

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ
ΑΠΑΝΤΑ
ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
Ν. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΟΜΟΣ
ΑΘΗΝΑ 1988

Ζ΄ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

ΤΑΞΙΔΙ - ΒΑΠΟΡΙ - ΡΩΜΕΪΚΟ

Οί πέντε ἐπιβάται εἶχαν πλαγιάσει εἰς τὰς πέντε κοκέτας των, καί τινες αὐτῶν ἐκάπνιζον, ἐπὶ τῶν προσκεφάλων ἀκουμβημένοι, καὶ συνωμίλουν εὐθυμα καὶ τετριμμένα, ἐνῶ δύο ἄλλοι τοὺς ἔκαμνον τὸ μπάσο, ρέγχοντες δυνατά.

Πῶς ἄνθρωπος ὄχι πολὺ ὑγιῆς σωματικῶς, καὶ ὅστις ἀπὸ δώδεκα ἢ δεκατεσσάρων ἐτῶν δὲν εἶχε κοιμηθῆ ἔντος τοῦ αὐτοῦ θαλάμου μὲ ἄλλο ἄτομον, τὸ ἀναφέρω ὄχι ὡς καλὸν παράδειγμα, ἀλλὰ, τέλος, ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν ἀτυχῶν περιστάσεων εἶχε συνηθίσει, ὁ μισάνθρωπος, νὰ μὴ στέργη τὸν συγχρωτισμόν, πῶς, λέγω, θὰ ἠδύνατο νὰ εὕρη ἀνάπαυσιν, μεταξὺ τοῦ σωροῦ ἐκείνου, ἐντὸς χώρου τριῶν ἢ τεσσάρων τετραγωνικῶν πήχεων, καὶ ὑπὸ ὕψος ὀρόφου ὀργυιᾶς καὶ ἡμισείας; Τοῦτο ἦτο ἐπεῖγον πρὸς λύσιν πρόβλημα.

Ἡ ἕκτη κοκέτα ἦτο εὐκαιρὸς ἀκόμη, καὶ εἰς ταύτην μὲ ἔταξε νὰ εἰσέλθω, ἢ μᾶλλον ν' ἀναρριχηθῶ, ὁ γεννάδας, ὁ καμαρότος. Καλὰ ἢ κακὰ, τὸ κατῶρθωσα, μὲ ὀλίγους μόνον λακτισμοὺς εἰς τὸ κενόν, μὲ ἐν γλίστρομα καὶ μικρὸν ξεφλούδισμα τῆς χειρός, καὶ μὲ δύο ἢ τρεῖς κονδύλους εἰς τὸ μέτωπον. Τέλος ἤμην ἐπὶ τῆς κλίνης μου.

Ἦτο, νομίζω, μετὰ τόσα ἔτη, ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν ἐταξίδευα, καὶ ἀκόμη ἡ πρωτίστη καθ' ἣν ἀνερριχώμην οὕτως εἰς κοκέταν ἐντὸς ἀτμοπλοίου διὰ νὰ κοιμηθῶ. Ποῦ οἱ κλασικοί, ἀλησμόνητοι ἐκεῖνοι χρόνοι, τῆς παλαιᾶς Ἑ(λληνικῆς) Α(τμοπλοΐας)! Σήμερον ἦτο συναγωνισμὸς μεταξὺ ἐταιρειῶν καὶ ὑφεταιρειῶν, καὶ τὸ πρᾶγμα μεγάλως διέφερε.

Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον οἱ ἐπιβάται τῆς Α΄ θέσεως, παραδείγματος χάριν, οἱ περισσότεροι, δὲν ἐπλήρωναν ναῦλον. Ἐκ τῶν ἐπιβατῶν τῆς Β΄ σχεδὸν κανεὶς δὲν εὕρισκε κλίνην. Οἱ ἐπιβάται τῆς κουβέρτας, ἐξαιρουμένων τῶν μακαρίων ἐκείνων μὲ τὴν τραγόκαπαν, τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν ἔπαυσα νὰ ζηλεύω, καὶ οἵτινες παντοῦ ὅπου ὑπάγουν, εὕρισκουν εὐκόλα τὴν ἀνεσίν των καὶ τὸ ρογχάλισμά των, εἶχαν προκαταλάβει ὅλας τὰς διαθέσιμους κλῖνας τῆς Β΄ θέσεως, τοῦ ἀμπαρίου καὶ τῆς πλώρης. Ἐξώδικαπρακτορεῖα,

in partibus, ὑπῆρχον παντοῦ ἐντὸς τοῦ ἀτμοπλοίου. Ἄλλο ἐπίσημον τιμολόγιον ἐφήρμοζεν ὁ λογιστής, ἄλλο ἀνεπίσημον εἶχεν ἐν ἰσχύι ὁ δευτέρος λοστρόμος, ἄλλο ὁ καμαρότος τῆς Β΄ καὶ τινες τῶν ναυτῶν. Τὰ εἰσιτήρια ὅμως τῶν τελευταίων δὲν τὰ ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν ὁ πρῶτος, καὶ κατὰ τὴν γενικὴν ἀπαίτησιν τῶν εἰσιτηρίων, θὰ τὰ εὔρισκες σκοῦρα, ἐὰν δὲν ἐπρόφθανες μετὰ ταχύτητος καὶ τόλμης νὰ κατέλθης νὰ κρυφθῆς εἰς τὰς μηχανὰς κάτω, ὅπου ὁ θερμαστής, ὅλος μαῦρος ἀπὸ τὰ κάρβουνα καὶ κόκκινος ἀπὸ τὴν φωτιάν, θὰ σοῦ ἐφαίνετο ὡς μανιακὸν εἶδος γύφτου, καὶ βλέπων σε θὰ ἔκαμνε τοιοῦτον ἀκούσιον κίνημα μὲ τὸ τεράστιον πτύον του, ὡς νὰ εἶχε διάθεσιν νὰ σὲ φτυαρίσῃ καὶ νὰ σὲ ρίψῃ καὶ σέ, ὡς ἰσοδύναμον μ' ἓνα καντάρι κάρβουνα, εἰς τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον κλίβανον. Ἄλλ' ὁ μηχανικὸς ὁ γουρλομάτης, ὀλοξούριστος καὶ κοκκινοπρόσωπος, θὰ σοῦ ἔρριπτε τρομερὸν βλέμμα.

- Γκοντέμ! Χουότ'ς δ' μέτ';

Καὶ δεικνύων σοι ὀπίσω τὴν σιδηρᾶν, λιπώδη, ὀλισθηρὰν κλίμακα.

- Φοῦλλ στήμ!

Τὸ βλέμμα καὶ ἡ χειρονομία ἦσαν ἀρκετὰ εὔγλωττα, καὶ περιττὸν θὰ ἦτο νὰ ἐννοῆς τὰς λέξεις, εἰς τὰς ὁποίας ἄλλως ἐκεῖνος ἔδιδε πάντοτε ἰδιάζουσαν τροπικὴν σημασίαν.

Εἰς ἐμὲ ἰδοῦ τί εἶχε συμβῆ μίαν φορὰν, ὅταν ἐμαθήτευα, πρὸ εἰκοσιπενταετίας. Εἶχα λάβει εἰσιτήριοι Γ΄ θέσεως. Ἄλλ' ὁ γερο - Σταγειριότης, ὁ πράκτωρ, μοῦ εἶχε δώσει συστατικὰ εἰς τοὺς ὑποπλοίαρχους, λογιστὰς καὶ λοιποὺς διὰ νὰ μοῦ δώσουν κλίνην εἰς τὴν δευτέραν θέσιν. Ἐνωρὶς εἶχα καταλάβει ἐγὼ τὴν κοκέταν. Εἰς τὴν Στυλίδα, τὰ μεσάνυκτα, εἶχεν ἐπιβιβασθῆ ὀλόκληρος καραβιὰ ταξιδιωτῶν, καὶ πολλοὶ τούτων εἶχον εἰσιτήρια Β΄ θέσεως... Κατήλθον πάνοπλοι, δηλαδὴ μὲ τὲς βαλίτσες καὶ τὲς ὀμπρέλες καὶ τὰ ταμπάρα των, καὶ ἰδόντες ὅτι ὅλαι αἱ κλίναι ἦσαν πιασμέναι, ἤρχισαν νὰ ἐκτοξεύουν ἀναθέματα καὶ νὰ ἐκφωνοῦν μακροὺς φιλιππικούς, λέγοντες ὅτι ἡ ἐταιρεία τοὺς ληστεύει, κτλ. Εἰς μάτην ὁ ὑποπλοίαρχος καὶ ἄλλοι τοὺς ὑπεδείκνυον τὴν ἐπιφύλαξιν, ἣτις ἦτο τυπωμένη εἰς τὸ ὀπισθεν παντὸς εἰσιτηρίου: «Εἰς τοὺς ἐπιβάτας τῆς Α΄ καὶ Β΄ θέσεως δίδεται καὶ κλίνη, ἐὰν ὑπάρχη διαθέσιμος». Αὐτὰ, ἔλεγον ἐκεῖνοι, γράφονται διὰ τὸν τύπον, καὶ πρέπει ἡ ἐταιρεία νὰ εἶναι συνεπής, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Εἰς τῶν ἐπιβατῶν, εὔκολος εἰς τὸ λέγειν, ὅστις ἦτο, νομίζω, ἀνώτερος δικαστικὸς, προσεφέρθη συνήγορος ὑπὲρ τῆς κατηγορουμένης. Ἡ Ἐταιρεία, ἔλεγεν, ἐθυσιάσθη καὶ θυσιάζεται, ἐζημιώθη καὶ ζημιώνεται, δι' ἓνα ἱερὸν σκοπὸν. Τὴν φράσιν καὶ τὴν ιδέαν ταύτην ἐπανελάμβανεν ἐπὶ μακρὸν, συμπλέκων καὶ μεταθέτων ἄλλοτε ἄλλως τὰς λέξεις.

Ἦτο τότε ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866-68. Καὶ τὸ ἀτμόπλοιον, ἐφ' οὗ εὐρισκόμεθα, ἦτο, νομίζω, αὐτὸ τὸ ἑξακουστὸν Πανελλήνιον - ἐὰν δὲν ἦτο ἡ Ὑδρα. Διότι αὐτὰ τὰ δύο ἦσαν τὰ μικρότερα, τὰ ἔχοντα τὸν στενώτερον χῶρον δι' ἐπιβάτας, καὶ ἐφ' ἑνὸς τούτων ἦτο πιθανώτερον νὰ συμβῆ ἔρις περὶ κλινῶν.

Δεύτερος συνήγορος ἐπαρουσιάσθη εἰς ἄνθρωπος ὑψηλός, μελαψός, ὅλος κόκκαλα, μὲ μακρὸν μανδύαν καὶ μὲ βαθεῖαν γενειάδα. Τὸν ἔβλεπα σχεδὸν πάντοτε ἐπὶ τῶν ἀτμοπλοίων, ὁσάκις ἐταξίδευα, καὶ θαρρῶ πῶς δὲν ἔλειπε ποτὲ ἀπὸ αὐτά. Κάτω, εἰς τὴν Β' θέσιν, προεξῆρχε πάντοτε εἰς τὸν λασκενὲ καὶ εἰς τὸ τέρτσο - τίρο. Εἰς τὴν ὀμίλιαν τοῦ ἐπανήρχοντο συχνότατα αἱ φράσεις «Σᾶς περिकाλῶ», καὶ «νὰ μᾶς καθυποβάλη θέλησιν» καὶ «μ' ἐκτιμεῖτε» καὶ τὸ «αἴστημά μου» καὶ δύο ἢ τρεῖς ἄλλαι. Τοσαῦτα μόνον ἐνθυμοῦμαι περὶ τοῦ ἀτόμου του, τὸ δὲ ὄνομά του ποτὲ δὲν ἠμπόρεσα νὰ τὸ μάθω.

Βλέπων καὶ ἀκούων ἐγὼ ἀπὸ τῆς κοκέτας μου (διότι, ποῦ νὰ ἠμπορέσω νὰ κοιμηθῶ!) τὰς ἐξημμένας ὄψεις καὶ τὰς ὀργίλας φωνὰς τῶν ἐπιβατῶν ἐκείνων, ἐνόμισα ὅτι ἔβλεπα αὐτὸ τὸ φάντασμα τῆς συνειδήσεως, καὶ ὅτι ἤκουα τὴν φωνὴν της. Ἴσως μ' ἐκυρίευσε καὶ φόβος ὅπως παιδικός, μὴ τυχὸν μὲ βγάλουν στανικῶς ἐκεῖθεν, ἐν τῷ δικαίῳ των, αὐτοὶ οἵτινες εἶχαν πληρώσει Β' θέσιν, ἐμὲ ὅστις εἶχα πληρώσει μόνον κουβέρταν. Ἀνεπήδησα εὐθύς, ἐσηκώθην, καὶ ἐπειδὴ εἶχα πάντοτε συνήθειαν νὰ μὴ ἐκδύωμαι ἐντελῶς ὅταν ἤμην ταξιδιώτης καὶ ἐκοιμώμην εἰς προσωρινὸν μέρος, δὲν ἐχρειάσθη πολλὴ ὥρα διὰ νὰ πηδῆσω κάτω, νὰ λάβω τὸν κουκκον μου καὶ τὸ πανωφόρι μου εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα, τὰ ὑποδήματα καὶ τὰς κάλτσας μου εἰς τὴν ἀριστεράν, καὶ ξυπόλυτος, ἀλλ' ὄχι καὶ γδυτὸς ὅπως διόλου, ἀνέβην τρέχων εἰς τὸ κατάστρωμα. Εἰς τὸν δρόμον συνήνητησα τὸν καμαρότον, καὶ τοῦ εἶπα ὅτι εἶχα παραιτήσῃ τὴν κοκέταν, καὶ ἄς τὴν διαθέσῃ ὅπως θέλει. Πολὺ καλὰ.

Ἄλλ' οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι ἔφυγον πρὸ πολλοῦ, καθὼς ἔφυγε καὶ ἡ νεότης, καὶ τώρα, μετὰ τόσα ἔτη, ἀποκαμωμένος παλαιστής τοῦ βίου, εὐρισκόμην πάλιν πλαγιασμένος ἐντὸς κοκέτας ἀτμοπλοίου. Ἦτο ἐποχὴ συναγωνισμοῦ, ὡς εἶπα, καὶ οἱ ναῦλοι ἔβγαιναν εἰς μειοδοτικὴν δημοπρασίαν. Ἀνεπιτήδειος καὶ ἀνίκανος διὰ παζάρια, ἐγὼ εἶχα πληρώσει ἐννέα δραχμὰς δι' εἰσιτήριον Β' θέσεως ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Βόλον. Γνώριμός μου ἄλλος εἶχε δώσει μόνον ἕξ δραχμὰς διὰ τὴν Α' θέσιν. Τρίτος τις εἶχε δαπανήσῃ τέσσαρας δραχμὰς διὰ τὴν Β' θέσιν, ἄλλος δὲν εἶχεν ἐπιτύχει εὐθηνότερα τοῦ ταλλήρου διὰ τὴν κουβέρταν, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Τὸ κατ' ἐμέ, δὲν μοῦ ἐφαίνετο νὰ εἶχα δώσει πολλά, ἐξ ἐναντίας. Ἄλλ' ἦτο οἰκτρὰ κατάστασις, καὶ δὲν προεμάντευέ τις αἴσια διὰ τὸ μέλλον τῆς ἀτμοπλοῖας ἐν Ἑλλάδι, οὐδ' ἔβλεπε ποῦ θὰ καταντήσῃ ἐπὶ τέλους ὁ καταστρεπτικὸς αὐτὸς συναγωνισμός.

Ὁ Θεὸς τοὺς εἶχε φωτίσει, τοὺς πρὸ ἐμοῦ κατόχους τοῦ πνιγηροῦ

θαλαμίσκου, νὰ μοῦ ἀφήσουν τὴν κοκέταν αὐτήν. Ὅταν εἶχα εἰσέλθει, πρὸ μικροῦ, ὁ ἀήρ δὲν ἦτο πολὺ διεφθαρμένος, καὶ τώρα ἐνόησα διατί. Ἡ πόρτα εἶχεν ἀνοιχθῆ καὶ κλεισθῆ συχνά, καὶ εἶχον σχηματισθῆ μικρὰ παροδικὰ ρεύματα. Ἐπὶ τῆς κοκέτας μου ἦτο ἡ θυρίς, τὸ μικρὸν στρογγυλὸν παραθυράκι, μὲ τὴν χονδρὴν ὕαλον, καὶ ἡ θυρίς αὕτη ἦτον ἀνοικτή. Οἱ κύριοι ἐνοοῦσαν νὰ εἶναι, καὶ ἀπαιτοῦσαν νὰ εἶναι ἀνοικτή, καὶ εἶχαν δίκαιον. Μόνον κανεὶς ἐξ αὐτῶν δὲν θ' ἀπεφάσιζε νὰ προτιμήσῃ τὴν κοκέταν ἐκείνην. Ὅλοι ἐνόμιζαν ὅτι θὰ ἐκρύωναν, ἂν εἶχαν τὸ παραθυράκι ἀνοικτόν, καὶ τὸ ἐλαφρὸν, δροσερὸν ἀπόγειον τῆς νυκτός, καθὼς παρέπλεε τὴν ἀκτὴν τὸ ἀτμόπλοιο, θὰ κατήρχετο ὄλον δριμὺ ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ κοιμωμένου.

Ἄς πᾶν - νὰ νόμιζαν!

Ἐγὼ ἤμην σχεδὸν ἄρρωστος, εἶχα πάθει πρὸ μικροῦ ἀπὸ τὸν στόμαχον, ὀφείλω νὰ τὸ ὁμολογήσω. Πλὴν δὲν ἦτο τόσον ἀπὸ κατάχρησιν στομαχικὴν, ὅσον ἀπὸ σκύψιμον καὶ ὀκτάωρον συνεχῆ καθημερινὴν ἐργασίαν ἄνευ τοῦ τεταγμένου ἀγιασμοῦ τῆς ἡμέρας τῶν Σαββάτων.

Ἦτο τὴν Πέμπτην τῶν Βαΐων, 7 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1894. Μετὰ τόσων ἐτῶν ξενιτευμὸν θὰ ἐπήγαινα νὰ ἐορτάσω τὸ Πάσχα πλησίον τῶν πτωχῶν, γηραιῶν γονέων μου. Ἡ αὔρα τῆς θαλάσσης καὶ ἡ ἀναψυχὴ καὶ ἡ βραχεῖα σχολή, καὶ ὁ ἀήρ τῆς μικρᾶς, πτωχῆς καὶ ἀφανοῦς, τῆς γενεθλίας νήσου, ἤλπιζα εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ὅτι θὰ μοῦ ἀπέδιδον τὴν ὑγίαν. Καὶ δὲν ἐψεύσθην τῆς ἐλπίδος.

Ἀπηλλαγμένος δὲν ἤμην κ' ἐγὼ ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ κρουολογήματος, ἂν ἐκοιμώμην μὲ τὴν θυρίδα ἀνοικτήν. Ἀλλὰ θὰ ἔμενα ἄυπνος ὄλην τὴν νύκτα. Ὑπνον δὲν εἶχα, καὶ ἂν εἶχα θὰ τὸν ἔχανα, εἰς τὸ θαλάμι, εἰς τὸ χαμάμι, εἰς τὸ πνικτήριον, εἰς τὸ σφλομωτήριο ἐκεῖνο. Ἡ ἐνδεχομένη νύξ βασάνου κατέστη νύξ παραμυθίας καὶ ἀπολαύσεως δι' ἐμέ.

Τὸ μικρὸν στρογγυλὸν παραθυράκι ὑπῆρξεν ἡ παρηγορία μου. Ἦτο μία θυρίς πρὸς τὸ ἀχανές, πρὸς τὸ ἄπειρον. Ἦτο ἐν τῶν πολλῶν ὀμμάτων τοῦ γίγαντος τοῦ ὀλισθαίνοντος εὐρύθμως, τοῦ πλέοντος καμαρωτά, μετὰ κανονικοῦ θορύβου καὶ βοῆς, τοῦ ἐλαυνομένου ἀπὸ λευκὴν ἄχνην καὶ ἐξερευγομένου μαύρους καπνοῦς, ἐπὶ τῶν νάτων τοῦ ὀποίου, ὡς κώνωψ ἐπὶ κέρατος βοός, ὡς ἀσθενῆς νεοσσὸς ἐπὶ τῶν πτερυγῶν πελαργοῦ, ἢ, καλύτερον, ὡς κογχύλιον κολλημένον εἰς τὸ δέρμα τῆς φαλαίνης, ἤλπιζα κ' ἐγὼ νὰ φθάσω εἰς τὸ τέρμα τοῦ ταξιδίου μου.

Ἐβλεπα γωνίαν οὐρανοῦ, ἔβλεπα λωρίδα θαλάσσης καὶ ὑψηλὴν ὄφρυν ἀκτῆς καὶ κορυφὴν βράχου φεύγουσαν καὶ ἐκλείπουσαν. Εἶδα τὴν σελήνην δυομένην. Τὴν εἶδα, πρὶν κρύψῃ ὀπισθεν τῶν ὀρέων τὸν ἡμίφωτον δίσκον τῆς, νὰ σταθῆ καὶ νὰ ρίψῃ τὰς τελευταίας ὠχράς, μελαγχολικὰς ἀκτίνάς τῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Σουνίου. Εἶδα τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, εἶδα τὰ ἐρείπια τῆς

Σουνιαδος, ειδα τους κίονας της Παρθένου, να δέχονται την μελιχράν σκιαύγειαν των βελών και των φίλτρων της Έκάτης, επί των γυμνών και ήγιασμένων και χρισμένων από τας θυέλλας και από τους αιώνας μαρμάρων των.

Παρ' ολίγον θα έστελλα φίλημα δια της χειρός... άλλ' είχα λησμονήσει προ πολλού πώς στέλλονται τα φιλήματα. Ακουσίως έκαμα τον σταυρόν μου. Ο Χριστιανός της σήμεραν έστελλε δια μέσου όγδοήκοντα γενεών θρησκευτικόν χαιρετισμόν εις τον ειδωλολάτρην τον προ είκοσι και πέντε αιώνων.

Τα άστρα εις τον ουρανόν έτρεμον, έτρεμον, και έσβηναν, και έμεναν άναμμένα. Τα κύματα έφρισσον κάτω περι την τρόπιν του πλοίου, στείρη πορφύρεα μεγάλ' ίαχον. Η αύρα ή απόγειος έφύσα δροσερωτέρα και ψυχροτέρα όλονέν. Πόρω, έν απόπτω, υπεφάνη έν φώς, τó όποϊον έσβηνε και ήναπτε κ' έστριφογύριζεν. Ήτο φάρος. Είτα άλλο και άλλο φώς και φώς, κόκκινον, πράσινον, άνερχόμενον, κατερχόμενον, υποβρύχιον, έναέριον. Ήτο άτύμπλοϊον φευγον.

Μικρόν πλοϊάριον με έν ιστίον έφάνη όπου έπλεε σύρριζα εις την άκτήν, πέραν του Λαυρείου, χωλαϊνον, και σκαμπανεβάζον, και παραδέρον εις τó σκοτός, ώς να είχε κολλήσει εις τον βράχον και δέν ήμπορουσε να ξεκολλήση. Δεύτερον πλοϊον, γολετι άρματωμένον, με φλόκους και τρία πανιά επί του προωραίου ιστού, με μπούμαν επί του πρυμναίου, έσάλειεν αντίπροωρα προς ήμάς. Άλλη βρατσέρα, άγωνιώσα να εύρη τον άέρα, με την προωραν έγκάρσιον προς τον Γραϊον ή ΒΑ, έτέντωνεν αντίπλευρα τα δύο πανιά της, δεξιόθεν και άριστερόθεν του σκάφους. Άνθρωποι ήγωνίων, κ' έπάλαιον κ' έτήκοντο, εις τó καραντι κ' εις την χιονιάν, εις την φουσκοθαλασσιάν κ' εις την μπόραν, δια να κερδήσουν όχι τον άρτον, αλλά τó δίπυρον τó καθημερινόν.

Καλό σας κατευόδιο, φτωχοί τυραγνισμένοι!

Είπεν ή καρδιά μου αυθόρμητος εις τους άγνώστους τούτους. Ήτο ή έπωδός άσματος έπιθαλασσίου και αιθερίου ποιήματος κοινοτοπιακού, ύψηλου, παθητικού, άνιαροϋ και σπαρακτικού, τó όποϊον δέν υπήρξε ποτέ, και τó όποϊον ποτέ δέν έπαυσε να ύπάρχη· άς μη εύρέθη ποιητής δια να τó συνθέση, μήτε μουσικός δια να τó τονίση.

Παρήλθον ούτω πολλαί ώραι. Αϊφνης ό άνεμος εκόπασεν, ό άηρ κατέστη χλιαρώτερος, και ήκούσθη ή υπόκωφος εκείνη σιγαλή βοή, με τους δρόμους και κρότους και φωνάς επάνω εις την κουβέρταν, ή προαγγέλλουσα την προσέγγισιν εις όρμον, πλησίον πολίχνης τινός. Έκ της άριστεράς πλευράς του πλοίου, όπου ήμην πλαγιασμένος, δέν έβλεπα τότε ειμή πέλαγος, και τα βουνά ως σκοτεινούς όγκους άπωτέρω. Έσυμπέρανα όμως ότι προσηγγίζομεν εις τó Αλιβέρι. Ήτο ή μόνη στιγμή, καθ' ήν θα ήδυνάμην

ἴσως ν' ἀποκοιμηθῶ, θωπευόμενος ἀπὸ τὴν μαλακωτέραν ἐκείνην αὖραν. Ἀλλὰ μ' ἐξύπνησαν οἱ τόσοι κρότοι καὶ θόρυβοι τῆς κουβέρτας, καὶ ἡ τραχεῖα φωνὴ τοῦ λοστρόμου, ὅστις ἐκεραυνοβόλει τοὺς ὀλίγους λεμβούχους, ὅσοι εἶχον πλησιάσει:

- Ἀπὸ τὴν ἄλλη μπάντα, ζᾶ!... Ἀβάρα! Σία, ἐσύ, ἀτζαμή! Δὲν ξέρετε ἀκόμη πῶς νὰ ζυγώσετε στὸ καράβι... Κοιτᾶχτε, μὴ σᾶς βουλιάξη ἡ γουργούλα, καὶ χάσ' ἡ Πόλη γαῖδ... δαρο!

Ἀπεπλεύσαμεν. Εἶχε χαράξει ἤδη. Ἦτο ροδίνη αὐγή. Μετ' ὀλίγον θὰ ἤρχετο ἡμέρα. Δὲν ἤμποροῦσα πλέον νὰ κοιμηθῶ. Μοῦ ἐπῆλθεν ὁ συνήθης ἀπὸ δύο ἐβδομάδων γουργουρισμός, ἡ τρεμούλα καὶ ἡ μικρὰ λιποθυμία.

Ἀπὸ δέκα ἢ δώδεκα ἡμερῶν ἡ τροφή μου ἦτο πεντάκις τῆς ἡμέρας ἀνὰ ἓν μισοβρασμένον αὐγόν. Καὶ αὐτὸ τὸ γάλα μοὶ ἦτο δύσπεπτον. Ἔκαμνα νὰ σηκωθῶ, καὶ ἔλεγα πῶς θὰ εὕρω τὸν καμαρότον ἢ τὸν ἐργολάβον τόσον πρῶι ἀκόμη.

Εὐτυχῶς μοῦ ἦλθεν ἐπικουρία. Ὁ πατριώτης μου νέος, ὁ φοιτητῆς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς Γεώργιος Π..., μὲ εἶχε βοηθήσει πολλαχῶς ἤδη εἰς τὸ ταξίδιον αὐτό, καὶ ὡς ἰατρὸς ἀκόμη, μὲ τὴν πρῶιμον κρίσιν του.

Ἐνῶ ἐχάραζεν ἀκόμη μ' ἐνθυμήθη καὶ κατέβη νὰ ἰδῆ τί γίνομαι. Μ' ἐβοήθησε νὰ καταβῶ ἀπὸ τὴν κοκέταν, ὡσὰν ἀπὸ κλωβόν, ἢ ἀπὸ κρεμαστὸν κόφινον. Μέγας στοιβαγμὸς ἐπιβατῶν δὲν ὑπῆρχεν ἐπάνω. Ἄχ! διατί νὰ μὴν ἔπαιρνα κ' ἐγὼ τρίτην θέσιν; Θὰ εἶχα χορτάσει οὐρανόν, ἀέρα, θάλασσαν.

Πόσον περिकाλλῶς, καὶ πόσον μεγαλοπρεπῶς ἐρρόδιζεν ἡ αὐγή! Ὁ Γεώργιος μοῦ ἔδωκε νὰ τυλιχθῶ εἰς δύο μαλλίνας σινδόνας καὶ σκεπάσματα τὰ ὅποια εἶχε, κ' ἐπῆγε νὰ ξυπνήσῃ τὸν βοηθὸν τοῦ ἐργολάβου, διὰ νὰ μοῦ φέρῃ ἀναψυκτικόν τι.

Εἶτα ἔκλεψα ἓνα ὕπνον τυλιγμένος εἰς τὰ θερμὰ σκεπάσματα, καὶ μὲ ἐξύπνησεν ὁ ἥλιος ἀνατέλλων.

Ὅλην τὴν ἡμέραν ἤμην εὐθυμος, καὶ ἠσθανόμην ταχεῖαν βελτίωσιν.

Φεῦ! ὡς θλιβεράν ἀνάμνησιν θὰ μνημονεύσω τὴν ἐξῆς συγκυρίαν. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην Παρασκευὴν, 8 Ἀπριλίου, περὶ μεσημβρίαν, εἶδομεν μακρόθεν τὴν Ἀταλάντην. Τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, συνέβη ὁ πρῶτος ὀλέθριος σεισμός, ὁ καταστρέψας τὴν Ἀταλάντην. Ἄς εἶναι ἴλεως ὁ Πλάστης εἰς τὴν ἀνθρωπότητα!

Τὴν ἑσπέραν ἐφθάσαμεν εἰς Βόλον. Καὶ ἦτο αὕτη ἡ προτελευταία φορὰ ὅπου ἔκαμα ταξίδι μὲ βαπόρι ρωμέικο.

(1895)

ΟΙΩΝΟΣ

Τὸ ἐκήρυξεν ὁ θεῖος Ὅμηρος πρὸ ἐτῶν τρισχιλίων: Εἷς οἰωνὸς ἄριστος!...

Εὕρην εὐκαιρίαν νὰ βάλῃ εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἑκτορος ὅλην τὴν ἀηδίαν, ὅσῃν τοῦ ἐνέπνεον κατὰ βάθος οἰωνοὶ καὶ οἰωνοσκόποι, καίτοι, λόγῳ τοῦ ἐπικοῦ ἀξιώματος, ἦτο ἠναγκασμένος, ὁ θεσπέσιος, νὰ περιγράψῃ μετὰ μεγάλης σοβαρότητος ὅλας τὰς τελετὰς καὶ τὰς ἀσκήσεις τῶν θυσιῶν, καὶ τῶν οἰωνῶν, καὶ τῶν μαντευμάτων.

Καὶ ὁ Κάτων, ὁ ἀκαμπτος Ρωμαῖος, εἶπε, χίλια ἔτη ὕστερον: Si augur augurem...

Δηλαδή, ἐὰν οἰωνοσκόπος συναντήσῃ οἰωνοσκόπον, δὲν ἠμπορεῖ νὰ κρατήσῃ τὰ γέλια...

Οἱ μόνοι ἀληθεῖς οἰωνοὶ εἶναι τὰ πράγματα. Πλήν, ἂν ὑπάρχωσιν ἄλλοι συμβολικοί, ἐναέριοι ἢ ἐπίγειοι οἰωνοί, ἔρχονται ἐπικουρικῶς μόνον, διὰ ν' ἀνοιξοῦν τὰ ὄμματα τῶν τυφλῶν, ὅσοι δὲν βλέπουν τὰ πράγματα.

Ἀφοῦ αἰτήσω συγγνώμην ἀπὸ τὸν ἀναγνώστην διὰ τὸ βάνουσον καὶ ὄχι πολὺ κόσμιον ἴσως τοῦ συμβόλου ἐνταῦθα, θὰ διηγηθῶ ἓνα οἰωνόν.

Ἐνα καιρὸν, δύο νέοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς μοὶ ἐτύγχανε, διὰ νὰ εἶπω κατὰ Πλάτωνα, ἐγγύτατα γένους ὦν καὶ ἐν τῷ αὐτῷ οἰκῶν, ἔκαμναν τὸν ἔρωτα εἰς μίαν νέαν, ἣτις δὲν εἶχεν εἶδησιν τοῦ πράγματος. Διότι εἶχεν ἴσως τόσους λατρευτάς, ὅσας χιλιάδας προῖκα. Δὲν εἶχε καιρὸν ἢ ἰδίαν, μὲ τὰς ἀβρὰς καὶ τρυφεράς χειρὰς της, καὶ μὲ τοὺς μεγάλους τακεροὺς ὀφθαλμούς της, νὰ μετρήσῃ οὔτε τὸν σωρὸν τῆς μιᾶς οὔτε τὴν ἀγέλην τῶν ἄλλων.

Ἴσως οἱ δύο, περὶ ὧν ὁ λόγος, δὲν ἦσαν τόσον ὑγιῶς προικοθηρὰι, ὅσον νοσηρῶς αισθηματικοί. Ἡ κόρη ἦτο χαριεστάτη. Μετεῖχε καλῶν αισθημάτων καὶ δὲν ἦτο ἄμοιρος καλῆς ἀγωγῆς. Ἐξαιρέσει τῆς οἰήσεως καὶ τοῦ ἐξιππασμοῦ τῶν νεοπλούτων, κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο ἄμεμπτος. Ἀδιάφορον ὅμως.

Ἐν δειλινόν, ἢ μίαν ἐσπέραν, δὲν ἐνθυμοῦμαι καλά, φθινοπώρου ἀρχομένου, οἱ δύο νέοι ἐκάθηντο ὑπαίθριοι, χωριστὰ ὁ καθείς, ἔξωθεν ζυθοπωλείου, καὶ ἐκοίταζαν ἀντικρὺ τὸν ἐξώστην της. Ἐπερίμεναν πότε νὰ φανῇ. Ἦλπιζον νὰ πέσῃ ἐπ' αὐτοὺς ἢ ματιὰ της ἢ ποθεινὴ.

Τὸ ἐλάχιστον τυχαῖον βλέμμα της ἦσαν ἱκανοὶ νὰ τὸ ἐκλάβουν ὡς σκόπιμον καὶ σημαντικόν, καὶ πλάττον εὐτυχίαν δι' αὐτοὺς. Μωρότεροι τοῦ Ναρκίσσου, κατωπτρίζοντο ὄχι εἰς τὸ φεῦγον ρεῦμα τοῦ ρύακος, ἀλλ' εἰς τὸ

ἀεικίνητον βλέμμα τῆς κόρης.

Ἡ κόρη ἐξῆλθεν. Ἐκοίταξεν ἐδῶ, ἐκοίταξεν ἐκεῖ, ἴσαξε τὰ μαλλιά της, ἔρριψε βλέμμα εἰς τοὺς δύο νέους, τοὺς ἀφῆκε νὰ τὴν κοιτάζουν καὶ νὰ χάσκουν, καὶ προσήλωσε τὸ ὄμμα εἰς ἓν ἀόριστον ὑψηλὸν σημεῖον τῆς πόλεως ἢ τοῦ ὀρίζοντος, εἰς ἓν κωδωνοστάσιον ἢ ἓν νέφος. Ποῦ ἄλλοῦ;

Ἐντοσούτω ἐκεῖνοι τὴν ἐθώπευον, τὴν ἔτρωγον, τὴν ἔλειχον, τὴν ἐπιπίλιζον, ἐνετρύφων μὲ τὸ βλέμμα, καὶ ἦσαν οἰκτρῶς εὐτυχεῖς.

Ὅσον καὶ οἱ ἔγκλειστοι τῶν ὑγιεινῶν οἰκῶν.

Τέλος ὁ εἷς ἀπέσπασε τὸ ὄμμα.

Ἴσως τοῦ ἦλθεν ἀμυδρὰ ἢ συναίσθησις τοῦ κωμικοῦ.

Τὸ βλέμμα του ἔπεσε χαμαί, εἰς τὴν γῆν. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὑπῆρχεν ἐκεῖ, ὑπὸ τὸν ἐξώστην, μία μεγάλη, λευκὴ, ὑπερήφανος σκύλα. Ωραία σκύλα, γένους ἐκλεκτοῦ.

Ἡ σκύλα ἐχαμήλωνε κάτω τὴν κεφαλὴν καὶ ἔψαχνε καὶ ἐζήτηει τροφήν.

Ὅπισθεν τῆς οὐράς της ἴσταντο δύο μικρά, οἰκτρὰ κυνάρια.

Τὰ δύο κυνάρια ἐμάχοντο μεταξύ των, ἔγρυζον, ἔτριζον τοὺς ὀδόντας, καὶ ἐζήτηουν, πότε τὸ ἓν, πότε τὸ ἄλλο (καὶ πάλιν αἰτῶ συγγνώμην), νὰ ἐπιβῶσι τῆς σκύλας.

Ἀλλὰ δὲν ἔφθαναν.

Τὰ νῶτα τῆς σκύλας ἦσαν πολὺ ὑψηλά.

Θὰ τοὺς ἐχρειάζετο σκαλωσιὰ διὰ ν' ἀναβῶσιν.

Ἡ μεγάλη, εὐμορφη σκύλα, οὔτε ἐγύριζε νὰ τὰ ἰδῆ, τὰ δύο κυνάρια. Ἐκυπτε χαμαί, ἐξηκολούθει νὰ ψάχνῃ, καὶ δὲν ἠνωχλεῖτο ποσῶς ἀπὸ τὰς παιδιάς οὔτε ἀπὸ τὰς ἐπιχειρήσεις των.

Οὔτε τὰ ἐνεθάρρυνε, οὔτε τὰ ἀπεθάρρυνε. Προφανῶς, εἶχε πεποιθήσιν εἰς τὰ ὑψηλὰ νῶτά της.

Τὰ δύο κυνάρια ἐξηκολούθουν νὰ μάχωνται, νὰ γρύζουν καὶ νὰ δαγκάνωνται, ἑωσότου, τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἔφθασε μέγας, μαῦρος σκύλος.

Ὁ μαῦρος σκύλος ἐγαύγισε μεγαλοπρεπῶς, ἔδειξε τοὺς ὀδόντας, ἐφυγάδευσε τὰ δύο κυνάρια, καὶ ἔμεινε κύριος τοῦ πεδίου, ἐκρέμασε τὴν

γλῶσσαν, ὠργίασεν, ἐγαύγισε... καὶ γαυγίζει ἀκόμη.

Τὸ σύμβολον ἦτο εὐγλωττον. Ὁ οἰωνὸς ὠμίλει ἀφ' ἑαυτοῦ.

Ὁ νέος ὁ εἷς, «ὁ ἐγγύτατα καὶ ἐν τῷ αὐτῷ οἰκῶν», τὸ ἐνόησεν, ἔφυγε, καὶ ἀκόμη φεύγει, διότι δὲν ἦτο ἰκανὸς νὰ τὰ βγάλη πέρα μετὸν μαῦρον σκύλον. Ὁ ἄλλος δὲν ἐβράδυνε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ.

Ἀλλὰ τί ἐχρειάζετο ὁ οἰωνός;

Μήπως δὲν ἦσαν τὰ πράγματα; Μήπως δὲν ἦτο ἡ δυσαναλογία τοῦ πλούτου καὶ τῆς κοινωνικῆς θέσεως, καὶ τὸ ὕψος τῶν νώτων;

Ὅμοίως, καὶ παντοῦ ἄλλοῦ.

Τί χρειάζεται ὁ οἰωνός;

Μήπως δὲν εἶναι τὰ πράγματα;

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος. Ἀλλὰ τίς ἔβαλεν εἰς προᾶξιν τὴν συμβουλήν τοῦ θειοτάτου ἀρχαίου ποιητοῦ; Ἐκ τῆς παρούσης ἡμῶν γενεᾶς τίς ἠμύνθη περὶ πάτρης;

Ἠμύνθησαν περὶ πάτρης οἱ ἄστοργοι πολιτικοί, οἱ ἐκ περιτροπῆς μητροιοῦ τοῦ ταλαιπώρου ὠρφανισμένου Γένους, τοῦ «στειφεύοντος πρὶν καὶ ἠτεκνωμένου δεινῶς σήμερον»;

Ἄμυνα περὶ πάτρης δὲν εἶναι αἱ σπασμωδικαί, κακομελέτητοι καὶ κα-

κοσύντακτοι ἐπιστρατεῖαι, οὐδὲ τὰ σκωριασμένης ἐπιδεικτικότητος θωρηκτά. Ἄμυνα περὶ πάτρης θὰ ἦτο ἡ εὐσυνείδητος λειτουργία τῶν θεσμῶν, ἡ ἐθνικὴ ἀγωγή, ἡ χρηστὴ διοίκησις, ἡ καταπολέμησις τοῦ ξένου ὕλισμοῦ καὶ τοῦ πιθηκισμοῦ, τοῦ διαφθείραντος τὸ φρόνημα καὶ ἐκφυλίσαντος σήμερον τὸ ἔθνος, καὶ ἡ πρόληψις τῆς χρεοκοπίας.

Τίς ἠμύνθη περὶ πάτρης;

Καὶ τί πταίει ἡ γλαῦξ, ἡ θρηνοῦσα ἐπὶ ἐρειπίων; Πταίουσι οἱ πλάσαντες τὰ ἐρείπια. Καὶ τὰ ἐρείπια τὰ ἔπλασαν οἱ ἀνίκανοι κυβερνήται τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ σήμερον, νέον ἔτος ἄρχεται. Καὶ πάλιν τί χρειάζονται οἱ οἰωνοί; Οἰωνοὶ εἶναι τὰ πράγματα.

Μόνον ὁ λαὸς λέγει: «Κάθε πέρσι καλύτερα».

Ἄς εὐχηθῶμεν τὸ ἀρχόμενον ἔτος νὰ μὴ εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὸ ἔτος τὸ

φεύγον.

(1896)

Η ΕΙΣ ΓΙΑΝΝΕΣΒΟΥΡΓ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Ἡ καταστροφή εἰς τὴν Ἰωαννούπολιν ἢ Γιάννεσβουργ τῆς Ἀφρικῆς, περὶ ἧς ἐγράψαμεν χθές, συνέβη εἰς τὸ πολυάνθρωπον προάστιον Βρέδενδορπ, τὸ ὁποῖον κατοικεῖται ἀπὸ πτωχοὺς λευκοὺς, Μαλαίους, Καφφίρας καὶ Κινέζους.

Ὅκτὼ τεράστια κιβώτια πλήρη δυναμίτιδος ἐφορτώνοντο εἰς τὸν σιδηρόδρομον τῶν Κάτω Χωρῶν, ὅταν εἰς τὰς τρεῖς μ.μ. τῆς Τετάρτης ὅλη αὐτὴ ἡ δυναμίτις ἐξερράγη μετὰ τρομακτικῆς σφοδρότητος. Μία τρύπα ἤνοιξεν εἰς τὴν γῆν 200 ποδῶν τὸ μῆκος, 80 ποδῶν τὸ εὖρος καὶ 30 ποδῶν τὸ βάθος. Ἡ γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ὅλα τὰ τραῖνα τῶν βαγονίων τὰ εὐρισκόμενα ἐκεῖ πλησίον ὀλοσχερῶς κατεστράφησαν. Αἱ σιδηραῖ τροχιαὶ ἐξετοπίσθησαν, ἄξονες δὲ καὶ ἄλλα βαρέα σιδηρᾶ εἶδη ἐτάφησαν εἴκοσι πόδας ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν. Ὅλαι αἱ οἰκίαι, αἱ ἐντὸς ἀκτίνος ἡμίσεος μιλίου, κατεστράφησαν.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀστυνομίας, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἦσαν οἱ ἴδιοι πληγωμένοι, ἔτρεξαν εἰς βοήθειαν τῶν θυμάτων, καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἔτυχον τῆς συνδρομῆς πολλῶν οἰκειοθελῶς προσελθόντων. Ἀδύνατον ἦτο νὰ ὑπολογισθῇ τὸ πλῆθος τῶν θυμάτων, καθόσον οἱ πλεῖστοι ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἐρείπια. Μέχρι τῆς δεκάτης ὥρας τῆς νυκτὸς 40 πτώματα εἶχον ἐκταφῆ, ἀποτεθέντα προσωρινῶς εἰς τὴν ἐκεῖ λέσχην τῶν ἀθλητῶν. Τὰ ἠκρωτηριασμένα σώματα, πολλὰ τούτων μόνον κορμοί, ἔκειντο εἰς σειρὰς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, μέλη δὲ καὶ ἄλλα τεμάχια σωμάτων, τῶν ὁποίων ἀδύνατον ἦτο νὰ εὐρεθῇ ἡ ταυτότης, συνηθροίσθησαν καὶ ἐδέθησαν εἰς σάκκους.

Δι' ὅλης τῆς ἐσπέρας ὑπὲρ τὰ διακόσια πληγωμένα πρόσωπα εἰσήχθησαν εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Ὅλαι αἱ κλῖναι κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν πρώτων ἀφιχθέντων, κ' ἐκεῖνοι οἵτινες ἐκομίσθησαν ἀργότερον ἐστρώθησαν κάτω εἰς τὸ πάτωμα. Κλαίουσαι γυναῖκες καὶ παιδιά περιεκύκλουν πολλοὺς τῶν πασχόντων. Ἀτελείωτον ρεῦμα ἀμαξῶν καὶ κάρων, γεμάτων ἀπὸ πληγωμένους, νεκροὺς καὶ θνήσκοντας ἤρχετο ἀπὸ τὴν σκηνην τῆς συμφορᾶς. Ὅταν τὰ νοσοκομεῖα δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ χωρέσουν ἄλλους, προσωρινὸν θεραπευτήριον διωργανίσθη. Δὲν ὑπῆρχεν ἔλλειψις χειρουργικῆς καὶ ἄλλης συνδρομῆς. Ἴατροί, νοσοκόμοι καὶ ἄλλοι πρόθυμοι βοηθοὶ εἰργάσθησαν τόσον καλά, ὥστε ἐντὸς τῆς ἐσπέρας ἑκατὸν ἐκ τῶν ἐλαφρότερον πληγωμένων ἀπελύθησαν μετ' ἐπιδέσμων τῶν τραυμάτων. Τέσσαρες βαρῶς τραυματισμένοι ἐξέπνευσαν εἰς τὸ νοσοκομεῖον.

Ἐξ μικρὰ κοράσια λευκά, τὰ ὅποια κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐκρήξεως ἴσταντο ἔξω τῆς οἰκίας ὅπου κατώκουν, ἐφονεύθησαν ὅλα εἰς τὸν τόπον. Ἐπί τινος σωροῦ παριστῶντος πᾶν ὅ,τι ἔμενεν ἐκ τῆς οἰκίας του, νεκρὸς εὐρέθη καθισμένος κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας ἐπιζῶν παιδίον τραυματισμένον. Πανταχόσε ἔτρεχον ἔκφρονες οἱ ἄνθρωποι, ἀναζητοῦντες συγγενεῖς των λείποντας.

Πλεῖσται τῶν καταστραφειῶν οἰκιῶν ἦσαν κτισμέναι ἐκ πλίνθων καὶ σιδήρου. Διὰ τοῦτο ἡ φύσις αὐτῆ τῶν ἐρειπίων καθίστα τὸ ἔργον τῆς ἐξαγωγῆς τῶν πτωμάτων δυσκολώτερον, καὶ πολλοὶ ἀπέθανον ἐνῶ ἐξήγοντο.

Ἡ δόνησις τῆς ἐκρήξεως ἦτο εὐκρινῶς αἰσθητὴ εἰς Γιωανσβούργην, ἀλλὰ δὲν ἐπῆλθον ἐκεῖ θάνατοι οὔτε σπουδαῖαι ζημίαι. Ἡ συμφορὰ ἐν τούτοις ἐνεποίησε γενικὴν θλίψιν, καὶ πᾶσα ἐργασία διεκόπη.

Συνεισφορὰ πρὸς βοήθειαν τῶν παθόντων, ἐκ τῶν ὁποίων χιλιάδες ἔμειναν ἄστεγοι, ἤνοιξεν ἀμέσως, καὶ μέχρι τῆς 10 ὥρας τῆς ἑσπέρας ἐνεγράφησαν διὰ 60 χιλιάδας λίρας.

Πῶς σᾶς φαίνεται; Δὲν εἶναι λογικώτατον; Ὅλη ἐκείνη ἡ τεραστία ποσότης τῆς δυναμίτιδος δὲν ἦτο προωρισμένη εἰς καταστροφὴν; Καὶ ὅ,τι ἔγινε τί ἄλλο ἦτο εἰμὴ προεξόφλησις τῆς καταστροφῆς;

Πόσα ἐγκλήματα ἀναρχικῶν καὶ ἄλλων προελήφθησαν διὰ τῆς αὐτομάτου ἐκείνης ἀναφλέξεως;

Καὶ παρ' ἡμῖν, μεταξὺ τοῦ πτωχοῦ ἐργατικοῦ κόσμου, πόσοι πετροκόποι, πόσοι ψαράδες, νὰ ἐγλύτωσαν τὰ χεράκια των;

Ἡ δὲν εἶχε τάχα δίκαιον ὁ Μίλτων, ὁ μέγας Ἄγγλος ποιητής, εἰσάγων τοὺς πεπτωκότας ἀγγέλους ὀπλισμένους μὲ τουφέκια καὶ μὲ κανόνια, καὶ ἀποδίδων τὴν ἐφεύρεσιν τῆς πυρίτιδος εἰς τὸν Σατανᾶν;

Τί κατώρθωσεν ἡ πυρίτις; Νὰ καταργήσῃ τὴν προσωπικὴν ἀνδρείαν. Καὶ τί κατώρθωσεν ἡ δυναμίτις; Νὰ καταργήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην φιλοπονίαν.

Ἡ πρώτη ὑπηρετήσῃ περισσότερον τοὺς ληστὰς καὶ τοὺς δολοφόνους παρὰ τοὺς τιμίους ἀνθρώπους. Ἡ δευτέρα ὑπηρετεῖ ὅλους τοὺς ὀκνηροὺς, κατ' ἄτομα καὶ ομάδας καὶ συστήματα, ὅλους τοὺς θερμοκεφάλους καὶ τοὺς διανοητικῶς βλαμμένους, μηδενιστὰς, ἀναρχικοὺς καὶ ἄλλους.

Βεβαίως αἱ Κυβερνήσεις τῶν ἐθνῶν, ἐὰν ἐσωφρόνουν, θὰ ἔπιαναν πάντα ἐφευρετὴν ἐκρηκτικῆς ὕλης νὰ τὸν καίουν μαζὶ μὲ τὸ πρῶτον δεῖγμα τῆς ἐργασίας του.

Πόσον εὐτυχῆς θὰ ἦτο ὁ κόσμος, ἐὰν ἔλειπαν ὅλαι αὐταὶ αἱ καταστρεπτικαὶ ἐφευρέσεις! Πόσον εὐτυχῆς!

(1896)

Ο ΜΠΑΪΡΩΝ

Ποιητῆς Θεσπέσιος

Ὁ λόρδος Μπαύρων ὑπῆρξε καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ποιητῆς θέσπις, μάντις ποιητῆς, poetas vates. Ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν μέγαν μυθιστοριογράφον Οὐόλτερ Σκῶτ ἀναγγέλλων τὸν θάνατον τῆς νόθου θυγατρὸς του Ἀλλέγρας, ἐκ Πίζης καὶ ἀπὸ 4 Μαΐου 1822, ἔγραφεν:

«Ἡ περὶ τῆς οἰκογενείας σου ἀφήγησις εἶναι τερπνοτάτη. Εἶθε νὰ ἡδυνάμην κ' ἐγὼ νὰ ἀπαντήσω διὰ παραπλησίας. Ἀλλ' ἔχασα ἀρτίως τὴν κόρην μου Ἀλλέγραν ἐκ πυρετοῦ. Ἡ μόνη παρηγορία μου εἶναι ὅτι εὐρίσκεται τώρα ἐν ἀναπαύσει καὶ εὐτυχίᾳ· διότι ἡ πένταετής ἡλικία τῆς δὲν τῆς ἐπέτρεψε νὰ πράξῃ ἀμαρτίας, ἐκτὸς ἐκείνης ἣν παρὰ τοῦ Ἀδάμ ἐκληρονομήσαμεν. Ὅν οἱ θεοὶ φιλοῦσι θνήσκει νέος».

Καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιταφίου στήλης τῆς θανούσης ἐπέγραψεν:

Εἰς μνήμην τῆς Ἀλλέγρας
θυγατρὸς τοῦ Γ. Γ. λόρδου Βύρωνος
ἀποθανούσης ἐν ἡλικίᾳ πέντε ἐτῶν.

«Ἐγὼ ἀπελεύσομαι πρὸς αὐτήν,
αὕτη οὐκ ἀποστραφήσεται πρὸς με».

Ὁ θεσπέσιος ποιητῆς ἐπέγραφε τὸ ρητὸν τοῦτο ἐπὶ τῆς ἐπιταφίου πλακὸς τῆς θυγατρὸς του, ὡς νὰ ἤξευρεν ὅτι ὄχι μετὰ πολὺν χρόνον, μόνον μετὰ δύο ἔτη ἔμελλε νὰ μεταβῆ πρὸς ἐντάμωσίν της!

Ποιητῆς Ἑλλήν

Ἐκ τῆς πρώτης ἐπιστολῆς, ἣτις εἶναι εὐγενὲς προανάκρουσμα τῆς εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Ἀγῶνα συμμετοχῆς τοῦ ποιητοῦ, καὶ τὴν ὁποίαν οὗτος ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Βλακιέρην, ὅστις εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου τοῦ Λονδίνου, ὅπως ἐξακριβώσῃ πῶς εἶχον τὰ πράγματα, καταφαίνεται ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ μεγάλου ποιητοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἴδου τί ἔγραφεν ἀπὸ Ἀλβάρου καὶ ἀπὸ 5 Ἀπριλίου 1823.

«Μετὰ χαρᾶς θὰ σᾶς δεχθῶ, σᾶς καὶ τὸν Ἑλληνα φίλον σας, καὶ ὅσον τὸ ταχύτερον τόσον τὸ καλύτερον. Σᾶς περιμένω ἀπὸ τινος· θὰ μ' εὔρητε οἴκοι. Δὲν ἠμπορῶ νὰ σᾶς ἐκφράσω πόσον ἐνδιαφέρομαι εἰς ἀγῶνα, καὶ μόνον αἱ

ἐλπίδες ἄς ἔτρεφον νὰ παραστῶ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰταλίας μ' ἐκώλυσαν πρὸ πολλοῦ τοῦ νὰ ἐπανέλθω ὅπως πράξω τὸ κατὰ δύναμιν, ὡς ἄτομον, εἰς τὴν χώραν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εἶναι τιμὴ καὶ νὰ ἔχη ἐπισκεφθῆ τις».

Πλὴν, δέκα ἔτη πρότερον, μετὰ τὴν πρώτην ἐπίσκεψίν του εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ Μπάουρον παρενέβαλεν εἰς τὴν σατυρικὴν ἐποποιίαν τοῦ Δὸν Ζουὰν τὴν ἀθάνατον ἐκείνην ᾠδὴν, τὴν ὁποίαν ἀπέδωκεν εἰς ἐντόπιον Ἑλληνα ψάλτην, καὶ τὴν ὁποίαν μόνον ἀρχαῖος Ἕλληνας, ἐὰν ἐπανήρχετο εἰς τὴν ζωὴν, μόνον Ἀλκαῖος, ἢ Σιμωνίδης, ἢ Πίνδαρος, ἠδύνατο πράγματι νὰ συνθέσῃ.

Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδος! Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδος!
ὅπου ἡ φλογερὰ Σαπφὼ ἠρᾶτο καὶ ἔψαλλεν·
ὅπου ἐβλάστησαν αἱ τέχναι τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ πολέμου,
ὅπου ἡ Δῆλος ἠγέρθη καὶ ὁ Φοῖβος ἀνέθορεν.

Αἰώνιον θέρος τὰ χρυσώνει ἀκόμη,
πλὴν ὅλα, ἐκτὸς τοῦ ἡλίου των, ἔδυσαν.
Τὰ βουνα βλέπουν κατὰ τὸν Μαραθῶνα,
καὶ ὁ Μαραθῶνας βλέπει κατὰ τὴν θάλασσαν.

Ἐκεῖ ρεμβάζων μίαν ὥραν μόνος,
ᾠνειρεύθη ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἠμποροῦσεν ἀκόμη νὰ εἶν' ἐλευθέρᾳ.

Διότι, ἐπάνω εἰς τὸν τύμβον τῶν Περσῶν ὅπου ἰστάμην,
δὲν ἠμποροῦσα νὰ νομίζω τὸν ἑαυτὸν μου δοῦλον.

Μὴν περιμένετε ἐλευθερίαν ἀπὸ τοὺς Φράγκους·
ἔχουν βασιλέα ὅπου πωλεῖ κι ἀγοράζει·
εἰς τὰ ἐντόπια ξίφη, εἰς τὰς ἐντοπίους φάλαγγας
εἶναι ἡ μόνη ἐλπίς τῆς ἀνδρείας.

Ἄλλ' ἡ τουρκικὴ βία καὶ ὁ λατινικὸς δόλος
θὰ θραύσῃ τὴν ἀσπίδα σας, ὅσον εὐρεῖα καὶ ἂν εἶναι.

Ἡ τουρκικὴ βία καὶ ὁ λατινικὸς δόλος!

Αἱ λέξεις αὗται δὲν εἶναι ἱστορικὸν σύμβολον, παραστατικὸν τῆς τύχης τοῦ πολυπαθοῦς Ἑλληνισμοῦ; Πόσον ἐνδομύχως ἠσθάνετο καὶ κατενόει ὁ μέγας Βρεττανὸς τὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος, τὴν τότε καὶ τὴν διαρκῆ καὶ τὴν παντοτινὴν! Καὶ πόσον ἀπέχομεν ἡμεῖς νὰ τὴν ἐννοήσωμεν καὶ νὰ τὴν αἰσθανθῶμεν!

Ὁ Βύρων ἦτο ἀρχαῖος Ἕλληνας κατὰ τὴν καρδίαν, κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ κατὰ τὸ φρόνημα. Ἦτο ἀρχαῖος Ἕλληνας τῆς ἸΘ' ἑκατονταετηρίδος, τέλειος ἀνὴρ

καὶ κοσμοπολίτης.

Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Μπάυρων

Ὑστερον ἀπὸ τὴν συνέντευξίν του μὲ τὸν πράκτορα τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου, τὸν Βλακιέρην, ἤρχισεν εὐθὺς ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ Λόρδου καὶ τοῦ Κομιτάτου τοῦ ἰδίου. Ἴδου ἀποσπάσματα ἐκ διαφόρων ἐπιστολῶν.

Ἐκ Γενούης ἔγραφε πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ Κομιτάτου, τῆ 12 Μαΐου 1923:

«Εὐχαριστῶ διὰ τὴν τιμὴν ἣν μοὶ ἀπένειμε τὸ Κομιτᾶτον. Θὰ προσπαθήσω νὰ γίνω ἄξιος τῆς ἐμπιστοσύνης διὰ παντὸς μέσου, τοῦ ὁποίου εἶμαι ἐγκρατής. Ἡ πρώτη εὐχή μου εἶναι ν' ἀπέλθω ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅπου δυνατὸν νὰ προαγάγω, ἂν ὄχι τὸν ἀγῶνα, τοῦλάχιστον τὰ μέσα πρὸς ἐπίτευξιν πληροφοριῶν, καθ' ἃς ἴσως θὰ ἐπιθυμῆ νὰ ἐνεργῆ τὸ Κομιτᾶτον.

«Ἡ προγενεστέρα διατριβή μου ἐν τῇ χώρᾳ, ἡ περὶ τὴν Ἰταλικὴν τριβή μου καὶ ἡ ὄχι ὀλοσχερῆς ἀγνοία μου τῆς Ρωμείκης γλώσσης θὰ μοῦ δώσωσι πλεονεκτήματά τινα ἐμπειρίας.

« Ἡ τελευταία πληροφορία μας περὶ τοῦ λοχαγοῦ Βλακιέρη εἶναι ἐξ Ἀγκῶνος, ὅπθθεν ἐμβαρκαρίσθη μὲ οὐριον ἄνεμον διὰ Κέρκυραν, εἰς τὰς 15 Ἀπριλίου· τώρα πιθανὸν νὰ ἔχη φθάσει εἰς τὸ τέρμα. Ἡ τελευταία πρὸς ἐμὲ ἐπιστολή του ἐχρονολογεῖτο ἐκ Ρώμης. Ἠρνήθησαν νὰ τοῦ δώσουν διαβατήριον διὰ τοῦ Νεαπολιτανικοῦ ἐδάφους, καὶ ἀνακάμψας ἐζήτησε ν' ἀνοίξῃ δρόμον διὰ τῆς Ρωμαϊκῆς χώρας πρὸς τὸν Ἀγκῶνα· δὲν φαίνεται ὅμως νὰ ἔχασε πολὺν καιρόν.

«Τὰ κυριώτερα ὑλικά τὰ ὁποῖα χρειάζονται οἱ Ἕλληνες φαίνεται νὰ εἶναι, πρῶτον, συστοιχία πεδινῶν πυροβολικοῦ, ἐλαφρὰ καὶ κατάλληλος δι' ὄρεινὴν ὑπηρεσίαν· δεύτερον, πυρῖτις κανονίων· τρίτον, νοσοκομεῖα ἢ ἰατρικαὶ ἀποθήκαι. Τὸ εὐκολώτερον μέσον μεταβιβάσεως εἶναι, ὡς μανθάνω, διὰ τῆς Ὑδρας, καὶ ν' ἀπευθύνωνται πρὸς τὸν κ. Νέγρη τὸν ὑπουργόν. Ἦθελα νὰ στείλω ποσότητά τινα τῶν δύο τελευταίων, ὄχι πολὺ πρᾶγμα, ἀλλ' ἀρκετὸν δι' ἐν ἄτομον ὅπως δείξῃ τὰς καλὰς εὐχὰς του διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιτυχίαν, ἀλλ' ἐπέχω, διότι, ἂν δυνηθῶ νὰ ὑπάγω μόνος μου, μπορῶ νὰ τὰ πάρω μαζί μου.

«Δὲν θέλω νὰ περιορίσω τὴν εἰσφορὰν μου εἰς τοῦτο καὶ μόνον, ἀλλ' ἰδίως, ἔὰν δυνηθῶ νὰ κατέλθω εἰς τὴν Ἑλλάδα, θ' ἀφιερῶσω ὅσους πόρους δύναμαι νὰ διαθέσω ἐξ ἰδίων μου πρὸς ὑπηρεσίαν τῆς μεγάλης ὑποθέσεως. Εἶμαι εἰς ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν κύριον Νικόλαον Καρελλᾶν, ὅστις εἶναι τώρα εἰς Πίζαν· ἀλλ' αἱ τελευταῖαι εἰδήσεις του ἀπλῶς ἔλεγον ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀσχολοῦνται τώρα διοργανίζοντες τὴν ἐσωτερικὴν κυβερνήσιν των, καὶ τὰ καθέκαστα τῆς διοικήσεως. Τοῦτο θὰ ἐφαίνετο ὑποδεικνύον

ἀσφάλειαν, ἀλλ' ὁ πόλεμος ὅμως πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ τελειώσῃ.

«Οἱ Τοῦρκοι εἶναι ἐπίμονοι φυλῆ, καθὼς τοὺς ἀπέδειξαν ὅλοι οἱ προλαβόντες πόλεμοι, καὶ <δὲν> θὰ παύσουν ἐπὶ ἔτη νὰ πολεμῶσιν, ἀκόμη καὶ ἂν νικῶνται, καθὼς πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχη, αἱ ἐργασίαι τοῦ Κομιτάτου δὲν εἶναι εἰς μάτην.

«Εἶναι περιττὸν νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τὸ μέγα ὄφελος τὸ ὁποῖον δύναται νὰ καρπωθῇ ἡ Μεγάλη Βρετανία ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὰς πιθανὰς ἐμπορικὰς σχέσεις τούτων πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, διότι αἰσθάνομαι καὶ ἔχω πεποιθήσιν ὅτι ὁ πρῶτος σκοπὸς τοῦ Κομιτάτου εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσις των, χωρὶς καμμίαν ἰδιοτέλειαν. Ἀλλ' ἡ σκέψις δύναται νὰ βαρύνῃ πλησίον τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ ἐν γένει, εἰς τὸ σημερινὸν πάθος των πρὸς πᾶν εἶδος κερδοσκοπίας. Δὲν ἔχουν ἀνάγκην νὰ διαπλέωσι τὰς ἀμερικανικὰς θαλάσσας, διότι θὰ εὔρωσι πολὺ καλύτερα καὶ πλησιέστερα ἐδῶ. Οἱ πόροι τῶν ἑλληνικῶν νήσων εἶναι ἀπαραμίλλοι καὶ ἀσύγκριτοι. Καὶ ἡ εὐθυνία παντὸς πράγματος, ὄχι μόνον τῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ τῆς πολυτελείας (τουτέστι, τῆς φυσικῆς πολυτελείας) τῶν ὀπωρῶν, οἴνων, ἐλαίου, κτλ. ἐν καιρῷ εἰρήνης, εἶναι πολὺ ἀνωτέρα τῶν τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας, καὶ πολλῶν ἄλλων χωρῶν».

Ἐν ἐπιστολῇ ἐκ Γενούης, ἀπὸ 21 Μαΐου, γράφει:

«Χθὲς συνήντησα δύο νέους Γερμανούς, ἐπιζῶντας ἐκ τῆς φιλελληνικῆς φάλαγγος τοῦ Νόρμαν, παλιννοστοῦντας ἐκ τῆς Ἑλλάδος. Ἐφθασαν εἰς Γένουαν ἐν οἰκτροτάτῃ καταστάσει, χωρὶς τροφήν, χωρὶς λεπτὸν, χωρὶς ὑποδήματα. Οἱ Αὐστριακοὶ τοὺς εἶχον ἐξώσει τοῦ ἐδάφους των ἅμα ἀποβάντας εἰς Τεργέστην· καὶ ἐβιάσθησαν νὰ κατέλθωσιν εἰς Φλωρεντίαν, καὶ ἀπὸ τὴν Λιβόρνον ἐταξίδευσαν ἐδῶ μὲ τρία φράγκα εἰς τὰ θυλάκιά των. Τοὺς ἔδωκα εἴκοσι γενοβέζικα σκουῖδα καὶ καινουργῆ ὑποδήματα, καὶ τοῦτο θὰ τοὺς καταστήσῃ ἱκανοὺς νὰ φθάσωσιν εἰς Ἑλβετίαν, ὅπου λέγουσι ὅτι ἔχουσι φίλους. Ὅλα ὅσα ἠμπόρεσαν νὰ οἰκονομηθοῦν εἰς τὴν Γένουαν περιπλέον, ἦσαν τριάντα σολδία. Δὲν παραπονοῦνται κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ λέγουσιν ὅτι ὑπέφερον περισσότερον ἀφότου ἀπεβιάσθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

«Ἐδοκίμασα τὴν φιλαλήθειάν των, πρῶτον, διὰ τῶν διαβατηρίων καὶ τῶν ἐγγράφων των· δεύτερον, διὰ τῆς τοπογραφίας, ἐξετάσας αὐτοὺς περὶ Ἄρτης, Ἄργους, Ἀθηνῶν, Μεσολογγίου, Κορίνθου, κτλ., καὶ τρίτον, διὰ τῆς Ρωμείκης γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν ἠῦρα τὸν ἓνα τῶν δύο εὐμαθέστερον ἐμοῦ. Ὁ εἷς τούτων εἶναι Βιορτεμβέργιος, ὁ ἄλλος Βαυαρός. Ὁ Βιορτεμβέργιος ἦτο εἰς τὴν μάχην τῆς Ἄρτης, ὅπου οἱ Φιλέλληνες κατεκερματίσθησαν ἀφοῦ ἐφόνευσαν ἑξακοσίους Τούρκους, 150 ὅλοι αὐτοί, ἀντιτασσόμενοι κατὰ ἑπτακισχιλίων. Μόνον ὀκτῶ διέφυγον, καὶ ἐκ τούτων ἐπέζησαν τρεῖς.

«Οἱ δύο οὗτοι κατέλιπον τὴν Ἑλλάδα κατὰ προτροπὴν τῶν Ἑλλήνων. Ὅταν

ὁ Χουρσίτ πασὰς ἐπέδραμε τὸν Μορέαν, οἱ Ἕλληνες φαίνεται ὅτι ἐφέρθησαν καλά, θελήσαντες νὰ σώσωσι τοὺς συμμάχους, ὅταν ἐνόμισαν ὅτι ὁ ἀγὼν κατεστρέφετο δι' αὐτούς. Τοῦτο συνέβη κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1822. Περιεπλανήθησαν ἀπὸ νήσου εἰς νῆσον, καὶ ἀπῆλθον ἀπὸ Μήλου εἰς Σμύρνην, ὅπου ὁ Γάλλος πρόξενος τοὺς ἔδωκε διαβατήριον, καὶ φιλάνθρωπος πλοίαρχος τοὺς διεπεραίωσεν εἰς Ἀγκῶνα, ὁπόθεν ἐφθασαν εἰς Τεργέστην· ἀλλ' ἀπηλάθησαν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Παραπονοῦνται μόνον κατὰ τοῦ ὑπουργοῦ, λέγοντες ὅτι ἦτο ἀνάληγτος τὸν χαρακτήρα· λέγουσιν ὅτι οἱ Ἕλληνες μάχονται πολὺ καλὰ κατὰ τὸν ἴδιον αὐτῶν τρόπον, ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἐτρόμαξαν νὰ πυροβολῶσι μὲ τὰ ἴδια κανόνιά των, ἀλλ' ἐσυνήθισαν μὲ τὴν προᾶξιν.

«Οἱ Ἕλληνες δέχονται τὰ τουφέκια, ἀλλ' ἀπορρίπτουσι τὰς λόγχας, καὶ δὲν θέλουσιν νὰ μάθωσι τὴν πειθαρχίαν. Ὅταν οἱ δύο νέοι εἶδαν χθὲς δύο συντάγματα τοῦ Πεδεμοντίου ἀνέκραξαν: «Ἄ! νὰ τὰ εἶχαμεν αὐτά, θὰ ἐσκουπίζαμεν τὸν Μορέαν!» Διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο, οἱ Πιεμοντέζοι πρέπει νὰ φερθοῦν καλύτερα ἢ ὅπως ἐφέρθησαν μὲ τοὺς Αὐστριακοὺς. Φαίνονται ἀποδίδοντες μεγάλην σημασίαν εἰς ὀλίγους τακτικούς στρατιώτας· λέγουσιν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουν ὅπλα καὶ πυρῖτιν ἐν ἀφθονίᾳ, ἀλλὰ χρειάζονται τρόφιμα, ἀποθήκας ἰατρικῶν, ἀσπρόρουχα καὶ ξαντόν, καὶ χρήματα πολλά, πολλά. Μοῦ εἶπαν ὅτι εἰς Δανὸς ἐδῶ τοὺς εἶπεν ὅτι εἰς Ἄγγλος, φίλος τῶν Ἑλλήνων, εἶν' ἐδῶ, καὶ ὅτι, ἐπειδὴ κατήντησαν νὰ ἐπαιτοῦν τὰ μέσα τῆς εἰς τὴν πατρίδα ἐπανόδου των, ἐνόμισαν ὅτι ἤμποροῦσαν ν' ἀρχίσουν ἀπὸ ἐμέ.

«Ὁ Ἀδόλφος, ὁ νεώτερος, ὑπῆρξε φρούραρχος ἐν Ναυαρίνῳ δι' ὀλίγον καιρὸν. Ὁ ἄλλος, ὁ Βαυαρὸς, φαίνεται πρωτίστως νὰ κλαίῃ διὰ μίαν τριήμερον νηστείαν εἰς τὸ Ἄργος, δι' ἀπώλειαν 25 παράδων ἐκ καθυστερήσεως μισθοῦ, καὶ μικρᾶς ἀποσκευῆς εἰς Τριπολιτσάν· ἀλλ' ἐπιμελεῖται τὰς πληγὰς του, βαδίζει καλά, καὶ φαίνεται καλὸς πολεμιστής. Καὶ οἱ δύο εἶναι ἀπλοῖκοί, ἀφελεῖς καὶ ἀπέριττοι. Λέγουσιν ὅτι οἱ ξένοι φιλέλληνες ἤριζον μεταξύ των, ἰδίως Γάλλοι μὲ Γερμανοὺς, καὶ ἠκολούθησαν μονομαχίαι.

«Ὁ κόμης Γάμβας τοὺς ἐκάλεσεν εἰς πρόγευμα. Ὁ εἷς τούτων ἔχει σκοπὸν νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ἡμερολόγιόν του περὶ τῆς ἐκστρατείας. Ὁ Βαυαρὸς ἀπορεῖ κάπως διατί οἱ Ἕλληνες νὰ μὴν εἶναι οἱ ἴδιοι ὅπως εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Θεμιστοκλέους (καὶ ὅμως δὲν ἦσαν καὶ τότε πλέον εὐάγωγοι, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ), καὶ διὰ τὸ δύσκολον τῆς πειθαρχίας παρ' αὐτοῖς. Ὁ ἄλλος δὲν φαίνεται ν' ἀπορῇ διὰ τίποτε».

Ὁ Βύρων εἰς τὴν Ἑλλάδα

Ἀφοῦ ἀπεφασίσθη ἡ κάθοδος τοῦ Βύρωνος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅλαι αἱ ἀναγκαῖαι ἐτοιμασίαι διὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐπεσπεύδοντο. Ἐν τῶν πρώτων διαβημάτων του ἦτο νὰ γράψῃ πρὸς τὸν Τρελῶνυ, ἐν Ρώμῃ τότε

διατρίβοντα, παρακαλῶν αὐτὸν ὅπως εὐαρεστηθῆ νὰ τὸν συνοδεύσῃ.

«Πρέπει νὰ ἤκουσες, γράφει, ὅτι πηγαίνω εἰς τὴν Ἑλλάδα· διατί δὲν ἔρχεσαι μετ' ἐμοῦ; Δὲν μπορῶ νὰ κάμω τίποτε χωρὶς ἐσέ, καὶ ἐπιθυμῶ μέγας νὰ σὲ ἴδω. Παρακαλῶ, ἐλθέ, διότι ἔχω ἀποφασίσει τέλος νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι τὸ μόνον μέρος ὅπου ἠμπορῶ νὰ εἶμαι εὐχαριστημένος. Ὅμιλῶ σοβαρῶς. Ὅλοι λέγουν ὅτι δύναμαι νὰ φανῶ χρήσιμος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἠξέυρω τὸ πῶς, οὐδ' αὐτοὶ τὸ ξέυρουν· ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχη ἅς ὑπάγωμεν».

Ὁ μέγας ποιητὴς τῆς ἀβύσσου, ὁ σκοτεινὸς Κιλδ - Ἀρόλδος, ὁ πολυπαθὴς καὶ πολύπλαγκτος δὲν εὗρισκεν ἄλλον τόπον ὅπου νὰ δύναται νὰ εἶναι εὐχαριστημένος, εἰμὴ τὴν χώραν τῆς μεγίστης δυστυχίας καὶ τῆς μεγίστης δόξης, τὴν γῆν τοῦ πολέμου, τοῦ ἐμπρησμοῦ καὶ τῆς φρίκης. Ὁ τάφος τόσου ἱστορικοῦ μεγαλείου ἦτο ὁ μόνος τάφος ὁ ἀντάξιός αὐτοῦ. Ἐκεῖ μόνον ἠμποροῦσε νὰ εἶναι εὐχαριστημένος!

Ἐπειδὴ ἐχρειάζετο ἰατρός τις ἔμπειρος περὶ τὴν χειρουργικὴν, ὡς ἀναγκαῖον μέλος τῆς συνοδίας του, ὁ Βύρων παρεκάλεσε τὸν ἴδιον ἰατρὸν τοῦ ἐν Γενουῆ, τὸν δόκτορα Ἀλεξάνδερ, νὰ τοῦ προμηθεύσῃ τοιοῦτον· καὶ τῇ συστάσει τοῦ εἰρημένου, προσελήφθη ὁ νεαρὸς ἰατρός Βροῦνος, ἔχων ἤδη ἀρκετὴν φήμην. Μεταξὺ τῶν ἄλλων παρασκευῶν διὰ τὴν ἐκστρατείαν του, παρήγγειλε νὰ τοῦ κατασκευάσουν τρεῖς λαμπράς περικεφαλαίας μετὰ ὠραίας λοφιάς, διὰ ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς δύο φίλους του. Ἡ μικρὰ αὐτὴ περίστασις προκάλεσε μυκτηρισμούς τινας ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου, γράφει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ ὁ Θωμᾶς Μοῦρ ὁ φίλος του, τὸ γελοῖον κατανοεῖται πολὺ καλύτερον ἀπὸ τὸ ἥρωικόν. Πλὴν ἡ περίστασις ἀπέδειξε τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἀποφθέγματος ὅτι «τὸ παιδίον εἶναι πατὴρ διὰ τὸν ἄνδρα». Τὸ ἴδιον παιδίον τοῦ σχολείου, τὸ ὁποῖον ἐκαυχᾶτο ποτὲ ὅτι θὰ ἐγείρῃ τρόπαιον μετὰ λόφου ἵππιοχαίτου, ἐδοκίμαζε τώρα μετ' εὐφροσύνης τὴν ὠραίαν λοφῶσαν περικεφαλαίαν του, καὶ προεμελέτα εὐκλεεῖς πράξεις τὰς ὁποίας θὰ κατῶρθον ὑπὸ τὴν πανοπλίαν ἐκείνην.

Περὶ τὰ τέλη Μαΐου ἦλθεν ἐπιστολὴ ἀπὸ τὸν Μπλακιέρην, δι' ἧς οὗτος ἀνεκοίνου εὐνοϊκὰς εἰδήσεις, καὶ τὸν παρεκάλε νὰ ἐπισπεύσῃ ὅσον τὸ δυνατόν τὴν ἀναχώρησίν του, διότι τὸν περιμένουν τώρα ἐναγωνίως, καὶ θὰ ἦτο ὠφελιμώτατος ὅσον παρορμητικὴ καὶ ἂν ἦτο ἡ πρόσκλησις αὕτη, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἦτο ἤδη ἀποφασισμένος νὰ ὑπάγῃ, φαίνεται ἐκ τῶν ἐπιστολῶν του ὅτι ψυχρῶς καὶ μετ' ὀξυδερκείας κρίνων τὸ πρᾶγμα, καὶ πόρρω ἀπέχων τοῦ νὰ εἶναι σύμφωνος μὲ τοὺς ἐνθουσιαστὰς ἐν τῇ ὑπερτιμήσει τῶν προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν του, δὲν εἶχε δυνηθῆ ἀκόμη νὰ σχηματίσῃ ὠρισμένην ἰδέαν περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν αἱ ὑπηρεσίαι του θὰ ἠδύναντο μετὰ διαρκοῦς ὠφελείας νὰ ἐφαρμοσθῶσι.

Ἡ Ἰταλὶς κόμησα Γκιουτσιόλη, στενὴ φίλη τοῦ ποιητοῦ, ἰδοὺ τί γράφει περὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου:

«Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ὁ λόρδος Βύρων ἔστρεψε καὶ πάλιν τοὺς στοχασμούς του πρὸς τὴν Ἑλλάδα· καὶ κινούμενος πανταχόθεν ἀπὸ συνδυασμούς μυρίων περιστάσεων, εὐρέθη, σχεδὸν πρὶν λάβῃ καιρὸν νὰ σχηματίσῃ ἀπόφασιν, ἢ νὰ γνωρίσῃ καλῶς τί ἔπραττεν, ὑποχρεωμένος ν' ἀναχωρήσῃ δι' ἐκεῖ. Ἀλλὰ μὲ ὅλην τὴν στοργὴν του πρὸς τὰς χώρας ἐκείνας, μὲ ὅλην τὴν συνείδησιν τῶν ἰδίων ἠθικῶν δυνάμεών του, ἦτις τὸν ἔκαμνε πάντοτε νὰ λέγῃ ὅτι «πρέπει κανεὶς νὰ κάμῃ κάτι περισσότερον διὰ τὴν κοινωνίαν παρὰ νὰ γράφῃ στίχους», μὲ ὅλην τὴν ἔλξιν τὴν ὁποίαν τὸ ἀντικείμενον τοῦ ταξιδίου του πρέπει ἀναγκαίως νὰ εἶχε διὰ τὸ εὐγενές του πνεῦμα, καὶ περιπλέον εἶχεν ἀπόφασιν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν, μὲ ὅλα αὐτὰ, κάθε πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἦτο πλησίον του κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον δύναται νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τῆς πάλης, τὴν ὁποίαν ὑπέστη τὸ πνεῦμά του (ὅσον καὶ ἂν ἐπροσπάθει νὰ κρύπτῃ ταύτην), καθὼς ἐπλησίαζεν ὁ καιρὸς τῆς ἀναχωρήσεώς του».

Γυνὴ σχοῦσα ἀντίζηλον μίαν χώραν δὲν ἠδύνατο καλύτερον νὰ ἐκφρασθῇ. Καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀγαπωμένου καὶ ὅταν ἄρχεται τὸ γῆρας, ἐξακολουθεῖ τις νὰ διεκδικῇ τὴν προτίμησιν.

Τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι οὐδόλως μειοῦσι τὴν εὐγένειαν τῆς θυσίας οἱ πρὸ τῆς πράξεως δισταγμοί. Τοῦτο ὑπάρχει ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Ποῖος μάρτυς δὲν ἐδίστασε ποτέ, ποῖος δὲν ἴδρωσε καὶ δὲν κατελήφθη ὑπ' ἀγωνίας πρὸ τοῦ μαρτυρίου;

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων δισταγμῶν του, ὁ Βύρων εἶχέ τι ὡς δυσσιώνον προαίσθημα, φυσικὸν ἴσως εἰς ἄνδρα τῆς ἰδιοσυγκρασίας του εὐρισκόμενον εἰς τοιαύτας περιστάσεις. Προησθάνετο ὅτι ἐπλήρου τὴν εἰμαρμένην του, καὶ

ἔμελλε ν' ἀποθάνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὴν προτεραίαν τῆς ἀναχωρήσεως τῶν φίλων του, τοῦ λόρδου καὶ τῆς λαίδης Β. ἐκ Γενούης, τοὺς ἐπεσκέφθη οἱκοὶ πρὸς ἀποχαιρετισμόν. Ἦτο πολὺ μελαγχολικὸς καὶ ἠκούσθη λέγων: «Ἐδῶ εἴμεθα ὅλοι μαζί, ἀλλὰ ποῦ καὶ πότε θὰ ξαναενταμωθῶμεν; Ἔχω πεποίθησιν ὅτι δὲν θὰ ξαναἴδωμεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Κάτι μοῦ λέγει ὅτι δὲν θὰ ἐπιστρέψω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα».

Ἰδὼν ὅμως ὅτι τὸν ἐκοίταζαν, καὶ θέλων νὰ κρύψῃ τὴν ταραχὴν του, ἐγέλασε σαρδόνιον.

Προσέφερεν εἰς ὅλους τοὺς παρόντας ἀνὰ ἓν ἐνθύμιον, εἰς ἄλλον ἐν βιβλίον, εἰς ἄλλον μικρὰν εἰκόνα του, εἰς τὴν λαίδην Β. ἀντίγραφον τῆς Ἀρμενικῆς Γραμματικῆς. Πρὸ ἐτῶν, ὅταν ἦτο ἐν Βενετία, ὁ Βύρων εἶχεν ἐργασθῆ εἰς τὴν σύνταξιν Ἀρμενικῆς Γραμματικῆς.

Ἡ λαίδη τοῦ προσέφερεν ἐν δακτυλίδιον, ἐκεῖνος τῆς ἔδωκε μίαν καρφίδα. Τὴν ἐπιούσαν ἔγραψε πρὸς αὐτὴν ἀποστέλλον μικρὰν καδέναν, καὶ

παρακαλῶν νὰ τοῦ ἐπιστρέψῃ τὴν καρφίδα, καθότι αὕτη δὲν φέρει εὐτυχίαν.

Ἐν τῷ μεταξύ, αἱ παρασκευαὶ διὰ τὴν ρωμαντικὴν ἐκστρατείαν του ἐξηκολούθουν· τῇ βοθηεῖα τοῦ τραπεζίτου καὶ φίλου του Μπάρρου ἠδυνήθη νὰ προμηθευθῇ τὸ μέγα χρηματικὸν ποσόν, τὸ ὁποῖον ἐχρειάζετο, 10 χιλ. κορώνας εἰς εἶδος καὶ 40 χιλ. κορώνας εἰς συναλλάγματα. Ἀγγλικὸν βρίκιον, ὁ «Ἡρακλῆς», ἐναυλώθη διὰ νὰ μεταφέρῃ αὐτὸν καὶ τὴν συνοδίαν του, ἣτις συνίστατο κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἀπὸ τὸν κόμητα Γάμβαν, τὸν Τρελώνην, τὸν ἰατρὸν Βροῦνον καὶ ὀκτῶ ὑπηρέτας. Εἶχον ἐπίσης ἐπὶ τοῦ πλοίου πέντε ἵππους, ἀρκετὰ ὄπλα καὶ πολεμεφόδια πρὸς χρῆσιν τῆς συνοδίας, καὶ ἀρκετὰ φάρμακα πρὸς χρῆσιν χιλίων ἀνδρῶν ἐπὶ ἓν ἔτος.

Ἡ ἐπομένη ἐπιστολὴ πρὸς τὸν γραμματέα τοῦ ἑλληνικοῦ Κομιτάτου εἰς Λονδίον ἀναγγέλλει τὴν προσεχῆ ἀναχώρησίν του:

«Ἀναχωροῦμεν εἰς τὰς 12 (Ἰουλίου) διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἐλαβα ἐπιστολὴν ἀπὸ τὸν κ. Μπλακιέρην. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις μὲ περιμένει ἀνυπερθέτως.

«Σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην τοῦ τε κ. Μπ. καὶ ἄλλων ἐπιστελλόντων ἐξ Ἑλλάδος, ἔχω νὰ ὑποβάλω μετὰ πάσης εὐλαβείας πρὸς τὸ Κομιτᾶτον, ὅτι ἀποστολὴ καὶ δέκα χιλιάδων λιρῶν μόνον θὰ εἶναι μεγίστη ὑπηρεσία εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν πρὸς τὸ παρόν. Ἔχω προσέτι νὰ συστήσω ἐπιμόνως τὴν ἀπόπειραν δανείου, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ δοθῇ ἀποχρῶσα ἀσφάλεια ὑπὸ ἀπεσταλμένων πορευομένων τώρα εἰς Ἀγγλίαν. Ἐν τῷ μεταξύ ἐλπίζω ὅτι τὸ Κομιτᾶτον θὰ κατορθώσῃ νὰ πράξῃ λυσιτελές τι.

«Τὸ ἐπ' ἐμοί, σκοπεύω νὰ φέρω, εἰς πίστωσιν ἢ μετρητά, ὑπὲρ τὰς ὀκτῶ καὶ περὶ τὰς ἑννέα χιλιάδας λιρῶν στερλινῶν, τὸ ὁποῖον δύναμαι νὰ πράξω δι' ὅσων κεφαλαίων ἔχω ἐν Ἰταλίᾳ καὶ πιστώσεων ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου, ἀναγκασίως θὰ φυλάξω ἐν μέρος πρὸς διατήρησιν ἐμοῦ καὶ τῆς ἀκολουθίας μου. Τὰ λοιπὰ εἶμαι πρόθυμος νὰ διαθέσω κατὰ τὸν τρόπον ὅστις θὰ φανῇ ὠφελιμώτερος εἰς τὸν Ἀγῶνα, ἀρκεῖ νὰ ἔχω ἐγγύησιν ἢ βεβαιότητά τινα ὅτι δὲν θὰ σπαταληθῶσι πρὸς ὄφελος ἀτόμων.

«Ἐὰν μείνω εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῆς ὑποτιθεμένης πιθανῆς ὠφελείας τῆς ἐκεῖ παρουσίας μου, καὶ ἐκ τῆς γνώμης αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων περὶ τοῦ σκοπίμου ταύτης, ἐνὶ λόγῳ, ἐὰν εἶμαι ἀσπᾶσιος δι' αὐτούς, θὰ ἐξακολουθήσω, ἐφ' ὅσον διατρίβω ἐκεῖ τοῦλάχιστον, ν' ἀφιερῶνω ἐκ τῶν εἰσοδημάτων μου ὅ,τι ἐξοικονομήσω πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον. Στερήσεις δύναμαι νὰ ὑποφέρω, εἰς τὴν ἐγκράτειαν εἶμαι συνηθισμένος, καὶ διὰ τὸν κάματον, ἤμην ποτὲ ὑποφερότος ταξιδιώτης. Τί θὰ εἶμαι τώρα, δὲν ἠμπορῶ νὰ εἶπω, ἀλλὰ θὰ δοκιμάσω.

«Περιμένω τὰς διαταγὰς τοῦ Κομιτάτου. Αἱ ἐπιστολαὶ θὰ στέλλονται πρὸς ἐμὲ ἐκ Γενούης, ὅπου καὶ ἂν εἶμαι, ὑπὸ τῶν τραπεζιτῶν μου Οὐἲβ καὶ

Βάρου. Καλὸν θὰ ἦτο νὰ εἶχα πλέον ὠρισμένας ὁδηγίας πρὶν ἀναχωρήσω, ἀλλ' αὐται, ὡς εἰκός, μένουσιν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς.

«Μεγάλη ἐπιθυμία ἐκφράζεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅπως σταλῇ αὐτοῖς τυπογραφεῖον. Δὲν ἔχω καιρὸν νὰ φροντίσω, ἀλλὰ συνιστῶ τοῦτο εἰς τὸ Κομιτᾶτον. Ὑποθέτω ὅτι τὰ στοιχεῖα πρέπει νὰ εἶναι κατὰ μέγα μέρος ἑλληνικά. Θέλουν νὰ ἐκδώσουν ἑφημερίδα, εἰς νεοελληνικὴν γλῶσσαν, μετ' ἰταλικῆς μεταφράσεως».

Οὕτω, ἡ τελευταία φροντίς ἦν ἔλαβεν ὁ λόρδος Βύρων, πρὶν ἐπιβιβασθῆ ἐκ Γενούης διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἔμελλε νὰ εὕρῃ ἑνδοξον θάνατον, ἦτο περὶ ἀποστολῆς τυπογραφείου πρὸς ἑκδοσιν ἑλληνικῆς ἑφημερίδος. Ὁ Ἑλληνικὸς Τύπος ὀφείλει ἰδιαίτεράν εὐγνωμοσύνην ἐπὶ τούτῳ εἰς τὸν μέγαν ποιητήν.

(1896)

ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΚΑΙ ΟΛΥΜΠΙΑΔΕΣ

Γνωστὸν τοῖς πᾶσι τυγχάνει, ὅτι οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ἢ ἀκριβέστερον, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, τὰ Ὀλύμπια, συνέστησαν μὲν κατὰ παλαιοτάτους χρόνους, ἐξαφανιζομένους εἰς τὰ βάθη τῆς μυθικῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ κατέστησαν θεσμὸς καὶ ὄρος ἱστορικὸς τῷ 776 πρὸ Χριστοῦ, ἐπὶ Κοροΐβου, ὅτε οὗτος ἐνίκησεν ἐν Ὀλυμπία σταδιοδρομῶν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου ἠρίθμουν οἱ ἀρχαῖοι κατ' Ὀλυμπιάδας, τετραετὲς δῆλον ὅτι χρονικὸν διάστημα, διαιρούμενον εἰς τέσσαρα ἔτη, διότι κατὰ τετραετίαν ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες. Διήρκεσε δὲ ὁ θεσμὸς οὗτος ἐπὶ 1170 ἔτη, ὅσα διέρρευσαν ἀπὸ τοῦ 776 πρὸ Χριστοῦ μέχρι τοῦ ἔτους 394 μετὰ Χριστόν, ὅτε κατηργήθησαν τὰ Ὀλύμπια ὀριστικῶς ἐπὶ τοῦ Ἀυτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, βασιλεύσαντος κατὰ τὰ ἔτη 379 - 395 μετὰ Χριστόν.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συνεπληρώθησαν 293 Ὀλυμπιάδες. Περιέργον δὲ καὶ ὄντως ἄξιον ἀναγραφῆς ἀποβαίνει, ὅτι ἐὰν μὴ ἐπήρχετο τότε διακοπή, ἐξηκολούθει δὲ ἡ σειρὰ τῶν τετραετιῶν, ἢ τέλεισι τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων συνέπιπτεν ἀκριβῶς πρὸς τὸ ἔτος 1896· διότι τὸ 776 π. Χρ. καὶ 1896 μ. Χρ. ἀποτελοῦσιν ἀριθμὸν ἐτῶν 2672, ὅστις διαιρεῖται ἀκριβῶς διὰ τοῦ 4. Ἡ δὲ τελεσθεῖσα ἐφέτος Ὀλυμπιάς, λαμβανομένης μὲν ὑπ' ὄψιν τῆς διακοπῆς μετὰ τὴν 293ην, ἔχει τὴν σειρὰν τῆς 294ης. Ἐὰν ὅμως ἡ ἀρίθμησις προβῇ ἄνευ τῆς διακοπῆς, ἔχει σειρὰν 668ης ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 776 <π. Χρ.>.

Ἡ σύμπτωσις αὕτη ἔστω εἰς ἔτι πρόσθετος ὄρος εἰς τὴν φαινὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἀρτι τελεσθέντων ἀγῶνων.

(1896)

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΩΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΟΛΙΣ

Συνέπεσε μίαν ἑσπέραν, ὥρα καθ' ἣν ἤναπτον τοὺς φανούς, νὰ διέλθω πλησίον τοῦ παλαιοῦ Τζαμίου, παρὰ τὰς ποινικὰς φυλακὰς. Ἐκεῖ, ἔξω εἰς τὸν πρόδομον, ἄνωθεν τῆς πλατείας μαρμαρίνης κλίμακος, εἶδον μορφὴν γυναικὸς μὲ μακροὺς λευκοὺς πέπλους, νὰ ἴσταται ἀκίνητος ἔξωθεν τῆς θύρας, ἐπὶ τοῦ προδόμου. Εἶπα: «Ἴδου βγαίνουν ἀκόμη φαντάσματα!» Καὶ ἠσθάνθην κρυφὴν χαράν.

Δὲν ἠρώτησα ἂν εἶχον προορίσει τὸ Τζαμίον ὡς κατάλυμα διὰ γυναικόπαιδα, πρόσφυγας ἀτυχεῖς, ἀποδιωγμένους ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν ἀνεμοζάλην, θύματα τοῦ μίσους καὶ τοῦ φανατισμοῦ. Ὅταν ἀπεμακρύνθην μόνον ἐπαρουσιάσθη ἡ ἐξήγησις, ἡ εἰκασία αὕτη, εἰς τὸ πνεῦμά μου.

Ἐπὶ ἤρχον ἀνέκαθεν, ἐκτὸς τοῦ Τζαμίου τούτου, δύο ἄλλα, ἴσως μικρότερα. Τὸ ἓν εἶχε χρησιμεύσει ὡς φυλακὴ, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, τὸ ἄλλο ὡς στρατιωτικὸς φουρνος. Ἐκεῖνο, περὶ οὗ ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος, ἐχρησίμευεν ὡς στρατῶν τῶν ἀνδρῶν τῆς μουσικῆς. Τὸν χορὸν τῶν ὀρχουμένων δερβισῶν διεδέχθη χορὸς μουσικῶν Ἑλλήνων.

Ὅταν ἐτύχαινε νὰ περάσῃς κάπου ἐκεῖ σιμά, κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἤκουες τὸν εὐάρεστον καὶ παράξενον ἦχον τῶν χορδιζομένων ὀργάνων καὶ τῶν συλλαβιζομένων ἢ παραλλαγιζομένων μελωδιῶν. Καὶ διετίθεσο τότε εὐθύμως, καὶ ἐνόεις τί θὰ πῆ νὰ εἶναί τις δερβίσης.

Γύρω - γύρω, ὑπῆρχον καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη δωδεκάδες μαγειρεῖα καὶ πατσατζίδικα καὶ εἰκοσάδες ταβέρνες. Ἐκεῖ ἦτο ἡ Παλαιὰ Ἀγορά. Ἐκεῖ ἦσαν ὑπόγεια μὲ δεκαπέντε καὶ εἴκοσι σκαλοπάτια κάτω, ὅπου ἦτο κόπος ν' ἀναβῆ τις πλέον, ἅμα ἅπαξ κατέβαιναν. Ἐκεῖ ἐπωλεῖτο ἡ εὐθυμία. Μὲ εἴκοσι ἢ τριάντα λεπτὰ ἠγόραζέ τις μεγάλην δόσιν, μέγα ποσὸν εὐθυμίας. Μὲ ἑξήντα λεπτὰ ἠγόραζον ὀλόκληρον τὴν εὐθυμίαν.

Ὅλα αὐτὰ ἦσαν πολὺ γείτονα μὲ τὸ Τζαμίον, ζῶσαν ἀνάμνησιν τῆς παλαιᾶς πόλεως, καὶ στρατῶνα τῶν ἀνδρῶν τῆς μουσικῆς. Ἀπὸ ὅλους τοὺς καλλιτέχνας, τοὺς μουσικοὺς ἀγαπῶ περισσότερο. Εἶναι πολὺ καλὰ παιδιὰ, καθὼς λέγουν οἱ Γάλλοι.

Τώρα δὲν ἠξεύρω πλέον εἰς τί χρησιμεύει τὸ Τζαμίον. Ποτὲ δὲν ζητῶ πληροφορίας. Ἄλλως, οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς Ἀθήνας εἶναι τώρα τόσον πολυάσχολοι, ὥστε διὰ νὰ ἐρωτήσῃ κανένα τίποτε, πρέπει νὰ τοῦ πληρώσῃ τὰ χασομέρια του.

Ὅλα ταῦτα ἵχνη τῆς Τουρκοκρατίας. Ἦκουσα ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν πολὺ καλοὶ καὶ φρόνιμοι ἄνθρωποι. Ὡμίλουν ἑλληνιστί. Ἐπονοῦσαν τὸν τόπον. Ὅσοι ἐπέζησαν μετὰ τὴν Ἀνεξαρτησίαν, καὶ ἠναγκάσθησαν ἀπὸ τὰς προλήψεις τῆς φυλῆς των νὰ φύγουν, ἔχυσαν πύρινα δάκρυα.

Ἐπώλησαν πλεῖστα κτήματα ἀντὶ ἑκατοντάδων τινῶν γροσίων. Ἄλλοι τὰ ἄφησαν ἔρημα, διὰ νὰ τὰ καταλάβουν οἱ ἡμέτεροι Ἀθηναῖοι.

Ἐκ τῶν προμάχων τῆς Ἀκροπόλεως ὀλίγοι ἐζήτησαν ἢ ἔλαβον μισθοὺς καὶ βαθμούς. Ἐπροτίμησαν ὡς πρακτικοὶ ἄνθρωποι, προβλέποντες τὴν ὑπερτίμησιν τῶν γαιῶν, ν' ἀποκτήσουν περιουσίας. Τὸν καιρὸν ἐκείνον, εἰς τὰς πολιτικὰς δίκας, τὸ Ἄλφα καὶ τὸ Ὠμέγα τῆς διαδικασίας ἦτο ἡ διὰ μαρτύρων ἀπόδειξις. Ὅσοι τῶν Ἀθηναίων ἦσαν νηφάλιοι, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν πλεῖστοι, ἔσπευδον νὰ ἐπωφεληθῶσιν. Οἱ λοιποὶ ἐλάμβανον ἐν ἡ περισσότερα σβάντσικα καὶ ἠγόραζον τὴν εὐθυμίαν εἰς τὰ ὑπόγεια τῆς Ἀγορᾶς καὶ τῆς Πλάκας. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐσηματίσθησαν πολλαὶ περιουσίαι, καὶ πλεῖστοι ἀπέθανον ἐπὶ τῆς ψάθης.

Ἐκεῖ ὄπισθεν εἶναι τὰ Τσαρουχάδικα, ὁ στενὸς μικρὸς δρομίσκος, μὲ τὰ μαγαζάκια ἐνθεν καὶ ἐνθεν, ὅπου μυρίζει τελατίνι, καὶ βλέπει τις λευκὰς ποδιάς καὶ μπόλιες, καὶ ἀκούει κετοῦ ἴστε καὶ μαράζ μὸς βέρ. Κάτω, πρὸς δυσμᾶς, εἶναι τὰ Γύφτικα.

Ἐλέχθη πρὸ καιροῦ ὅτι εἶχαν ἀποφασίσει νὰ μετατοπίσουν ὅλον τὸ ἰσνάφιον τοῦτο εἰς τὰ Πετράλωνα ἢ δὲν ἤξεύρω ποῦ. Τώρα δὲν ἔμαθα ἂν τὸ σχέδιον ἐγκατελείφθη. Ποτὲ δὲν μανθάνω τι ἐγκαίρως. Θὰ ἦτο λυπηρὸν νὰ ἔλειπεν ἀπὸ ἐκεῖ ὄλος ὁ εὐάρεστος ἐκεῖνος θόρυβος τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργασίας, ὅπου στομώνει τὰ ὦτα καὶ δυναμώνει τὰ νεῦρα. Δις ἢ τρις τῆς ἑβδομάδος μ' ἀρέσει νὰ περνῶ ἀπ' ἐκεῖ. Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα διὰ τοὺς παροίκους, τοὺς τυχόν ἀσθενεῖς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι συνηθίζει τις μὲ τὸν καιρὸν, ἀρκεῖ νὰ μὴν εἶναι ἄρρωστος.

Πέραν τῆς συνοικίας τοῦ Ἁγίου Φιλίππου εἶναι ἡ Παναγία ἢ Βλασαροῦ, οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, καὶ ἀνατολικώτερον, ἄνωθεν τῆς Πύλης τῆς Ἀγορᾶς, τὸ Ριζόκαστρο. Ἡ συνοικία αὕτη μοῦ εἶναι γνωστὴ καὶ προσφιλεῖς. Ἐνθυμοῦμαι μίαν παλαιὰν οἰκίαν, μὲ μεγάλην αὐλήν, μὲ ἕξοχον μεγαλοπρεπῆ θεᾶν πρὸς τὸν Ἐλαιῶνα, τὴν Πεντέλην καὶ τὸν Πάρνηθα.

Ἐκεῖ ἤκουα, τὸν καιρὸν ἐκείνον, τακτικὰ πᾶσαν νύκτα κιθάραν καὶ ἄσμα καὶ μανδολίνον. Ἡ πατινάδα ἤρχετο κάθε βράδυ, περὶ τὴν ὥραν τοῦ μεσονυκτίου, καὶ ἔστεκε μισὴν ὥραν ἔξω τῆς αὐλῆς, σιμὰ εἰς τὴν βρύσιν, κάτωθεν τοῦ παραθύρου μὲ τὸ σιδηροῦν κιγκλίδωμα, καὶ ἔψαλλε ρωμαντικὰ τραγούδια. Ἐπάνω εἰς τὸ παραθυράκι, αἱ γάστραι μὲ τὰ βασιλικά, μὲ τοὺς μενεξέδες, καὶ μὲ πολλῶν λογίων φραγκολούλουδα, τῶν ὁποίων δὲν ἤξεύρω τὰ ὀνόματα, ἐφαίνοντο ὅτι ἐσεῖοντο ἴσως ἀπὸ τὴν νυκτερινὴν αὐραν, ὅπου ἔπνεεν εἰς τὸ ὕψωμα ἐκεῖνο.

Δὲν ἦσαν αἱ γάστραι ὅπου ἐσεῖοντο, ἦσαν δύο ὠραῖαι ξανθαί, κασταναὶ κεφαλαί, μὲ ἀναδεδεμέναις τὰς κόμας, μὲ ἠδυπαθεῖς τακεροὺς ὀφθαλμούς. Δὲν ἠδύναντο νὰ κοιμηθῶσιν ἐνωρίς, καὶ εἶχον τὴν περιέργειαν νὰ ἐξέρχωνται διὰ ν' ἀκούσωσι τὴν πατινάδαν. Ἦκουες μελιχίους

ψιθυρισμούς ν' ἀναμειγνύονται μὲ τὴν νυκτερινὴν αὐραν, καὶ ὅλα αὐτά, ἢ μελωδία τῶν ἀσμάτων, τῆς κιθάρας οἱ φθόγγοι, τὸ φύσημα τῆς αὐρας, οἱ ψιθυρισμοὶ εἰς τὸ σκότος, καὶ τῶν ἀνθέων τὸ ἄρωμα, ἀπετέλουν κρᾶμά τι ἡδυπαθές, ἀπερίγραπτον, ἄρρητον, τὸ ὁποῖον μόνον ἢ τουρκικὴ λέξις γκιουζέλ θὰ ἠδύνατο κατὰ προσέγγισιν νὰ ἐκφράσῃ.

Ὁ κόσμος καὶ τὸ ἄσμα καὶ ἡ ἀπόλαυσις αὐτῆ μὲ ἀπεκοίμιζον ὥραϊα, κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον. Ἐκτοτε εὐτυχίαν λογίζομαι ν' ἀκούω μουσικὴν καὶ ἄσμα κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ὕπνου ἢ τῆς ἀυπνίας. Δὲν ἦτο ἀδικοιολόγητον τὸ παράπονον τὸ ὁποῖον ἤκουσα τελευταῖον παρὰ τινος τάξεως πολιτῶν κατὰ τοῦ ἀστυνόμου των, ὅτι ἠθελε νὰ ἐμποδίσῃ τὰ βιολιά καὶ τὰ τραγούδια, κατὰ τὰς ἑσπέρας τῶν Κυριακῶν καὶ ἑορτῶν, καὶ μάλιστα καθ' ὃν χρόνον εἶχον μορφωθῆ καλοὶ τραγουδισταὶ καὶ ὀργανοπαῖκται μεταξὺ τῆς νεολαίας. Διὰ τοὺς δευτέρους ἦτο καὶ ὑλικὴ ζημία. Ἦτο διωγμὸς καθ' ἑνὸς κλάδου τῆς βιομηχανίας. Δὲν ἄφηναν τοὺς καλοὺς νέους ἐλευθέρους νὰ διασκεδάζουν τὸν ἑαυτὸν τους καὶ τοὺς ἄλλους; Δὲν διασκεδάζουν δωρεὰν καὶ οἱ ἴδιοι; Θὰ εἶπη τις ὅτι ἐκήδοντο τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς τάξεως. Ἀλλὰ τότε ἔπρεπε ν' ἀπαγορεύουν τὸν οἶνον καὶ ὄχι τὰ βιολιά. Ὅπου βιολιά, δὲν γίνονται συνήθως καυγάδες. Ὁ θόρυβος τῆς μουσικῆς ἐμποδίζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ λογομαχήσουν. Ἡ ἠδύτης τῆς μελωδίας, καὶ ἀφοῦ σιγήσουν ἀκόμη τὰ ὄργανα, ἀπελαύνει τὰ ἐχθρικὰ αἰσθήματα.

Ὀλίγον παραπάνω εἶναι τ' Ἀναφιώτικα. Ἐκεῖ ἀνάφτουν καθ' ἑσπέραν ἐνάεριοι λύχνοι. Ἐκεῖ εἶναι ἀναρίθμητα παλαιὰ παρεκκλήσια, χωμένα κατὰ τὸ ἡμισυ εἰς τὴν γῆν. Ὑπάρχουν σπήλαια τεχνητὰ καὶ φυσικὰ φρέατα. Σταυροὶ λαξευμένοι ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους. Κανδηλαὶ ἀναμμένα εἰς μικροὺς σηκοὺς, εἰς παλαιοὺς βωμοὺς περιφράκτους, θυμίαμα, κηρίον, λατρεία. Ἀντηχεῖ ὑψηλὰ ἐκεῖθεν ἀκόμη τό, Ἀγνώστῳ Θεῷ.

Ἐκεῖ ἐπιφαίνονται ἐνίοτε δύο λαμπραὶ ὀπτασίαι. Ἡ μία φορεῖ πενιχρὸν χιτῶνα, καὶ ἀναβεβλημένον ἐπὶ τῶν ὤμων τὸ ἱμάτιον. Κρατεῖ βακτηρίαν. Γαλιλαῖος, ἐπίρρινος, ἀναφαλαντίας, καὶ ἀρπαγεὶς ἕως τρίτου οὐρανοῦ. Ἡ ἄλλη φορεῖ φαιλόδιον ὑφασμένον μὲ ἐρυθροὺς σταυροὺς, ἐπιτραχήλιον κεντητὸν μὲ ἀγγελούδια, καὶ ὠμοφόριον ἀπὸ μαλλίον προβάτου. Εὐθύρριν, βαθυπῶγων, σεβάσμιος, ἐξήρθη ποτὲ μέχρι τῆς ἄνω ἱεραρχίας καὶ περιέγραψε τὰς τάξεις τῶν Ἀγγέλων.

Ἀμφότεραι αἱ ὀπτασίαι εἶναι ὑψηλαί, ἐπιβάλλουσαι, μεγαλοπρεπεῖς. Ἡ πρώτη ὀνομάζεται Παῦλος, ἡ δευτέρα Διονύσιος.

Ἐκεῖθεν καὶ ἐφεξῆς, ὑψηλά, ἐπάνω, ἐπιφαίνεται μία αἴγλη. Σέλας συλληφθέν, ἀκτὶς ἡλίου στερεοποιημένη. «Μάρμαρον θεῖον, ὅπου πρέπει νὰ τὸ φιλήσῃ τις», καθὼς εἶπεν ὁ Ἀμπού, ὁ σατυριστὴς τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος. Ἄς ὀπισθοχωρήσωμεν, ἢ μᾶλλον ἄς σταματήσωμεν ἐδῶ. Σαρκικοί, ὑλόφρονες καὶ νωθροὶ ἄνθρωποι, δὲν δύνανται ν' ἀνέλθωσιν εἰς τὸν ἱερὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως.

(1896)

ΗΡΩΪΚΟΣ ΑΝΤΙΠΑΛΟΣ

Γράφοντες ἐκ χρονογραφικοῦ καθήκοντος τὰ κατωτέρω, δὲν πιστεύομεν νὰ κριθῶμεν παρ' οὐδενὸς ὡς φιλότουρκοι, ἢ ὡς ὑποτιμῶντες τὴν δεδοκιμασμένην καὶ θαυμαστὴν ἀνδρείαν τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ.

Ἐξ ἐναντίας, πᾶς ἔπαινος διὰ τὴν ἀνδρείαν τοῦ ἀντιπάλου εἶναι τὸ λαμπρότερον καὶ ἀσφαλέστερον πιστοποιητικὸν περὶ τῆς ἀνδρείας τοῦ νικητοῦ του.

Σχεδὸν ἀπαρατήρητος καὶ ἀσχολίαστος παρήλθε μία φράσις γενναίου μαχητοῦ, ἱκανὴ μόνη νὰ ὀδηγήσῃ τὸν προφέροντα αὐτὴν ἐν ὥρᾳ τοιούτου κινδύνου εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς ἀθανασίας.

Ἡ ἀθανασία εἶναι τόσον ἰδιότροπος καὶ ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοσοῦτον παραδόξους συνθήκας, ὥστε ἐνῶ βίου ὀλοκλήρου ἀγῶν ἀδυνατεῖ νὰ τὴν ἐπιτύχῃ, τὴν ἐπιτυγχάνει πολλάκις μία λέξις, μία κίνησις, ἐν βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός.

Ὡς ἄνθρωποι, ἔχοντες ἐν ἡμῖν ἔνστικτον τὸ συναίσθημα τοῦ καλοῦ καὶ γενναίου, ἄξιοι ἀπόγονοι τῶν ἵπποτικῶν ἡμῶν προγόνων, πρέπει μετὰ θαυμασμοῦ εἰλικρινοῦς καὶ σεβασμοῦ νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν μεγάλην φράσιν, ἣν Τοῦρκος ἀντίπαλος, διατελῶν ὑπὸ τὸ στόμιον τοῦ χαίνοντος ἑλληνικοῦ τηλεβόλου, ἀπέστειλεν ὡς ἀπάντησιν εἰς ἕτερον γενναῖον καὶ ἵπποτικὸν ἀξιωματικόν, τὸν πολιορκητὴν του, ὅστις τῷ ἐπρότεινε τὴν παράδοσιν:

- Ἐφ' ὅσον μοῦ μένει εἰς στρατιώτης καὶ ἐν φυσέκιον, δὲν παραδίδομαι.

Ἄγνοῶ πῶς ὀνομάζεται ὁ γενναῖος ἐκεῖνος Τοῦρκος ἀξιωματικός, ὅστις προετίμησε τὸν θάνατον ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας.

Ἀλλὰ μὲ ὅποιονδήποτε ὄνομα καὶ ἂν τὸν ἐκάλει ὁ πατήρ του, ἡ ἀνθρωπότης πρέπει νὰ τὸν ὀνομάζῃ ἥρωα.

Καὶ τοῦ πρέπει, διότι ὁ ἥρωισμὸς οὔτε πατρίδα, οὔτε ἐθνικότητα, οὔτε θρησκείαν ἰδιαιτέραν ἔχει· εἶναι μέγα τι καὶ ἐνθεον διὰ τὸ ὅποιον ἡ ἀνθρωπότης ἔχει ἀνεγείρει μοναδικὸν θρόνον, καὶ τὸ ἀνυψοῖ ἐκεῖ ὅπουδήποτε ἂν ἐμφανίζεται.

Ὑποθέτομεν ὅτι ὁ μεγαλύτερος ἀδάμας, ὅστις θὰ κοσμήσῃ τὰ νικηφόρα ὄπλα τοῦ γενναίου στρατοῦ μας τῆς κατοχῆς, εἶναι ἡ τιμὴ ὅτι ἐπολέμησαν ἥρωες πρὸς ἥρωας.

Ἐπαναλαμβάνομεν† καὶ αὖθις νὰ εἴπωμεν ὅτι οὐδεὶς γνήσιος Ἕλλην θὰ μᾶς κακίση διὰ τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις.

Ὁ Καμπρὼν ἀπεκλήθη γενναῖος ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ του, πρὶν ἀκόμη προφέρει τὴν περίφημον λέξιν του, ἣτις ἐνέπνευσε τὸν Οὐγκὼ εἰς τὸ θαυμασιώτερον κεφάλαιον τοῦ βιβλίου του, καὶ πρὶν ἐμέσῃ κατ' αὐτοῦ τὸ πῦρ καὶ τὸν θάνατον τὸ ἐχθρικὸν πυροβόλον.

Ἀφοῦ δὲ ἐπρόφερον τὴν λέξιν ἐκείνην, πᾶς ὅστις θὰ ἀπεκάλει αὐτὸν γενναῖον μόνον, θὰ τὸν ἐξηυτέλιζεν· ὁ Καμπρὼν ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἦτον ἀθάνατος!...

Καὶ δὲν ἦτον ἀθάνατος διὰ τοὺς Γάλλους μόνον· ἔμεινεν ἀθάνατος δι' ὅλον τὸν κόσμον, πολὺ δὲ περισσότερον διὰ τὸν ἐχθρόν του, ὅστις εἶχε τὴν τιμὴν νὰ νικήσῃ τοιοῦτον ἦρωα!...

(1897)

[ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ ΤΟΥ Χ. ΑΝΝΙΝΟΥ]

Μήπως ἐγὼ ἤμην ἀνάξιος,
ἢ μὴ τὸ πεπρωμένον ἦτον
νὰ μὴ σὲ δρέψω, καὶ δὲν σ' ἔδρεψα,
ὦ ρόδον, ἄνθος τῶν Χαρίτων;

Ἴδου οἱ στίχοι σου τοὺς ὁποίους ἀνέγνωσα εἰς τὴν «Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην» πρὸ 29 ἐτῶν.

Ἄλλ' ἐνθυμῆσαι τὴν λαμπρὰν ἐκείνην περίοδον τῆς «Ἐφημερίδος» τοῦ 1883; Πόσοι καὶ πῶς ἤμεθα τότε καὶ πόσοι ἐμείναμεν σήμερον! Ποῦ ὁ καλὸς καὶ εὐγενὴς φίλος, ὁ Παναγιώτης Θωμᾶς; Καὶ ποῦ ὁ ἐκλεκτὸς καὶ ποιητικὸς ἐκεῖνος νέος, ὁ Πάνος Γιαννόπουλος; Καὶ ποῦ ὁ μεγάλθυμος ἐκεῖνος, ὁ Δημήτριος Κορομηλᾶς, ὁ σκέπων καὶ θάλπων ὅλους ὑπὸ τὰς πτέρυγας του; Εἶθε νὰ εὐτυχῆς, Μπάμπη, σὺ καὶ τὰ φίλτατά σου, αἰσίως δὲ νὰ ἐορτάσης καὶ τὴν ἐξηκονταετηρίδα σου.

(1900)

ΕΙΣ ΧΑΡΙΛΑΟΝ ΤΡΙΚΟΥΠΗΝ

...Ἐγὼ δ' Ἰωνᾶς ὁ προφήτης γίγνομαι,
δίδωμ' ἑμαυτὸν τῆς κοινῆς σωτηρίας,
καίτερ κλύδωνος τυγχάνων ἀναίτιος.

Τοὺς στίχους τούτους ἔγραφεν ὁ θεορρήμων Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός,

ὅταν ἐθυσίαζε γενναίως ἑαυτὸν, παραιτούμενος ἀξίωμα καὶ θρόνον,
χαίρειν προσειπῶν οὐ μόνον τὸν λαὸν καὶ τὸν ναὸν καὶ τὸ θυσιαστήριον,
ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀγίους Ἀγγέλους, τοὺς φύλακας καὶ πρεσβύτας τῆς
παρουκίας Κωνσταντινουπόλεως.

Ἄραντες ἡμᾶς ῥίψατε κλήρου φορᾶ,
κῆτός με πόντῳ δέξεται φιλόξενον...

Καὶ μετὰ δεκαπέντε ἑκατονταετηρίδας, τοὺς στίχους τούτους τοῦ μεγάλου
Ἑλληνος ἱεράρχου θὰ ἠδύνατο νὰ τοὺς ἐπαναλάβῃ ὁ ὑπέροχος τῆς
νεωτέρας Ἑλλάδος πολιτικός ἀνὴρ, ὁ «εὐξάμενος τὴν ἐναντίαν εὐχὴν τῷ
Ἀχιλλεῖ», ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος.

Εὐτυχῶς οἱ νεκροὶ δὲν τρέφουσιν αἰσθήματα ἰδιοτελείας· ἄλλως ἢ μεγάλη
ψυχὴ τοῦ Χαριλάου Τρικούπη θὰ εἶχε μέγα δίκαιον νὰ χαιρεκακῆ.

(1900)

ΠΟΣΙΣ ΚΑΙ ΔΑΜΑΡ (Διάλογος)

ΣΚΗΝΗ Α΄

Πόσις. - Ναί, ἐγὼ ὁ Πόσις. Σοῦ ἐπλήρωσα, ὦ Δάμαρ, τὴν δεσποτείαν ἀκριβᾶ.

Δάμαρ. - Τί μ' ἐπλήρωσες;

Πόσις. - Ἐσκαψα, ὡς ἀσπάλαξ, βαθέως τὴν γῆν, διὰ νὰ ἀνακαλύψω χρυσὸν
καὶ ἄργυρον, διὰ νὰ κεντήσης τὰ πέδιλά σου, νὰ τὰ φορῆς, νὰ πατῆς καὶ νὰ
τριζῆ ἢ γῆ ὑπὸ τοὺς πόδας σου. Ἐξεκοίλιασα τοὺς σκώληκας τῆς γῆς καὶ
ἀπέσπασα τὰ ἔντερα τῶν, διὰ νὰ ἔχῃς νὰ ὑφάνῃς μέταξαν καὶ
κατασκευάσης πολύπτυχον ἐσθῆτα, διὰ ν' ἀνεμίζωνται τὰ ἄκρα σου, καὶ
ἀποτελῆ τὸ βάδισμά σου μέγαν θροῦν. Κατέβην εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς νὰ
εὔρω ἀδάμαντα, διὰ νὰ ἔχῃς πόρπην, ἣτις εἶθε νὰ εἶναι ἀρκετὰ στερεὰ διὰ
τὴν ζώνην σου τὴν χρυσῆν. Κατέδυν εἰς τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν ὅπως εὔρω
μαργαρίτας λευκοῦς, σιλπνοῦς, διὰ νὰ περισφίγγουν ὀφιοειδῶς τὸν
τράχηλόν σου τὸν θεσπέσιον, ἄνωθεν τοῦ στέρνου σου τοῦ θαλπεροῦ καὶ
τοῦ κόλπου σου τοῦ ζωηφόρου. Ἡρεύνησα νὰ εὔρω σμαράγδους καὶ
σαπφείρους ὅπως κοσμήσω δακτύλιον, δεσμὸν πίστεως περὶ τὸν δάκτυλόν
σου τὸν τορνευτόν. Ἐκοψα τὰς ρίνας δύο Ἰνδῶν, ὅπως ἀποσπάσω τοὺς
χρυσοῦς καὶ λιθοκολλήτους κρίκους τῶν, διὰ νὰ κατασκευάσω ἐνώτια διὰ
τὰ ὠτά σου τὰ διάτρητα, τὰ διαφανῆ, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν ὡς δύο θύραι
εἰσόδου καὶ ἐξόδου διὰ τοὺς λόγους τοὺς παρ' ἐμοῦ. - Καὶ τώρα τί ἄλλο
ἀπαιτεῖς ἀκόμη, ὦ Δάμαρ;

Δάμαρ. - Τίποτε, ὦ, τίποτε! Αναγνωρίζω τὰς εὐεργεσίας σου, ὦ Πόσι.

Πόσις. - Λοιπὸν εἰρήνευε, καὶ ἔσο αὐτάρκης.

Δάμαρ. - Μόνον, μοῦ ἔδωκες, χρυσοκέντητα πέδιλα εἰς τοὺς πόδας,

καὶ ἀδάμαντα εἰς τὴν ζώνην, καὶ περιδέραιον εἰς τὸν λαιμόν, καὶ τόσα ἄλλα πράγματα!... ὦ! Νὰ ἔχω χρυσᾶ πέδιλα διὰ νὰ στενάζῃ ὑπὸ τοὺς πόδας μου ἡ γῆ, νὰ φορῶ πολύθρουν μέταξαν περὶ τὰ σφυρὰ καὶ τὰ σκέλη, νὰ φέρω σκληρὸν ἀδάμαντα εἰς τὴν ζώνην τὴν χρυσὴν, ὄφεις ἐκ μαργαριτῶν νὰ μοῦ περισφίγγουν τὸν ζωοποιὸν τράχηλον, νὰ φέρω κρίκους περιειλητοὺς εἰς τοὺς δακτύλους, ἄλλους κρίκους κρεμαστοὺς εἰς τὰ ὦτα, καὶ νὰ ἔχω τὴν εὐπλόκαμον κόμην γυμνήν!... Ἐν μικρὸν προᾶγμα μοῦ χρειάζεται, ὦ Πόσι!

Πόσις. - Τὸ ποῖον; Λέγε.

Δάμαρ. - Ἐν μικρὸν διάδημα, ὦ Πόσι, διὰ τὴν κεφαλὴν.

Πόσις. - ὦ! διάδημα!... Ἀντιποιεῖσαι βασιλείαν;

Δάμαρ. - Διατί νὰ μὴ ἀντιποιοῦμαι; Δὲν εἴμεθα οἱ δύο μας ἐπὶ τῆς γῆς; Δὲν εἶσαι σὺ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν κτηνῶν καὶ πάντων τῶν ἔρπετων, καὶ τῶν πετεινῶν, καὶ τῶν θηρίων; Καὶ ἂν σὺ εἶσαι βασιλεὺς, ἐγὼ δὲν εἶμαι βασίλισσα; Τί εἶμαι;

Πόσις. - Σκληρὸν τὸ αἶτημά σου, ὦ Δάμαρ.

Δάμαρ. - Ἐκράτησες σὺ δι' ἑαυτὸν πᾶν τὸ ἀξίωμα καὶ πᾶσαν τὴν ἀρχὴν καὶ πάσας τὰς προνομίας. Θέλω κ' ἐγὼ νὰ συμμετάσχω τῶν δικαιωμάτων σου, καθὼς συμμετέχω ὅλων τῶν ὑποχρεώσεων καὶ ὅλων τῶν κόπων σου καὶ ὅλων τῶν λυπῶν σου. Ἐπιθυμῶ νὰ ψηφίζω, νὰ γραμματεύω, νὰ βουλευώ, νὰ στρατηγῶ, νὰ καταδυναστεύω... Καιρὸς νὰ μοὶ δοθῇ ἰσοπολιτεία, ὦ Πόσι.

Πόσις. - Ἐπιθυμεῖς, εἶπες, νὰ στρατηγῆς. Καὶ πῶς θὰ δύνασαι νὰ στρατηγῆς, πρὶν μάθης νὰ θητεύης; Καὶ πῶς θὰ μάθης νὰ θητεύης, ὅπότεν ἔχης τρυφερὰ τὰ στέρνα καὶ εὐπαθῆ τὰ σπλάγχνα καὶ ἀσθενεῖς τοὺς βραχίονας; Εἶσαι ἰκανὴ νὰ τρομάζῃς τοὺς ἐχθρούς, νὰ τρέπῃς καὶ νὰ νικᾷς τούτους;

Δάμαρ. - Δὲν θὰ τρέπω τοὺς ἐχθρούς, θὰ τοὺς ἐλκύω. Θὰ τοὺς νικῶ διὰ τῶν θελήτρων. Θὰ ἔρχονται νὰ κύπτωσι καὶ νὰ καταθέτωσι τὰ ὄπλα εἰς τοὺς πόδας μου.

Πόσις. - ὦ τῆς αἰσίας, ὦ τῆς μακαρίας πίστεως! ὦ τῆς καλῆς γνώμης!

Δάμαρ. - Ναί, εἰς τοὺς πολέμους ὅσους διεξάγεις σὺ, ἐγὼ νοσηλεύω τοὺς τραυματίας ὅσους πληγώσης, ἐγὼ συστέλλω τοὺς νεκροὺς ὅσους θανατώσης, ἐγὼ σπείρω ἀγάπην καὶ συμπάθειαν καὶ ἔλεον. Καὶ ὅταν ἀναδήσω

τὴν κόμην μὲ διάδημα, τότε εἰρήνη θὰ βασιλεύσῃ ἀπὸ περάτων ἕως περάτων. Τ' ὄνομά σου εἶναι πόλεμος, ὦ Πόσι, τ' ὄνομά μου εἶναι εἰρήνη ἐπὶ τῆς γῆς.

Πόσις. - Καὶ ὅταν βασιλεύσῃς σύ, δὲν θὰ ὑπάρχῃ πλέον πόλεμος;

Δάμαρ. - Οὐδαμοῦ.

Πόσις. - Καὶ οὐδεὶς ὁ πολεμῶν τὴν εἰρήνην;

Δάμαρ. - Οὐδεὶς.

Πόσις. - Τὸ ἐναντίον τῆς εἰρήνης δὲν θὰ ὑπάρχῃ;

Δάμαρ. - Οὐχί! Σὺ ποιεῖς τὸν πόλεμον. Ἐγὼ φέρω εἰρήνην.

Πόσις. - Ἰσχυρογνωμονοῦσα καὶ θέλουσα δῆθεν τὴν εἰρήνην, δὲν πολεμεῖς;

Δάμαρ. - Ἀγωνίζομαι κατὰ τοῦ πολέμου.

Πόσις. - Ἄρα πολεμεῖς.

Δάμαρ. - Δὲν πολεμῶ, ἀλλ' εἰρηνεύω.

Πόσις. - Δὲν πολεμεῖς, ἀλλὰ ψευδωνυμεῖς. Τὸ ψευδώνυμόν σου, ὦ

Δάμαρ, εἶναι Εἰρήνη. Τὸ ἀληθές σου ὄνομα εἶναι Ἔρις, Ἐρινύς!

Δάμαρ. - ὦ! μοῦ δίδεις τόσα ὀνόματα...

Πόσις. - Ἄ! ἔχεις πλεῖστα ὀνόματα σύ!... Καὶ διὰ τίνα ἐγὼ πολεμῶ πάντοτε, εἰμὴ διὰ σὲ καὶ ἔνεκα σοῦ καὶ χάριν σοῦ;... Σὺ εἶσαι ἡ Ἑλένη ὅλων τῶν πολέμων, ἡ Κλεοπάτρα - Ἀλκυτόνη ὅλων τῶν ἐμπρησμῶν καὶ τῶν δηώσεων, ἡ Δαλιδὰ καὶ ἡ Ὀμφάλῃ ὅλων τῶν ἐξανδραποδισμῶν... Καὶ ὅταν ἐγὼ πεισθῶ εἰς τοὺς λόγους σου, καὶ πιστεύσω ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον βία καὶ πόλεμος, ἄλλος μακρόχειρ θὰ ἔλθῃ γαμψώνυξ νὰ σὲ ἀρπάσῃ καὶ σὲ ἀπαγάγῃ ἀπ' ἐμοῦ τοῦ νωδοῦ τὰς ἀγκάλας, καὶ σὺ χαίρουσα θὰ προσκυνήσῃς τὴν βίαν καὶ τὴν ἀλκὴν παρ' αὐτῶ, διότι ταύτην πάντοτε, μετὰ τῆς τύχης, θαυμάζεις καὶ λατρεύεις...

Δάμαρ. - Σὺ εἶσαι σκληρὸς καὶ μὲ ὀνειδίζεις.

Πόσις. - Διότι εἶσαι πείσμων καὶ ἀπειθής· φιλόνομος καὶ γλωσσώδης.

Δάμαρ. - Ἐγὼ, γλωσσώδης; Ἐγὼ εἶμαι ἀβρὰ καὶ λεπτοφυής. Σὺ εἶσαι τραχὺς καὶ ἄξεστος.

Πόσις. (Κινεί ἀπειλητικῶς τὴν χεῖρα). Μόνον διὰ τῆς βίας δύναταί τις ν' ἄρξη σου.

Δάμαρ. - Βαβαί! Μὲ ἀπειλεῖ ὁ... μὲ ἀπειλεῖ τὴν ἄοπλον καὶ ἀσθενῆ.

Πόσις. (Οργίλος.) - Μὴ λέγε ὅτι εἶσαι ἄοπλος. Ἔχεις τόσας ὅπλας καὶ ὄνυχας καὶ ὀδόντας, καὶ γλῶσσαν τομὸν καὶ ἠκονημένην. Καὶ τὸ βλέμμα σου εἶναι ἰταμόν, καὶ τὸ ἦθος σου αὐθαδές.

Δάμαρ. - Ἀπειλεῖς σκαιῶς καὶ ὑβρίζεις κακῶς.

Πόσις. (Ἐγείρει κατ' αὐτῆς τὴν χεῖρα. Ἡ αὐλαία πίπτει. Ἀκούονται ὀλολυγμοὶ τῆς Δάμαρτος.)

Πόσις. (Ὅπισθεν τῆς σκηνῆς.) - Πρὶν σὲ τύψω, ἤδη κλαίεις!

Δάμαρ. (Ὅπισθεν τῆς σκηνῆς.) - ὦ! μὲ κτυπᾷ ὁ βάνουσος!...

ΣΚΗΝΗ Β΄

Α' Ἀγχιστεύς. - Ἐδῶ εἶναι ἀνάγκη συγγενικοῦ συμβουλίου. Τὸ ἀνδρόγυνον δὲν βαίνει καλῶς.

Β' Ἀγχιστεύς. - Διὰ τοῦτο ἤλθομεν ὅλοι. Ὅφείλομεν νὰ λάβωμεν μέτρα.

Ἐκυρός. - Ἡ Δάμαρ πρέπει νὰ σωφρονισθῆ· ὀφείλει ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Πόσιν ὡς κεφαλήν, καὶ ὄχι νὰ εἶναι αὐτοκέφαλος.

Κηδεστής. - Ὁ ἀνὴρ ὀφείλει ν' ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκά του· καὶ τότε ἡ Δάμαρ ὀφείλει ὑπακοὴν εἰς τὸν ἄνδρα.

Πενθερά. - Πάντοτε ἡμεῖς αἱ γυναῖκες τὰ πταίομεν ὅλα· ἡ νύμφη μου ἀμαρτάνει τώρα. Δὲν βλέπω εἰς τί πταίει ὁ Πόσις.

(Συγγενῆς). - Ὅφείλουν αἱ γυναῖκες ὑπακοὴν εἰς τοὺς ἄνδρας.

Κηδεστής. - Κατ' ἐμὴν γνώμην, ὁ Πόσις πρέπει νὰ τεθῆ ὑπὸ κηδεμονίαν πρὸς τοῦτο συνήλθομεν.

Γάλως. - ὦ, ναί, σύμφημι· καίτοι ὡς κασιγνήτη συμπαθῶ...

Ἀδελφιδῆ. - Νομίζω ὅτι πταίουν καὶ τὰ δύο μέρη· ὁ θεῖος πταίει καὶ ἡ θεία ἀμαρτάνει.

Κηδεστής. (Αὐστηρῶς.) - Οἱ νεώτεροι δὲν ἔχουσι ψῆφον.

Άνεψιά. - Άς τούς ειρηνεύσωμεν, διὰ νὰ μὴ μάχωνται πρὸς ἀλλήλους.

Άνεψιαδοῦς. - Καὶ νὰ ὑποσχεθῆ ἡ θεία ὅτι δὲν θὰ ἐπαναλάβῃ τὰ ἴδια.

Ἐξανέψιος. - Ἄλλως, ἄς διαζευχθῶσι, διὰ νὰ μὴ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς βάσανα.

Πόσις. (Εἰσερχόμενος εἰς τὴν σκηνήν.) Ἀκούσατε, ὦ ἀγχιστεῖς· ἕκαστος ἐξ ὑμῶν ἄς φροντίσῃ πρῶτον νὰ διορθώσῃ, ὅπερ δύσκολον, τὸν ἑαυτὸν του, εἶτα νὰ διορθώσῃ, ὅπερ ἀπειρώως δυσκολώτερον, τὴν ἰδίαν αὐτοῦ Δάμαρτα· καὶ κατὰ τρίτον λόγον πρέπει νὰ φροντίσῃ διὰ τοὺς ἀγχιστεῖς του.

Δάμαρ. (Εἰσερχομένη εἰς τὴν σκηνήν.) Ἐκάστη ἐξ ὑμῶν, ὦ Γάλωες καὶ λοιπαὶ ὁμαίμονες, ἄς φροντίσῃ πρῶτον νὰ συμμορφώσῃ τὸν ἴδιον αὐτῆς Πόσιν· καὶ εἶτα νὰ φροντίσῃ διὰ τοὺς ὁμαίμονας.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ

Πόσις. - Ὅπόσον σὲ στέργω, ὦ Δάμαρ, ὅπόσον ἔραμαι σοῦ! Ἡ ψυχὴ μου ἴσταται εἰς τὸ στόμα, ἐτοίμη νὰ κολλήσῃ εἰς τὰ χεῖλη σου τὰ κοράλλινα. Ἄς γίνῃ ἐν ἡ πνοῇ σου μὲ τὴν πνοήν μου. Σοὶ εἶπα κακόν τι, ὦ γύναι, σ' ἐλύπησα; ὦ, σύγγνωθι. Ἄς πῖωμεν τὴν Λήθην ὁμοῦ... Διατί χαμηλώνεις τὰ ὄμματά σου, ὦ Δάμαρ;... ὦ, πόσον μοῦ θίγεις τὰ σπλάγχνα, μοῦ νύσσεις τὴν καρδίαν... Ὅμίλει...

.....

Δάμαρ. - Εἶπες, νὰ πῖωμεν τὴν Λήθην ὁμοῦ;... Ἄκουσον· τὴν ἡμέραν καθ' ἣν σ' ἐφίλευσα εἰς τὸν Παράδεισον τὸν εὐχρυμον ἐκείνον καρπὸν, ἐλησμόνησα νὰ σὲ κεράσω ἐν ποτήριον διὰ νὰ τὸν χωνεύσῃς... Ἐκτοτε σοὶ τὸ ὀφείλω. Ἴδού, λάβε καὶ πῖε! (Τοῦ προσφέρει ποτήριον πλήρες ροδίνου τὸ χρῶμα ρευστοῦ.) Τοῦτο εἶναι κρᾶμα ἀπὸ ὅλα τὰ φίλτρα καὶ τοὺς χυμοὺς καὶ τ' ἀρώματα... ἀπ' ὅλους τοὺς ἀναρχισμοὺς καὶ τὰς χειραφετήσεις καὶ τὰς οὐτοπίας καὶ τοὺς παραλογισμοὺς... ἀπ' ὅλας τὰς μαγγανείας καὶ τὰς ἀλχημείας... Ὄταν ἐφάγομεν ὁμοῦ ἐκ τοῦ καρποῦ ἐκείνου, ἐμάθομεν νὰ γνωρίζωμεν τὸ πονηρὸν καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ συνειδομεν ὅτι γυμνοὶ ἤμεθα, καὶ τὸ πρῶτον ἐρύθημα τῆς αἰδοῦς ἐπήνθησεν εἰς τὰς παρεῖας ἡμῶν. Ὄταν πῖωμεν ὁμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο θὰ μάθωμεν νὰ συγχέωμεν τὸ πονηρὸν καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ τὸν ἥττονα λόγον κρείττονα νὰ ποιῶμεν, καὶ θὰ φύγῃ ἀφ' ἡμῶν πᾶσα συνειδήσις γυμνότητος, καὶ θὰ ἔχωμεν τὴν γύμνωσιν ὡς καλλίστην περιβολήν, καὶ θὰ εἴμεθα ἀνώτεροι τῆς αἰδοῦς, τῆς βαναύσως κοκκινοπροσωπούσης καὶ παιδαριώδους...

Πόσις. - Ἄ! (Πίνει καὶ νυστάζει.)

Δάμαρ. - Τοῦτο τὸ ποτὸν φέρει ὕπνον. (Λικνίζει εἰς τοὺς βραχίονάς της τὴν κεφαλὴν τοῦ Πόσιος.) Τώρα πλέον ἐγὼ εἶμαι ἢ... πόσις, καὶ σὺ ὄ... πότης.

Πόσις. - (Ονειροπολῶν.) Πότε θα ἔλθῃ ἡ ἔγερσις!;

(1901)

ΑΠΟ ΤΑ ΝΗΣΙΩΤΙΚΑ ΕΘΙΜΑ

«Σῦρε, Μητέρα μ', στο καλὸ καὶ στὴν καλὴν τὴν ὥρα,
κ' ἐμένα νὰ μὲ καρτερῆς τὸ Σάββατο τὸ βράδυ·
ὅταν σημαίνουν οἱ ἐκκλησιῆς καὶ ψέλνουν οἱ παπάδες,
τότες καὶ σύ, Μαννούλα μου, νὰ ἴχῃς χαρὲς μεγάλες.»

Οὕτω πως προανήγγειλε, κατὰ τὴν λαϊκὴν Μοῦσαν, τὴν ἰδίαν Ανάστασιν
τοῦ ὁ Χριστός, ὁμιλῶν ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ πρὸς τὴν Παναγίαν Μητέρα του.
Εἰς αὐτὴν οἱ Απόστολοι εἶχον δεῖξει πρὸ ὀλίγου μακρόθεν τὸν Γολγοθᾶν,
ὅπου ἐτελεῖτο τὸ φρικτὸν μυστήριον.

«Βλέπεις ἐκεῖνο τὸ βουνί, μὲ κόκκινην παντέρα;
Ἐκεῖ σταυρῶσαν τὸ Χριστό, τὸν πάντων Βασιλέα».

Τί ἀλησμόνητοι ἐκεῖνοι οἱ χρόνοι! Ὅταν ἤμεθα παιδιά, τοῦ Δημοτικοῦ
Σχολείου, ἐτρέχαμεν ὅλοι εἰς τοὺς ἀγρούς, ἀπὸ τὴν ἐσπέραν τῆς Μεγάλῃς
Τετάρτης, διὰ νὰ δρέψωμεν ἄνθη, κατακόκκινες παπαροῦνες, ὀλίγα ἴα καὶ
κρίνους, κ' ἐκλέπταμεν ἀπὸ τοὺς ἀκανθωτοὺς φράκτας τῶν κήπων τὰ
πρῶτα μπουμπούκια τῶν ρόδων τοῦ Ἀπριλίου. Κατεσκευάζομεν καλάμινον
Σταυρόν, τὸν ἀρματώναμεν, ἐξεκολλούσαμεν ἀπὸ τὸ Χτωήχι τὴν
Σταύρωσιν, καὶ λίαν πρῶτῃ τῆς Πέμπτης ἐγυρίζαμεν εἰς τὰ σπίτια, κ'
ἐτραγωδούσαμεν τὸ ἀνωτέρω ᾄσμα. Αἱ εὐσεβεῖς οἰκοκυράδες μᾶς
ἐφόρτωναν «καλὰς χρονιὰς», καὶ μᾶς ἐφίλευαν, ζεστὰ ἀκόμη, τὰ μόλις
βαφέντα κόκκινα αὐγά. Μὲ τίς ὀλίγες πεντάρες ποὺ μᾶς ἔδιδαν πότε πότε,
ἀγοράζαμεν σπύρτα, καψύλια, καὶ πυροκρόταλα, διὰ νὰ ἐορτάσωμεν ἐν
κρότῳ τὴν Ανάστασιν.

Τί χαρὲς, τί συγκινήσεις ἦσαν ἐκεῖναι; Ὅταν ἀνέτελλεν ἡ Μεγάλῃ
Παρασκευῇ, κορίτσια, γυναῖκες, παιδιά, μὲ κοφίνας καὶ φορτώματα
ἀνθέων, ἔτρεχαν εἰς τὸν Ναόν, διὰ νὰ στολίσουν τὸν Ἐπιτάφιον. «Ἀνεδήσω
γὰρ στέφανον ὕβρεως, ὁ τὴν γῆν ζωγραφήσας τοῖς ἄνθεσιν». Ὁ στέφανος
μὲ τὸν ὁποῖον ἐστεφάνωσε τὸν Χριστὸν ἢ ἀκανθηφόρος Συναγωγή, ἔπρεπε
νὰ ἐξαλειφθῇ, νὰ ταφῇ ὑπὸ βουνὰ ἀνθέων, τὰ ὁποῖα προσέφερε χαίρουσα
καὶ φρίσσουσα ἡ γῆ, εἰς ἐκεῖνον ὅστις δι' αὐτῶν τὴν ἐζωγράφησε. Καὶ τί
θαῦμα χάριτος, κομψότητος, καλλονῆς ἦτον ὁ στολισμὸς ἐκεῖνος τοῦ ἱεροῦ
Κουβουκλίου! Αὐτοφυὲς ὅπως τὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ καὶ τὸ καλλιτεχνικὸν
αἶσθημα τῶν γυναικῶν καὶ κορασίδων, ἀμιλλωμένων ποῖα νὰ ὑπερβῇ εἰς
τὴν φιλοκαλίαν τὴν ἄλλην.

Τὸ ἀπομεσήμερον, ἀφοῦ ἐψάλησαν αἱ Ὡραι καὶ ὁ ἐσπερινός, καὶ ἀφοῦ
ἠσπᾶσθησαν τὸν Ἐπιτάφιον, ἔπρεπεν ὅλα τὰ παιδιά, μεγάλα καὶ μικρά, νὰ

περάσουν τρεῖς φορές ἀποκάτω ἀπὸ τὸ ἱερόν Κουβούκλιον. Καὶ ὅταν εἶχε νυκτώσει, ἂν καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου ὤφειλε νὰ ψαλῆ, κατὰ τὸ τοπικὸν ἔθιμον, πρὸς τὸ πρωί, μετὰ τὰ μεσάνυκτα, ὁ Ναὸς ἔμενεν ἀνοικτός, καὶ κορίτσια ἀνέβγαλτα, κοπάδια - κοπάδια, ἤρχοντο, μετὰ τὴν ἀμφιλύκην, νὰ προσκυνήσουν τὸν Ἐπιτάφιον. Καὶ ὀλίγαι γυναῖκες, προνομιούχοι χῆραι καὶ γραῖαι, ἔμενον τὴν νύκτα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ νὰ «ξενυχτίσουν τὸν Χριστόν»! Ἦσαν αὐταὶ αἱ νεώτεροι Μυροφόροι.

Τέλος, μεγάλη κλαγγὴ κωδῶνων μᾶς ἐξύπνα, τὴν μίαν μετὰ τὰ μεσάνυκτα. Ὅλοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐψάλλετο ἡ Ἀκολουθία. Περὶ ὥραν τετάρτην, ἐγένετο ἡ ἔξοδος τῆς ἱερᾶς λιτανείας. Οἱ κρότοι τῶν κωδῶνων μᾶς προέπεμπον, ἡ σελήνη, φθίνουσα, μᾶς προϋπήντα ἐξ ἀνατολῶν, ὁ φλοῖσβος τῶν κυμάτων ἐχαιρέτιζε τὴν ἱεράν πομπὴν ἀπὸ τοὺς αἰγιαλοὺς μας. Τὸ λαμπρὸν ὀρθογώνιον Κουβούκλιον, σελαγίζον ἀπὸ σειρὰν λαμπάδων, πάμφωτον, ἐκρατεῖτο ἀπὸ ἕξ ρωμαλέους ναυτικούς, ὁ λαὸς ἠκολούθει λαμπαδηφορῶν, *** οἱ ἄνδρες, εἶτα αἱ γυναῖκες. Τὸ ἱερόν Ἐπιτάφιον ὑφίστατο ἐνίοτε κυματοειδεῖς λικνισμούς, ὡς μυστηριῶδες πλοῖον, τὸ ὁποῖον «σκαμπανεβάζει» εἰς τὰς ἀνωφερείας καὶ κατωφερείας τοῦ δρόμου, καὶ ἦτο μακρόθεν ἐκλαμπρον θέαμα. Εἰς ὅλα τὰ παράθυρα καὶ τὰς πεζούλας τῶν οἰκιῶν, πῆλινα θυμιατήρια καὶ τινες μεγάλαι κεραμίδες ἐκάπνιζον, διαχέοντα εὐωδίαν. Ἀπὸ ἡμίκλειστα παράθυρα, καὶ τινες ἐξώστας, γυναῖκες μαυροφοροῦσαι, λυσίκομοι - ὦ! δὲν ἔλειπον καὶ αὐτὰ - προέκυπτον μεγαλοφώνως θρηνηδοῦσαι. Εἶχον θάψει προσφάτως γονεῖς, συζύγους, ἢ τέκνα, κ' ἐλάμβανον τὸ θάρρος νὰ ἐκφράσωσι πρὸς τὸν Χριστόν καὶ πρὸς τὸν κόσμον, δημοσίᾳ, τὸν πόνον των!...

Τέλος, ἐπεστρέφομεν εἰς τὸν ναόν. Τώρα κατὰ τὰ νησιωτικὰ μας ἔθιμα, ἔμελλε νὰ διαδραματισθῆ μεγάλη ἐπικὴ σκηνὴ - ἡ διαρπαγὴ τῶν λαμπάδων. Αἱ λαμπάδες, αἱ ἀνημμέναι ἐπὶ τοῦ Ἐπιταφίου, εἶναι ἐξόχως θαυματουργοὶ καὶ μάλιστα ἐν ὥρᾳ τρικυμίας, εἰς τὴν θάλασσαν. Ὅθεν οἱ ναυτικοί, ὅσοι τυχὸν ἐπεδήμουν εἰς τὸ χωρίον, ἐφιλοτιμοῦντο νὰ τὰς ἀρπάσωσιν ὅλας, ζηλοτύπως δὲ ἀπηγόρευον εἰς γεωργοὺς ἢ χειρῶνακτας νὰ τολμήσουν νὰ βάλωσι χεῖρα. Πρὶν τὸ Κουβούκλιον φθάσῃ εἰς τὴν θύραν τοῦ ναοῦ, καὶ πρὶν ἐκφωνηθῆ τὸ «Ἄρατε πύλας» ἐκ τρίτου, οἱ βαστάζοντες ὑψωνον τὸ ἱερόν κενοτάφιον ὑψηλὰ ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς ἕως ὅπου ἔφθανον οἱ βραχίονές των, ἐτεντώνοντο πατώντες ἐπ' ἄκρων ὀνύχων· διότι μερικοὶ τολμητῖαι ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, ἐπεχείρουν ν' ἀρπάσωσι τὰς λαμπάδας πρὸ τῆς ὥρας. Τέλος ὑψιτενές τὸ Ἐπιτάφιον εἰσήρχετο εἰς τὸν ναόν, ἐνῶ τὰ τουφέκια τῶν πολιτοφυλάκων ὑψωμένα ἐπροσπάθουν νὰ ἐμποδίσωσι τὰς ἀνατεινομένας χεῖρας. Ἐκεῖ ἄλλοι ἐπάτουν ἐπάνω εἰς τὸ παγκάρι, ἄλλοι ἐκαβαλίκευαν ὑψηλὰ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν στασιδίων, καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἐγένετο ἡ διαρπαγὴ τῶν λαμπάδων. Καὶ ὅπως εἰς ὅλα τὰ πράγματα, ἡ ἀνισότης ἐπεκράτει κ' ἐδῶ. Ἄλλος ἔπαιρνε δύο ἢ τρεῖς, ἄλλος μίαν, καὶ ἄλλος καμμίαν.

Εἶτα, ἀφοῦ ἀνέτελλε τὸ Μέγα Σάββατον, ἐψάλλετο τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεὸς» κ'

ἐγέμιζεν ὁ ναὸς ἀπὸ πέταλα ἀνθέων, ὅλη ἡ ἡμέρα, ὅπου πρέπει νὰ «σιγᾶ πᾶσα σὰρξ», ἀφιερώνετο εἰς τὰς ἐτοιμασίας τοῦ Πάσχα. Βελάσματα ἀρνίων, κοπαδίων, κωδωνισμοί, σοῦβλες, σφάγια, Ἀνάστασις...

(1905)

ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΕΠΟΝ ΖΗΝ Ἡ ΑΛΗΘΗΣ ΥΓΙΕΙΑ

Δὲν εἶναι κατὰ φύσιν ζῆν μόνον τὸ νὰ χορτοφαγῆ τις (ὅπως δὲν εἶναι τὸ νὰ κάμνη «ἀερόλουτρα» καὶ «ἡλιόλουτρα» καὶ νὰ καθιστᾶ ὑποχρεωτικὸν τὸν γάμον)· ἀλλ' εἶναι κατὰ φύσιν ζῆν καὶ νὰ σαρκοφαγῆ καὶ ὠμοφαγῆ, καὶ τὸ νὰ διαρπάζη καὶ καταδυναστεύη, δυνάμει τῆς σωματικῆς ρώμης καὶ πρὸς κορεσμόν τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων, καὶ τὸ ν' ἀπάγη καὶ βιάζη τὴν ἐκάστοτε ἀρέσκουσιν αὐτῷ γυναῖκα, καὶ νὰ γίνεται «πόσις», ἤτοι αὐθέντης καὶ νὰ ποιῆ αὐτὴν «δάμαρτα» αὐτοῦ, ἤτοι δαμασμένην καὶ ὑποτεταγμένην δούλην. Ὡσαύτως κατὰ φύσιν ζῆν εἶναι καὶ τὸ νὰ ὑπεῖκη τις καὶ νὰ θητεύη καὶ δουλεύη, δι' ἔλλειψιν σωματικῆς ρώμης ἀρκούσης πρὸς κορεσμόν ὅλων τῶν ὀρέξεων. Ἀλλὰ κατὰ φύσιν ζῆν εἶναι καὶ τὸ νὰ φονεύη τις μὲ γυμνὴν χεῖρα, ἢ διὰ ξύλων καὶ λίθων, πᾶν τὸ ἀντιπίπτον, ζῶον ἢ ἄνθρωπον. Ἐνὶ λόγῳ κατὰ φύσιν ζῆν εἶναι ἢ ἐπάνοδος εἰς τὴν ἀγρίαν κατάστασιν.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ πρέπον ζῆν εἶναι τὸ ζῆν, ὄχι μόνον κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ πρὸ πάντων κατὰ τὸν θεῖον νόμον, δι' οὗ εὐλογεῖται μὲν ἡ φύσις, κυροῦται δὲ ὁ ὀρθὸς λόγος. «Καὶ δώσω ὑμῖν καρδίαν καινὴν, καὶ πνεῦμα καινὸν δώσω ὑμῖν. Καὶ ἀφελῶ ὑμῶν τὰς καρδίας τὰς λιθίνας καὶ δώσω ὑμῖν καρδίας σαρκίνας! Καὶ τὸν νόμον Μου ἐγγράψω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν».

Λοιπὸν, ὁ ὀρθὸς λόγος διδάσκει, μετὰ τῆς φυσιολογίας, ὅτι εἷς κριὸς ἢ τράγος ἀρκεῖ νὰ γονιμοποιήσῃ δεκάδας ἀμνάδων ἢ αἰγῶν. Ἄρα τὰ ἄρρενα πλεονάζουσιν, εἰς τὰ θρέμματα ταῦτα, καὶ διὰ τοῦτο, ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ θύωνται. Δὲν ὑπάρχει καμμία σκληρότης εἰς τοῦτο, ὅποιαν φαντάζονται, ἐκ νοσηροῦ ἢ ὑποκριτικοῦ αἰσθήματος, οἱ ἔκφυλοι τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, οἱ λατρεύοντες τὸ κυνᾶριόν των, καὶ περιφρονοῦντες ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα. Σκληρότης εἶναι τὸ νὰ βασανίζονται τὰ ζῶα, ἄνευ ἀνάγκης, καὶ δημοσία μάλιστα, ἀδιαφορούσης τῆς ἐξουσίας, ἀπὸ ἀγωγιάτες, καροτσέρηδες, ζαφειπόρους καὶ ἄλλους. Ἡ δὲ σφαγὴ πρέπει νὰ ἐκτελῆται μὲ πᾶσαν τὴν πρέπουσαν εὐσπλαγχνίαν, τὴν ἠπιότητα καὶ λογικότητα.

Πάλιν, ὁ ὀρθὸς λόγος διδάσκει, μετὰ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ὅτι, ἐὰν ἐχορτοφάγῃ ὅλη ἡ ἀνθρωπότης, ὅπως χορτοφαγοῦσι τὰ θρέμματα αὐτά, καὶ ἔμμενον ταῦτα αὐξανόμενα ἐπὶ χρόνους καὶ χρόνους, χωρὶς νὰ θύωνται, ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἐξέλειπε πᾶσα βλάστησις καὶ φυτεία καὶ πᾶς καρπός, καὶ δὲν θὰ ἔμμενε πλέον χόρτον, ὅσον θὰ ἤρκει διὰ νὰ φάγωσιν ὅλοι οἱ

ἀνισόρροποι καὶ οἱ ξενομανεῖς καὶ οἱ ἔκφυλοι, καὶ οἱ ἀγυρτεύοντες καὶ ἀερολουόμενοι καὶ ἀερολογούντες, ἄτομα ἢ σύλλογοι, καὶ εἴτα ὁ λοιπὸς ἀνεύθυνος κόσμος· καὶ τότε ὡς εἰκὸς αἱ μυριοπληθεῖς ἐκεῖναι ἀγγέλαι τῶν προβάτων καὶ ἐρίφων θὰ ἐμαίνοντο ἐκ πείνης καὶ ὀργασμοῦ, καὶ θὰ ἐλύσσων, καὶ θὰ ἔτρωγον πρῶτον τὸν κ. Δρακούλην, εἴτα τὸν κ. Γ. Φιλάρετον, καὶ κατόπιν τὴν λοιπὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ τότε, εὐτύχημα θὰ ἦτον ἂν θὰ εὐρίσκοντο ἀρκετοὶ ἀνθρωποὶ, διὰ νὰ ἰδρῦσωσι συλλόγους «πρὸς καταπολέμησιν τῆς χορτοφαγίας»!

Κύκλω οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦσιν. Ὅλα τὰ παλαιά, τὰ ἀπὸ 15 αἰῶνων λευμμένα δογματικῶς καὶ ἠθικῶς ζητήματα, εὐρίσκονται ἐκάστοτε ἀνθρωποὶ, νοσοῦντες ἐξ ἐλαφρότητος καὶ ρεκλαμομανίας, διὰ νὰ τ' ἀνακαινίσουν καὶ τ' ἀνακατώνουν. Ἡ κρεοφαγία εἶναι φυσικὴ, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι μετρία, αὐτὸ λέγει ἡ θρησκεία μας. Ὅσον ὀλιγώτερον κρέας φάγη τις εἰς τὴν ζωὴν του, τόσον καλύτερον. Ἐκτὸς ἂν ἔχη εὐχήν, τουτέστιν ἔχη γίνεαι κοινοβιάτης ἢ ἀσκητῆς εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, καὶ θέλει νὰ ἐγκρατεύεται ὅλην τὴν ζωὴν του ἀπὸ κρέατα, ὅπως ἀπὸ οἶνον καὶ ἀπὸ γυναῖκα. Ἀλλὰ τοῦτο πρέπει νὰ πράττη ἀνευ βδελυγμίας, ὅπως λέγει ὁ κανὼν τῆς Ἐκκλησίας, ἄλλως ὑπόκειται εἰς τὸ ἀνάθεμα. «Εἴ τις ἀπέχεται οἴνου καὶ κρεῶν καὶ γυναικός, μὴ δι' ἐγκράτειαν, ἀλλὰ διὰ βδελυγμίαν, ἀνάθεμα ἔστω».

Αὐτὴν τὴν βδελυγμίαν εἰσάγουν τώρα οἱ νεωτερίζοντες, καὶ πρέπει νὰ προσέξουν, διότι θὰ λάβουν ἀφορμὴν νὰ μετανοήσουν. Τὰ Τετραδοπαράσκευα καὶ αἱ Τεσσαρακοσταὶ ἀρκοῦν διὰ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τοῦ κρέατος καὶ τῶν ἄλλων λιπαρῶν βρωμάτων, καὶ εἶναι ὑποχρεωτικαὶ δι' ὅλους τοὺς χριστιανούς. Μὴ πλανᾶσθε.

(1907)

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Lingua nova Graeca inventa... «Ἀνεκαλύφθη νέα τις γλῶσσα καλουμένη Ἑλληνική· προσέχετε ἀπ' αὐτῆς, ὅτι ὄργανον τυγχάνει μαγείας, ἀκολασίας καὶ πάσης μαγγανείας· πλήρης δὲ ἐστὶ βλασφημιῶν, καὶ οὐαὶ τῷ γινώσκοντι καὶ μίαν ἢ δύο ἐξ αὐτῆς λέξεις».

Ἰεροκῆρυξ Γάλλος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, διδάσκων ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος, ἔδιδεν εἰς τοὺς ἀκροατάς του τὰς ἀνωτέρω πληροφορίας. Καὶ τότε μὲν ἡ διδαχὴ του ἤχησεν εἰς τὰ ὦτα τοῦ ποιμνίου του ὡς ἐπίκαιρος νοθεσία· ἀλλὰ ποῦ νὰ ἤξευρεν, ὁ μακάριος, ὅτι ἐμελλε νὰ ἔλθῃ ποτὲ χρόνος ὅποτε καὶ προφητικὴν τινα ἔννοιαν ἴσως θὰ προσελάμβανον οἱ λόγοι του.

Τότε μὲν εἰς τὸ Παρίσι εἶχεν ἀνακαλυφθῆ, ὡς φαίνεται, νέα γλῶσσα, Ἑλληνική καλουμένη· σήμερον δέ, ὄχι μία, ἀλλὰ περισσότεραι ἑλληνικαὶ γλῶσσαι συγχρόνως ἔχουν ἐπινοηθῆ· ἄλλη μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὸ Παρίσι, καὶ

ἄλλη ἐπιδημεῖ ἐνθροισμένη ἐδῶ, εἰς τὰς Ἀθήνας· καὶ ὄλαι λαλούμεναι, γραφόμεναι, καὶ ἀναγινωσκόμεναι ἀνὰ Ἑλλάδα πᾶσαν καὶ τὴν ἄγλωσσον, ἠχοῦσιν ὡς «σύμμικτον εἶδος κάποφώλιον τέρας».

Πρὸ χρόνων πολλῶν ἔχω ἀναγνώσει κάπου ἐν ἀνέκδοτον δι' ἓνα ἀρχαῖον κριτικόν, ὅστις ἀφοῦ ἐξήτασεν ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς ἓνα μέγαν ποιητὴν, καὶ τοῦ ἠύρε πολλά καὶ μεγάλα σφάλματα, ἔκαμε συλλογὴν ἐν εἶδει ὀρθοῦ ἢ κομβολογίου ἀπὸ ὅλα τὰ σφάλματα ταῦτα, καὶ τὰ προσέφερεν ὡς ἀφιέρωμα εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Δὲν ἠξεύρω ἂν ἦτο αὐτὸς ὁ Ζωῖλος, ὁ ἐπικριτὴς τοῦ Ὀμήρου, τοῦ ὁποίου τὰς ἐπικρίσεις ἀνεσκεύασαν ἄλλοι εὐσυνείδητοι, καὶ θαυμασταὶ τοῦ Ὀμήρου, κριτικοί. «Ἐνταῦθα

ἐπιφύεται Ζωῖλος ὁ Ὀμηρομάστιξ», ὑπομνηματίζει εἰς τὸ I, νομίζω, τῆς Ὀδυσσεΐας ὁ Εὐστάθιος, ὁ διάσημος σχολιαστὴς. Ὁ σοφὸς τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιεπίσκοπος δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ πῶς ἔκρινεν ὡς παράλογον ὁ Ζωῖλος τὸ «ἐξ ἀφ' ἑκάστης νηὸς ἐρήρες ἑταῖροι», καὶ τὸ «οὐδέ κεν ἀμβαίη βροτὸς ἀνήρ, οὐ καταβαίη», καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἐν τῇ περιγραφῇ μιᾶς ναυμαχίας ὁ Ὀμηρος λέγει ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἔχασεν ἀνὰ ἕξ συντρόφους ἀπὸ ἕκαστον τῶν πλοίων του. Πῶς γίνεται; ἐρωτᾷ ὁ Ζωῖλος. Καὶ ἀπαντᾷ ὁ Εὐστάθιος ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ἀριθμητικὸν ἑβδομήκοντα (δώδεκα ἦσαν αἱ νῆες τοῦ Ὀδυσσεύς, ὅθεν $6 \times 12 = 72$), διότι ἡ λέξις δὲν εἶναι κατάλληλος πρὸς κατασκευὴν δακτύλου· διὰ νὰ κάμη σπονδεῖον, ἔπρεπε νὰ διπλασιάσῃ τὸ μ, καὶ τοῦτο δὲν ἐπετρέπετο, ἄλλως θὰ ἦτο ἄκομψον. Ὅθεν ἐπροτίμησε νὰ εἴπῃ μὲ πολλὴν χάριν «ἐξ δ' ἀφ' ἑκάστης νηὸς», κτλ.

Πάλιν εἰς τὸν στίχον «οὐδέ κεν ἀμβαίη βροτὸς ἀνήρ, οὐ καταβαίη», ὁ Ζωῖλος, καγχάζων χαιρεκάκως, ἐπιφωνεῖ Ὡ τῆς ἀνοησίας τοῦ μεγάλου ποιητοῦ σας! Ἀφοῦ ὁ βράχος, τὸν ὁποῖον περιγράφει, εἶναι τόσο ὑψηλός, τόσο τραχὺς καὶ ἄβατος, ὥστε ἀδύνατον εἶναι θνητὸς ἄνθρωπος ν' ἀναβῇ ἐκεῖ ἐπάνω, εἶναι κατάφωρος παραλογισμὸς τὸ νὰ προσθέτῃ ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ καταβῇ ἐκεῖθεν· διότι πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ εὔρεθῃ ἐκεῖ ὑψηλά, ἀφοῦ ἀδύνατον ἦτο ν' ἀνέλθῃ;

Βλέπετε τὰς λεπτολογίας τοῦ πονηροῦ Ζωῖλου, ὅστις ὀφείλει εἰς τὸν Ὀμηρον καὶ μόνον τὸ ὅτι κατώρθωσε καὶ αὐτὸς νὰ σώσῃ τ' ὄνομά του ἐκ τῆς λήθης - καὶ νὰ γίνῃ τοῦτο παροιμιῶδες μάλιστα ὡς συνώνυμον τοῦ κακοβούλου ἐπικριτοῦ. Ἀλλ' ὁ θεῖος ποιητὴς, ἀπαντᾷ ὁ Εὐστάθιος, δὲν ἔχει ἀνάγκην τοιούτων λεπτολογιῶν, εἶναι ἀετὸς ὑψηπέτης, καὶ εἰς τὴν τολμηρὰν πτῆσίν του ἠδύνατο, καὶ διὰ θείας βουλῆς, καὶ δι' ὑπερφυοῦς θαύματος νὰ θέσῃ ἐκεῖ ἓνα θνητὸν ἄνθρωπον, ὅστις θὰ ἠδύνατο ν' ἀναβῆ αὐτοβούλως, ἂν καὶ δὲν ἠδύνατο ν' ἀναβῇ αὐτοβούλως.

Ἄς ἐπανέλθω τώρα εἰς τὸν κριτικόν, ὅστις εἶχε προσφέρει τὰ ψεγάδια ἐνὸς ποιητοῦ ὡς δῶρον εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Τότε ὁ θεός, λέγει ἢ παραδόσις,

διέταξε τὸν ἱερέα του νὰ ἐκλικμίση ἢ νὰ κοσκινίση σῖτον ἐπάνω εἰς τὸν βωμόν, καὶ ἀφοῦ τοῦτο ἔγινεν, ἐκράτησεν ὁ Ἀπόλλων τὸν σῖτον, καὶ εἰς τὸν κριτικὸν διέταξε νὰ δοθῶσι τὰ σκύβαλα καὶ τ' ἄχυρα ὡς ἀμοιβή διὰ τὸν κόπον του. Καὶ ὁ κριτικὸς τὰ ἐπῆρε «πλυμένα κι ἄπλυτα», κ' ἔφυγε, καὶ ἀκόμη φεύγει.

Δὲν ἔπαυσαν τ' ἄχυρα καὶ τὰ σκύβαλα τοῦ πολιτισμοῦ νὰ μᾶς ἔρχονται διαρκῶς μὲ τὴν πνοὴν τῶν ἀνέμων. Ὅλοι οἱ ἀργέσται καὶ οἱ ζέφυροι καὶ οἱ ἰάπυγες μᾶς φέρουν τ' ἀπορρίμματα, τὰ καθάρματα τῶν δογμάτων καὶ τῶν θεωριῶν, τῶν μεθόδων καὶ τῶν τρόπων, τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἔξεων, ἀπὸ τὴν Ἑσπερίαν.

Ἐπειδὴ περὶ γλώσσης πρόκειται, ἰδοὺ ὅτι, ἂν ἡ Βολαπούκ, ἡ μακαρίτισσα, δὲν εἶχε προφθάσει νὰ εὔρη ὀπαδοὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ διάδοχος ἐκείνης, ἡ Ἑσπεράντο, μᾶς ἤλθεν ἔνωρις - καὶ δὲν πρέπει νὰ μᾶς μέμφωνται ὅτι ὑστεροῦμεν εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἐδιάβασα εἰς τὰς ἐφημερίδας ὅτι ἔγινε διάλεξις, καὶ ἰδρῦθη κάτι ὡς σχολὴ τῆς καινοφανοῦς γλώσσης, καὶ μέθοδος εἰσήχθη, καὶ ὀπαδοὶ ἀρκετοὶ προσῆλθον, προτιμῶντες τὴν Ἑσπεράντο ἀπὸ τὴν μητρικὴν των καὶ ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην γλῶσσαν. Εὔγε, καλῶς βαίνομεν. Ἄς εὐχηθῶμεν καλὴν πρόοδον εἰς τοὺς νεογλωσσίτας.

Χθὲς πάλιν ἐδιάβασα εἰς μίαν ἐφημερίδα ὅτι μᾶς ἤλθαν Μορμῶνοι ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀμερικῆς, μὲ σκοπὸν νὰ μᾶς προσηλυτίσουν εἰς τὴν θρησκείαν των, καὶ νὰ εἰσαγάγουν παρ' ἡμῖν τὴν πολυγαμίαν.

Καὶ ἡ ἔλευσις αὕτη τῶν ἱεραποστόλων εἶναι τῷ ὄντι ἐπίκαιρος, διότι ἀφοῦ γλῶσσα καὶ θρησκεία εἶναι τὰ κυριώτερα γνωρίσματα ἔθνους, συγχρόνως μὲ τὴν Ἑσπεράντο, ἔπρεπε νὰ μᾶς ἔλθῃ καὶ ὁ Μορμωνισμός. Πλὴν μὴ τυχὸν πλανῶνται οἱ ἄνθρωποι καὶ νομίζουσιν ὅτι ἔχομεν ἐδῶ μονογαμίαν; Ἐδῶ ἡ μὲν παλλακεία καὶ κοινογαμία εἰς τὴν ἀνωτέραν, τὴν μέσην, καὶ τὴν κατωτέραν τάξιν, αὐξάνει καὶ διαδίδεται, τὰ δὲ διαζύγια πληθύνονται ὅπως τὰ μανιτάρια μὲ τὸν ὑγρὸν καιρὸν. Οἱ δὲ ἀγαθοὶ ἱεράρχαι μας, νευρόσπαστα εὐχείρωτα καὶ εὐπειθῆ, εὐλογοῦντες τὴν ἡμέραν ἓνα γάμον, ἀπαγγέλλουσι μετὰ στόμφου τὰ λόγια τῆς εὐχῆς: «οὓς ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω». Εἶτα, ὀλίγον καιρὸν ὑστερον, ἐκδίδουσι, περὶ τοῦ ἰδίου ἀνδρογύνου, ἔγγραφον οὕτως ἔχον: «ὡς δικαστικῶς διαζευχθέντες, θεωροῦνται καὶ ἐκκλησιαστικῶς κεχωρισμένοι». Εἶτα, μετ' ὀλίγους μῆνας πάλιν, οἱ ἴδιοι εὐλογοῦσι τὸν γάμον τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν διαζευχθέντων μετ' ἄλλου προσώπου, καὶ πάλιν ἀπαγγέλλουσι ἡχηρᾶ τῇ φωνῇ τὴν εὐχὴν: «οὓς ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω...»

Πλὴν τί λέγω;... Ἐδῶ πρόκειται περὶ γλώσσης. Πρὸς τί αἱ παρεκβάσεις; Ἀρκοῦσι πλέον τὰ προοίμια.

Δὲν ἤξεύρω διατί, πρὸ χρόνων, ὅταν ἐσκεπτόμην ἂν ἔπρεπε νὰ γράψω τὴν παροῦσαν μελέτην, ἐσχεδιάζα νὰ τὴν ἐπιγράψω, Τὰ ξόανα. Διατί ἄρα;

Μήπως ἐσκόπουν ν' ἀπαντήσω εἰς «Τὰ εἶδωλα» τοῦ μακαρίτου Ροῖδου;
Πολὺ ἀμφιβάλλω ἂν ὑπῆρχε τοιαύτη μυχία σκέψις μέσα μου.

Πλὴν ποίους τάχα θὰ ἐννοοῦσα «ξόανα»; Κ' ἐγὼ δὲν ἤξεύρω. Ἴσως ὅμως
δυσνηθῶ νὰ τὸ εἶπω, ἂν συνεχίσω τὴν παροῦσαν μελέτην.

Α'

Πρὶν ἀκόμη εἰσέλθωμεν εἰς τὴν οὐσίαν τῆς παρούσης διατριβῆς, εἰσήλθομεν
εἰς τὸ Τριώδιον... Ὅποια, τῶ ὄντι, γόνιμος ἐποχή! Ἐφέτος, ὡς ἔμαθα, γίνεται
ἀπόπειρα πρὸς ἐπανίδρυσιν τῶν ἀρχαίων Διονυσίων... Εὐγε! Τοῦλάχιστον
αὐτὸ εἶναι Ἑλληνικόν, καὶ δὲν θὰ ξαναγίνη, ἐλπίζω, λόγος περὶ εἰσαγωγῆς
τῆς Μι-καρὲμ τῶν Παρισιανῶν παρ' ἡμῖν, ὅπως ἔγινε δις ἤδη. Φαντασθῆτε
Μισοσαράκκοστο μὲ ὄργια, μεταμφιέσεις καὶ τὴν κραιπάλην! Καὶ ὅμως ὅλα
γίνονται. Τὸ κοινὸν ἔχει ἀνάγκην θεαμάτων, τοῦ χρειάζονται τρία, ὅπως
ἔλεγαν οἱ Ἰταλοὶ ἡγεμόνες τῆς ἐποχῆς τοῦ Μακιαβέλη. Ἡ νεολαία διψᾷ
ἠδονάς. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους τοῦ ἔτους 1897, πρὶν ὑπογραφῆ ἀκόμη ἡ
ἀνακωχή, ἢ πρὶν συναφθῆ ἡ συνθήκη εἰρήνης, ἡ νεολαία τῶν Ἀθηνῶν ἦτο
πολὺ δυστυχής. Ἐπὶ δύο ἑβδομάδας εἶχον διακοπῆ τὰ θεάματα.

Πολλάκις ἤδη εἶχε παρατηρηθῆ ὅτι, εἰς ἐποχὰς ἐμφυλίων ἢ ἐξωτερικῶν
πολέμων, στάσεων, σπαραγμῶν, λοιμοῦ, πυρὸς καὶ μαχαίρας, ἡ δίψα πρὸς
τὰς ἠδονὰς μεγάλως αὐξάνει. Τῶν οἰκιῶν ὑμῶν ἐμπιπραμένων, αὐτοὶ ἄδετε.
Ἄνθρωποι ἢ κοιλίαι, τὴν ἰδίαν συναίσθησιν εὐθύνης φέρουσι διὰ τὰς
πράξεις των. Διάφοροι χρονικογράφοι ἐφημερίδων παρετήρησαν πρὸ
χρόνων, ὅτι ἦσαν ἄξιοι οἴκτου οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ ἔχουν μεγάλην
σοβαρότητα, ἀλλ' ἔχουν ἀνάγκην καὶ δόσεώς τινος φαιδρότητος, τὴν
ὁποίαν οἱ γράφοντες, μὲ τὰ ὠραῖα χρονογραφήματά των, ἐπροσπαθοῦσαν
νὰ τοὺς ἐμφυσήσουν... Ἄλλοι πάλιν φρονοῦν ὅτι ὑπάρχει τὸναντίον
μεγάλῃ ἔλλειψις σοβαρότητος εἰς τὸν τόπον αὐτόν, ἀλλ' οἱ χρονικογράφοι
τῶν ἐφημερίδων ὠνόμαζον σοβαρότητα τὴν σκυθρωπότητα, καὶ ὅτι ἐκεῖνο
τὸ ὁποῖον ἐζητοῦσαν νὰ ἐμφυσήσουν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἦτο ἐλαφρότης
καὶ ὄχι φαιδρότης. Ἄλλως περιττὸς ὁ κόπος των, διότι καὶ ἡ ἐλαφρότης
ὑπάρχει ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὸν τόπον αὐτόν. Ὅπου σοβαρότης, ἢ φαιδρότης
ἐπέρχεται ἀφ' ἑαυτῆς ὡς ἀναγκαῖα ἀντίδρασις, ὅπου δὲ ἐλαφρότης, ἢ
σκυθρωπότης ἐπέρχεται ὡς ὀφειλομένη βαρεῖα τιμωρία.

Ἄλλος χρονικογράφος ἐπρότεινε γνώμην ὅτι ἔπρεπεν αἱ ἡμέραι τῆς
Ἀπόκρεω νὰ ἐορτάζωνται πολὺ πανηγυρικῶς καὶ λίαν ἐπιβλητικῶς εἰς τὰς
Ἀθήνας - διὰ νὰ ἐλκύωνται, ἔγραφεν, ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας οἱ ἄνθρωποι, νὰ
συρρέωσι φέροντες χρήματα εἰς τὰς Ἀθήνας!!! Ὡς νὰ εἶχεν ἀφήσει ἡ
πρωτεύουσα ἀρκετὰ χρήματα εἰς τὸ βαλάντιον τῶν πτωχῶν ἐπαρχιωτῶν,
τῶν εἰλώτων τούτων, καὶ ὡς νὰ μὴ ἦσαν ὑπόχρεοι διὰ μυρίας ἄλλας
ἀφορμὰς νὰ ἐπισκέπτωνται οὗτοι συχνὰ τὰς Ἀθήνας! Ὅλ' αὐτὰ, ὅπως καὶ
τόσα ἄλλα ἐγράφησαν, ἐτυπώθησαν, καὶ ἀνεγνώσθησαν, καὶ ὁ χάρις δὲν
ἐσχίσθη, καὶ τὰ γράμματα δὲν ἐρράγησαν, καὶ ἡ μελάνη δὲν ἀνεπήδησε

μέχρι τοῦ προσώπου τοῦ γράψαντος. Πράγματι ἡ ἐποχή αὐτῆ τῶν «Ἀπόκρεω» (sic) εἶναι τὸ φόρτε μερικῶν δημοσιογράφων.

Πρὸ τριακονταετίας εἰς τὸν Ἀθηναϊκὸν Τύπον, ἡ λέξις αὐτῆ ἐτονίζετο εἰς τὴν παραλήγουσαν, αἱ Ἀποκρέω. Εἶτα ὁ στιβαρὸς Κόντος, τοῦ ὁποίου τὸν ζυγὸν δυσκόλως ὑπέφερον οἱ γράφοντες, καὶ τινες μάλιστα ἐπροσπάθουν μάτην νὰ τὸν γελοιοποιήσουν - καὶ ὅμως, μὲ τὸν καιρὸν οἱ ἴδιοι ὑπέκυψαν - ὑπέδειξε τὸ ὀρθόν. Ἄλλ' ὅμως ἐστάθη ἀδύνατον νὰ μάθωσι τὴν κλίσιν τῆς λέξεως, καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὸν Τύπον ἐν γένει γράφεται ἡ Ἀπόκρεω, τὰς Ἀπόκρεω. Καὶ ὅμως, εὐκολώτατον θὰ ἦτο, πρὶν γράψῃ τις τὸ ὄνομα, ν' ἀναλογίζεται πῶς θὰ εἶχεν ἂν δὲν ἦτο τῆς Ἀττικῆς κλίσεως, ἀλλ' ἀπλῶς δευτερόκλιτον. Ἡ ἀπόκρεος, ἄρα ἡ ἀπόκρεως, τὰς ἀποκρέους, ἄρα τὰς ἀπόκρεως.

Ὑπομονὴ διὰ τὰς ἄλλας πτώσεις· ἀλλ' ἡ γενικὴ πληθυντικὴ; Ὡς φαίνεται, οἱ νεαροὶ δημοσιογράφοι μας δὲν ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν β' τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ δὲν ἔμαθαν ποτὲ ὅτι «ἡ γενικὴ πληθυντικὴ ὄλων τῶν πτωτικῶν λήγει εἰς ων, καὶ δι' αὐτὸ λέγεται μέση». Ἐκτὸς μιᾶς ἐφημερίδος (τοῦ Νέου Ἄστεως) ὅλαι αἱ ἄλλαι γράφουσι τῶν Ἀπόκρεω. Διατί ὄχι; Κατὰ τοὺς ψυχαριστάς, ἡ γενικὴ πληθυντικὴ διαφορεῖται τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀνθρώπωνε, τῶν γυναικῶν, καὶ τῶν γυναικῶνε. Ἡ πρέπει νὰ τὸ κλαδέυῃ τις, ἢ νὰ τοῦ προσθέσῃ μίαν φούντα. Μόνον εἰς τὴν γνησίαν μορφήν δὲν πρέπει νὰ τὸ γράψῃ, διότι ἀλλοίμονον εἰς ὅσους γράφουν τὴν καθαρέβουσα.

Ἀρκοῦν τόσα διὰ τὸ ὄνομα τῆς Ἀπόκρεω, ἀλλὰ καὶ πόσας δὲν ἔχομεν ἀποκριατικὰς λέξεις; - Φαίνεται ὅτι ἡ Ἀπόκρεως πράγματι παρατείνεται καὶ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας ἐποχὰς τοῦ ἔτους, διὰ τοῦτο ἔχομεν τόσα καὶ τόσα ἀποκριατικὰ ὀνόματα καὶ πράγματα. Χθὲς ἐδιάβαζα εἰς μίαν ἐφημερίδα μίαν ὠραίαν πράγματι λέξιν «τῆς δολτσεφαρνιεντιζούσης Κυβερνήσεως». Ὡ, πλαστικότης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης! Ἴδου πῶς ἀπὸ μίαν Ἰταλικὴν παροιμίαν πλάττεται αἴφνης μία χαριεστάτη μετοχή. Τί σημαίνει ἂν τὰ ἐννέα δέκατα τῶν ἀναγνωστῶν δὲν θὰ καταλάβωσιν τί θέλει νὰ πῆ τοῦτο; Μήπως εἶναι βέβαιον ἂν ὁ συντάκτης ὁ ἴδιος ξεύρει ἰταλικά; Τί πρὸς τοῦτο. Ὁ Τύπος, βλέπετε, ὁ Ἀθηναϊκός, εἶναι προωρισμένος διὰ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ. Ὁ δημοσιογράφος, ὅταν πιάσῃ τὴν πένναν, ἐπ' αὐτῶν τῶν δύο πόλεων βασιζέται, διότι ἀπὸ τὴν κυκλοφορίαν τὴν εἰς τὰς δύο πόλεις ζῆ κυρίως ὁ Τύπος. Καὶ εἰς τὰς πόλεις αὐτάς οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀνεπτυγμένοι - καὶ πρέπει νὰ ξεύρουν τί θὰ πῆ ὄχι μόνον ραστώνη ἑλληνιστί, ὄχι μόνον τουρκιστί ραχάτι, ἀλλὰ καὶ ἰταλιστί δόλτσε ἔ φάρ νιέντε.

Διὰ τοῦτο βλέπετε νὰ εἰσάγωνται τοιαῦται λέξεις, ὅποια ἢ μὲν πάντα τῆς μουσικῆς! λόγου χάριν. Ἄν εἰς τὴν γνησίαν δημώδη γλῶσσαν, ἡ λέξις σημαίνει τὴν πλευρὰν ἢ τὴν ἄλλως μεριά, ἀδιάφορον. Ἐκεῖνα εἶναι παλαιά, χωριάτικη γλῶσσα, démondée· ἐτελείωσε. Ἀρχαῖα καὶ διῖπολιώδη καὶ τεττίγων ἀνάμεστα. Ἐὰν τώρα ἡ bande γίνεται ἴσως ἀπὸ τὸ binden

(δένω), ἐὰν ἔχη παραπλησίαν τὴν ἀρχὴν καὶ προέλευσιν, ὅπως ἡ λέξις σπειρα, ἐὰν ἡ ἰδίᾳ bande σημαίνῃ ἐν γένει συμμορίαν, καὶ ἂν ἔχη παράγωγον τὸ bandie, ἀδιάφορον καὶ πάλιν. Ἀλλ' αἱ λέξεις χορός, θίασος, ὄμιλος, ὀρχήστρα, τίποτε δὲν σημαίνουν. Ἡ μπάντα, αὐτὴ εἶναι ἡ λέξις τῆς μόδας.

Εἶδα ὅτι καὶ ἐπίτροποι ἐκκλησίας, ἀναγγέλλοντες λιτανείαν, ἀνέφερον καὶ «μπάντα μουσικῆς». Ἀλλὰ πόσα δὲν διαπράττουν αὐτοὶ οἱ ἐπίτροποι! Ὅπου εἶναι πανήγυρις, ἀναγγέλλουν ὅτι θὰ καοῦν καὶ ροκέτες! Καὶ θῦμα ἔγινεν ἔξωθεν μιᾶς ἐκκλησίας, πρὸ ὀλίγων μηνῶν, μία πτωχὴ γυνή. Ἀλλ' αἱ ροκέτες ὅμως δὲν ἔπαυσαν.

Πρὸ τινος χρόνου, οἱ ἐπίτροποι ναοῦ τινος, ἀπὸ μίαν τῶν κυριωτέρων ἐπαρχιακῶν πόλεων, ἔστειλαν τηλεγράφημα, ὅπου μετὰ σύντομον περιγραφὴν τῆς γενομένης τελετῆς ἐπὶ τινὶ ἐπετείῳ, ἐπρόσθετον τὰς λέξεις: «Μνημόσυνον μεγάλως ἐπέτυχε». Εἰκότως· διότι ἐφαντάζοντο τὸ σύνολον ὡς ἀπλοῦν θέαμα.

Β'

«Τὸν τραυματίαν μετέφερον εἰς τὸν Σταθμόν, ὅπου ἔλαβε τὰς πρώτας βοηθείας· μεθ' ὃ, ἀπεβίωσε...»

Τὸ ἀνωτέρω εἶναι ὑπόδειγμα σχεδὸν πρότυπον, λίαν παραστατικὸν περὶ τοῦ πῶς γράφεται ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα τὴν σήμερον εἰς τὸν Ἀθηναϊκὸν τύπον. Συνίσταται ἀπὸ ἓνα βαρβαρισμὸν εἰς τὴν ἀρχὴν, ἀπὸ ἓνα ξενισμὸν εἰς τὸ μέσον, καὶ ἀπὸ ἓνα ἀστεῖον παραλογισμὸν μετ' ἀκυρολεξίας περὶ τὸ τέλος.

Ἀορίστους ὅπως τὸ μετέφερον (ἀνήγγειλον, διένειμον κτλ.) μεταχειρίζονται καθημερινῶς εἰς διαφόρους ἐφημερίδας πολλοὶ ρεπόρτερς. Ἀλλὰ διατί δὲν προτιμῶσι τὰ ὀρθά, ἀνήγγειλαν, διένειμαν; Ἀπλούστατα, διότι αὐτὰ τοὺς φαίνονται κοινά, καὶ σχεδὸν χυδαῖα, φαντάζονται ὅτι τὸ ἑλληνικὸν πρέπει νὰ λήγῃ τοῦλάχιστον εἰς ὄν, ὅπως εἰς τοὺς παρατατικούς, οὕτω καὶ εἰς τοὺς ἀορίστους. Θὰ εἰπῆτε δὲν ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν β' τάξιν τοῦ Σχολείου; Βεβαίως, αὐτὸ εἶναι ἡ λέξις.

Ἀλλὰ τί ὠφελοῦν τὰ Σχολεῖα, οἱ διδάσκαλοι, τὰ βιβλία, αἱ γραμματικαί; Δι' ἓνα ἑλληνόπαιδα αὐτὰ εἶναι σκοτούρα. Τώρα κηρύττεται πλέον φανερὰ ἡ ἀγραμματωσύνη, καὶ τὸ ἀνωφελὲς τοῦ ὀρθῶς γράφειν ἢ ὀμιλεῖν.

Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὰς πρώτας βοηθείας. Ἑλληνιστὶ βεβαίως τοῦτο καλεῖται «προχείρους», καὶ οἱ Σταθμοὶ αὐτοὶ βεβαίως ἔπρεπε νὰ ὀνομάζωνται «προχείρων βοηθειῶν». Ἀλλὰ τί μᾶς χρειάζεται τὸ ἑλληνικὸν τῆς ἐκφράσεως; Ἀφοῦ οἱ Γάλλοι εἰς τὴν γλῶσσάν τους καλοῦσι ταῦτα «τὰς πρώτας βοηθείας», καὶ ἡμεῖς θὰ ὀνομάζομεν τὸ ἴδιον πράγμα «προχείρους βοηθείας»; Ὡχ, ἀδελφέ! Μήπως ἡ Ἑλλάς φιλολογικῶς δὲν εἶναι «μία

ἐπαρχία» τῆς Γαλλίας, ὅπως εἶπε πρὸ χρόνων ὁ κ. Γρ. Ξενόπουλος;

Λοιπὸν ὁ παθὼν, ἀφοῦ ἔλαβε τὰς πρώτας αὐτὰς βοηθείας, ἀπεβίωσε.

Τὸ ρῆμα ἐπεκράτησεν ἐπὶ αἰῶνα ἤδη. Θὰ ἦτο πλέον ἐντροπὴ νὰ γράφη τις, ἀπέθανε. Τὸ περιεργὸν εἶναι ὅτι μία καὶ ἡ αὐτὴ πρόθεσις, ἢ ἀπό, φαίνεται νὰ ἔχη τὴν ιδιότητα, εἰς δύο ἐναντιώτατα ρήματα, τὸ βιοῦν καὶ τὸ θνήσκειν, προστιθεμένη, νὰ παράγη δύο συνώνυμα, τό, ἀπεβίωσε, καί, ἀπέθανε· καὶ πάλιν ἡ ἰδία ἢ ἀπό εἰς τὸ ἀποζῆ τις νὰ σημαίνει τὸ μετὰ δυσκολίας ζῆ, εἰς δὲ τὸ ἀπεβίωσε, τὸ ἔπαυσε νὰ ζῆ.

Ἡ δεσπόζουσα μανία εἰς τὴν χρῆσιν καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἀπεβίωσε εἶναι ἐκείνη ἣν ἀτελῶς ὑπηνίχθημεν ἀνωτέρω· ἡ μανία τοῦ περιφρονεῖν τὰ κοινὰ καὶ πεπατημένα, καὶ νομίζειν αὐτὰ ὄχι ἑλληνικά. Τὸ ἑλληνικά, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν πολλῶν, ἐσήμαινεν ἄρρητα θέματα, λεξίδια ὄχι συνήθη εἰς τὸν κοινὸν λόγον. Ἀλλὰ μὲ τὴν λογικὴν καὶ τὴν μέθοδον αὐτὴν κατήντησε νὰ γίνῃ ὅλη σχεδὸν ἡ γλῶσσα νόθον καὶ κίβδηλον κατασκευάσμα, ἄκομψον, καὶ κακόζηλον· τεχνητὸν καὶ κατὰ συνθήκην.

Ὅταν ἤμην παιδίον, μία γραῖα γειτόνισσα μοὶ ὑπηγόρευε μίαν τῶν ἡμερῶν, γράμμα πρὸς τὸν σύζυγον τῆς ἐγγονῆς της, ὅστις ἐταξίδευεν ὡς λοστρόμος μὲ τὰ καράβια.

- Γράψε, εἶπεν ἡ γραῖα Φραγκούλαινα, τὸ Ἀργυρῶ εἶναι γκαστρομένη, τριῶν μηνῶν, (δηλ. ἡ σύζυγος τοῦ πρὸς ὃν ἡ ἐπιστολή).

Ἐγὼ ἔγραψα: «τὸ Ἀργυρῶ εἶναι γκαστρομένη».

Ὅταν ὁμως ἀπήτησε νὰ τῆς ξαναδιαβάσω, πρὶν τὸ κλείσω, ὅλον τὸ γράμμα, τότε ἔκαμε παρατήρησιν:

- Μὴ γράφης «γκαστρομένη», εἶπε, δὲν τὸ γράφουν ἔτσι.

- Πῶς νὰ γράψω;

- Γράψε εἶναι παραβαρεμένη.

Ἐγὼ ἔσβησα τὸ «γκαστρομένη», κ' ἔγραψα: «τὸ Ἀργυρῶ εἶναι παραβαρεμένη...»

Τὸ μάθημα ὑπῆρξε λίαν διδακτικόν. Καίτοι ἀγράμματη, ἡ γραῖα μ' ἐδίδαξεν ὅτι, εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἄλλως νοοῦμεν, ἄλλως ὁμιλοῦμεν, καὶ ἄλλως γράφομεν.

Ἴσως τὸ ἐνδόμυχον ἐλατήριον τῆς ἀρχαϊκῆς γραφῆς ἦτο μία λεπτοφυεστάτη ἀνάγκη εὐφημισμού. Ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι ὁ εὐφημισμὸς ἐκεῖνος ἐπεκτείνεται καὶ

εἰς ὅλην τὴν γλῶσσαν, καὶ κατανατᾶ, ὅπως ὁ χωρικός συστέλλεται νὰ εἶπῃ «ἡ γυναῖκα μου», καὶ λέγει «ἡ νοικοκυρά μου, ἡ φαμίλια μου» (τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπαινετὸν ἄλλως), οὕτω καὶ οἱ γράφοντες νὰ μὴ θέλουν νὰ γράψουν λ.χ. ἀπέθανε, ἀλλὰ ἀπεβίωσε.

Ὅπως ἐν ζωντανὸν σῶμα δὲν δύναται νὰ ζήσῃ δι' ἐνέσεων, τρόπον τινά, ἀπὸ κόνιν ἀρχαίων σκελετῶν καὶ μνημείων, ἄλλο τόσον δὲν δύναται νὰ ζήσῃ, εἰμὴ μόνον κακὴν καὶ νοσηρὰν ζωὴν, τρεφόμενον μὲ τουρσιὰ καὶ μὲ κονσέρβας εὐρωπαϊκάς. Ἔχει πολλὰς ἀνάγκας καὶ ἀδυναμίας ἡ γλῶσσα. Ἔχει τὴν δεσπόζουσαν ἀνάγκην καὶ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ νεωτερισμοῦ. Φοβερὰ εἶναι τοῦ ξενισμοῦ ἡ ἐπίδρασις. Εἶναι ἀναγκαιότατον κακόν, τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν ἀπείργεται. Ἐὰν κλείσῃ τις τὴν θύραν, θὰ εἰσέλθῃ διὰ τῶν παραθύρων· ἐὰν κλείσῃ τὰ παράθυρα, θὰ εἰσδύσῃ διὰ τῶν ρωγμῶν καὶ σχισμᾶδων· ἐὰν στουπῶσῃ τις τὰς σχισμᾶδας, θὰ εἰσχωρήσῃ ἀοράτως δι' αὐτοῦ τοῦ συμπαγοῦς σώματος τῆς οἰκοδομῆς.

Ἐπάρχει καὶ ἀλληλεγγύη, ἐπὶ τέλους. Ἀδύνατον εἶναι γλῶσσα ζωντανή, σύγχρονος, ἔχουσα πόθον καὶ ἀξίωσιν νὰ ζήσῃ, νὰ μὴ αἰσθάνεται βαθεῖαν τὴν ἀλληλεγγύην αὐτὴν. Ἀλλ' ἡ γλῶσσα ἡ Ἑλληνικὴ ἔπρεπε <νὰ> βλέπῃ μακρὰν, ὡς φάρον παμφαῆ, τὴν λαμπρὰν αἴγλην τῆς ἀρχαίας, χωρὶς νὰ ἔχῃ τέρμα τὸν φάρον αὐτόν. Ὁ φάρος ὁδηγεῖ εἰς τὸν λιμένα, δὲν εἶναι αὐτὸς λιμὴν.

Πάλιν, τὰς γλώσσας τὰς νεωτέρας ἔπρεπε νὰ τὰς ἔχῃ σύμπλους, χωρὶς νὰ ρυμουλκῆται ἀπὸ καμμίαν ἐξ αὐτῶν. Διότι <ἂν> ὁ νεωτερισμὸς εἶναι ἀνάγκη, δὲν ἔπεται ὅτι πρέπει νὰ τὸ παρακάμνωμεν εἰς τὸν νεωτερισμόν. Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι πῶς νὰ ἐμφορηθῶμεν κατὰ κόρον ἀπὸ ξενισμοῦς, ἀλλὰ πῶς νὰ φέρωμεν ἀντίδρασιν, πῶς νὰ μετριάσωμεν τὴν ἀνάγκην τοῦ ξενισμοῦ. Χαλινοῦ καὶ ὄχι πτερνοστήροιο ἡ ὀργῶσα φύσις ἔχει ἀνάγκην.

Οὕτω, ὅπου ὀνομασίας καθαρῶς νεωτερικὰς δὲν δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν - οἷον ὀνόματα, φράσεις, τρόπους ἐκφράσεων - ὀφείλομεν νὰ τὰς υἰοθετῶμεν. Ὅπου ὅμως ὑπάρχει τὸ ἀντίστοιχον, πολὺ εὐφωνότερον καὶ κομψότερον εἰς τὴν γλῶσσάν μας, ἐκεῖ πρέπει τὸ ἑλληνικὸν νὰ προτιμᾶται.

Γ'

Ὅπως, ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν ἀπολύτως τοὺς ξενισμοῦς, δὲν ἔπεται ὅτι καὶ πρέπει νὰ εἰσάγωμεν παραπολλοὺς ξενισμοῦς ἄνευ ἀνάγκης, ἄλλο τόσον, ἐπειδὴ ἐν τῶν συμφυῶν ἐλαττωμάτων τῆς γλώσσης μας εἶναι ὁ ἰωτακισμὸς, δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ εἰσάγωμεν πλείοτερα ἰῶτα ἄνευ ἀνάγκης. Ἴδου εἰς τίτλος ἀναγνώσματος ἐφημερίδος, ὅστις καθημερινῶς ἐτυπώνετο ἐπὶ μῆνας μὲ κεφαλαῖα: «Ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία» (ὄχι εἰς τὸ Νέον Ἄστυ). Κάποιος εἶπε: - Μὰ δὲν ἔχει αὐτὸς ὁ δημοσιογράφος αὐτιά; Δὲν καταλαβαίνει, ὅτι πρέπει νὰ ἐξαλείψῃ τοῦλάχιστον ὡς περιττὸν τὸ Ἡ, τὸ πρῶτον ἄρθρον; Ἄλλος ἀπήντησε: - Δὲν ἔχει φαίνεται τοῦ τὰ ἔκοψαν οἱ

Βούλγαροι. Τρίτος τις παρετήρησεν: - Ἐχει αὐτιά, ἀλλὰ τὰ ἔχει διὰ ν' ἀκούη τὸν ἦχον τῶν πενταλέπτων.

Ὁ λαὸς εἶπε κινῖνο τὴν κινίην τῶν ἱατρῶν. (Φαντασθῆτε, τρία I, καὶ δύο gn ἀλλεπάλληλα!). Ὁ λαὸς εἶναι δημιουργὸς καὶ κυρίαρχος, καὶ ἀφοῦ ὁ λαός, ἐν τῷ δικαίωματί του, εἶπε, λ.χ., φανέλα, καί, μοδίστρα, δὲν πρέπει κανεὶς νὰ τολμᾷ νὰ λέγῃ ἢ νὰ γράφῃ φλανέλα, μοδίστα. Ἀλλὰ τοιαῦτα κατεργάζονται μόνον ἐκφυλισμένοι ἀνθρωπίσκοι.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ὄνομα τῆς ἰωνικῆς μεγαλοπόλεως εἶναι Σμύρνα, μὲ βραχὺ μάλιστα ἄλφα, μὴ δυνάμενον νὰ τραπῇ ἰωνικῶς, ὅπως φαίνεται εἰς τὸν περὶ Ὀμήρου στίχον· (Σμύρνα, Χίος, Κολοφών, Ἰθάκη, Πύλος, Ἄργος, Ἀθήναι). Ἐνθυμούμαι πρὸ εἴκοσι ἐτῶν, εἰς τοῦ Μπερνιουδάκη, ἐπίναμεν μπίρα τῆς Βιέννας. Τώρα ὅλος ὁ ὄχλος (τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐφημερίδων) εἰς τὰς Ἀθήνας, λέγει καὶ γράφει, τῆς Βιέννης. Μήπως ἤκουσέ τις ἀπὸ Ἰταλὸν νὰ προφέρῃ Νιέgni, ἢ ἀπὸ Γάλλον, Viegne; Ὁ πρῶτος προφέρει Βιέννα, ὁ δεῦτερος Βιένν'. Ἀλλὰ πῶς Ἰταλὸς ἢ Γάλλος θὰ ἐδέχετο τοιαύτην κουκλοειδῆ λέξιν, καὶ θὰ ἠνείχετο τοιαύτην διαστροφὴν τῶν στοματικῶν μυῶν, ὁποῖαν συνεπιφέρει ἡ ἄμεσος διαδοχὴ δύο συλλαβῶν μὲ δεσπόζοντα ὑγρὸν φθόγγον, Vje καὶ Gn;

Θὰ ἐφρόνουν, ὅπως ὅλοι, ὅτι ὁ δασκαλισμὸς εἶναι ὁ ἐχθρὸς, καὶ ὅτι πταίει ἡ βιβλιοκαπηλία (μὲ ἰῶτα, παρακαλῶ), τὸ σχολεῖον, ἡ μέθοδος, κτλ. Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις τοῦ αἰσθήματος τῆς εὐφωνίας μὲ πείθει ὅτι τὸ κακὸν εἶναι, δυστυχῶς, ριζικώτερον, καὶ ὁ ἐκφυλισμὸς βαθύτερος, ἢ ὅσον φαίνεται. Καὶ ὁ σωλὴν τοῦ ὄπλου εἶναι κάννα, καὶ ὄχι κάννη, ὅπως τὸ γράφουν οἱ στρατιωτικοὶ ἢ οἱ δημοσιογράφοι. Καὶ τὰ φυσέκια, τουφέκια εἶναι φυσέκια, τουφέκια, καὶ ὄχι φυσίγγια, τυφέκια.

Εἰς τοὺς Ο', ἐν ἀρχῇ τῆς Βασιλειῶν Α' (ἀλλ' ἐλησμόνησα, ὁ ἐκφυλισμὸς ἀπαιτεῖ νὰ ὀνομάζωμεν τὴν βίβλον ταύτην Σαμουήλ Α', ὅπως τόσοι ἐπιστήμονες ἀνθρωποὶ ποιούμενοι δῆθεν μνείας καὶ παραθέσεις ἐκ τῶν Γραφῶν, τὴν ὀνομάζουν) ἀμέσως εἰς τὸ α' κεφάλαιον, ἐδ. 2, 3, ἀναγινώσκειται: «Ὄνομα τῇ μιᾷ, Ἄννα, καὶ ὄνομα τῇ ἐτέρᾳ, Φεννάνα· καὶ ἦν τῇ Φεννάνα παιδία, τῇ δὲ Ἄννα οὐκ ἦν παιδίον». Ἴδου ὅτι Ἑβραϊκὰ ὀνόματα, κλινόμενα κατὰ τὴν α' κλίσιν τῆς Ἑλληνικῆς, σχηματίζουν τὰς πλαγίας μὲ ἄλφα. Εἶπέ τις τῆς Ἰωάννης, τῆς Ἀντωνίνης, τὴν γενικὴν τοῦ Ἰωάννα καὶ Ἀντωνίνα, δύναται τις, ἐὰν ἔχη ὦτα, νὰ εἴπῃ ἢ Χριστίνη, τῆς Χριστίνης; Καὶ ὅμως ὅλος ὁ τύπος γράφει, ἢ Αἰκατερίνη, ἢ Ἰωσηφίνη, ἢ Κλημεντίνη. Δὲν ὑπάρχει καμμία Αἰκατερίνη, ἀλλὰ μόνον ἡ ἁγία καὶ πάνσοφος Αἰκατερίνα, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Σινᾶ. Ἄλλως, αὐτὰ πρέπει νὰ διακρίνωνται καὶ ἀπὸ τὰς τόσας ὠραίας ἱατρικὰς λέξεις, τὰς ληγούσας εἰς ἰνη, ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν μοσχοβιτίνην τὴνπραποπουλίην καὶ τόσα ἄλλα θαυμάσια πράγματα.

Ἄλλο ἐλάττωμα τῆς γλώσσης μας εἶναι τὸ πολυσύλλαβον. Καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἦτο εὐκταία ἡ εἰσαγωγή τῆς Βολαπουκ ἢ τῆς Ἑσπεράντο, ἀφοῦ δὲν εἶναι

δυνατὸν νὰ εἰσαγάγωμεν παρ' ἡμῖν τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν ὅλην, αὐτούσιον. Ἄλλ' εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα, ὅπου εἶναι παλαιότερα τὰ λαλούμενα Ἑλληνικὰ (θέλω νὰ εἶπω, ἴσως εἶναι παλαιότεροι οἱ λαλοῦντες Ἕλληνες) ἐτελειοποιήθη κατὰ τοῦτο ἡ γλῶσσα, φθάσασα μέχρι τοῦ μονοσυλλάβου τῶν λέξεων. Ἀφοῦ οὕτως ἔχει τὸ πρῶγμα, ἐὰν θέλωμεν νὰ γράφωμεν τὴν δημώδη, διατί νὰ μὴ γράφωμεν τοῦ στάρ, τοῦ κθάρ, ὅπως προφέρεται εἰς τὴν πατρίδα μου, ἀλλὰ, τὸ σιτάρι, τὸ κριθάρι, ὅπως προφέρουν οἱ ὄψιμοι Ἕλληνες τῶν νοτιανατολικῶν μερῶν; Εἰς τὴν πατρίδα μου τὸ χωράφι προφέρεται τοῦ χουράφ' (νομίζω νὰ παρετήρησα ὅτι οἱ φθόγγοι Ι καὶ ΟΥ συγκόπτονται ἐὰν ἦσαν ἐξ ἀρχῆς ι και ου, ἀλλὰ μόνον τρέπονται ἐὰν ἦσαν ἀρχῆθεν ε και ο): ἀλλ' εἰς τὰ χωρία τοῦ Πηλίου, μᾶλλον προηγμένα εἰς τὴν γλωσσικὴν ἐξέλιξιν, προφέρεται τοῦ χ'ράφ'. Ἴδου λοιπόν, στάρ, κθάρ, χράφ. Οὕτω θὰ ἔπρεπε νὰ γράφεται ἡ γλῶσσα. Τί μᾶς χρειάζεται ἡ Ἑσπεράντο, καὶ τὸ μονοσύλλαβον τῶν λέξεων τῆς Ἀγγλικῆς;

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ γραφομένη γλῶσσα, εἴτε καθαρέβουσα, εἴτε ὅπως ἂν τὴν ὀνομάσῃ τις, ἔχει τὸ ἐλάττωμα τῶν πολυσυλλάβων λέξεων, σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ πλάττωμεν ἡμεῖς, οἱ γράφοντες, ἄνευ ἀνάγκης, πλειοτέρας πολυσυλλάβους λέξεις; Ἴδου, ἀναγνώσατε ἐν δεῖγμα· «προθυμοποιούμενοι νὰ διαπραγματευώμεθα ἐκάστοτε τὰ ἐπικινδυνωδέστερα τῶν θεμάτων...» Εἶπέ τις ποτὲ εἰς τὸν θετικὸν ἢ τὸν ἀπόλυτον βαθμόν, ἐπικινδυνώδης; Ποῦ εὐρέθη τὸ ἐπικινδυνωδέστερος; Καὶ ὅμως, ὅλος ὁ Ἀθηναϊκὸς τύπος τὸ γράφει. Ὅταν γράφῃ τις ἄρθρα διαπραγματεύεται ἢ ἀπλῶς πραγματεύεται περὶ ἐνὸς θέματος; Δυνατὸν νὰ διαπραγματεύωνται ἢ νὰ παζαρεύουν καὶ οἱ γράφοντες, ἀλλ' εἰς τοῦτο δὲν δυνάμεθα ν' ἀναμειχθῶμεν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ἢ διὰ σημαίνει τὸ μεταξὺ δύο γινόμενον.

Δὲν ποιεῖται τις πρόθυμος, ἀλλὰ γίνεται, ὅπως δὲν ποιεῖται φιλότιμος, ἀλλ' εἶναι ἢ γίνεται. Δὲν προθυμοποιεῖται τις, ὅπως καὶ δὲν φιλοτιμοποιεῖται. Ἀλλὰ προθυμεῖται, ὅπως καὶ φιλοτιμεῖται. Τί τοὺς κοστίζει, τοὺς δημοσιογράφους μας, νὰ γράψωσι τὸ ὀρθόν, ἐνῶ εἶναι καὶ τόσῳ ἀπλούστερον καὶ συντομώτερον;

Καὶ ὅμως, φαίνεται ὅτι εἶναι τόσῳ δύσκολον!

(1907)

Ἡ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ Ο ΥΛΙΣΜΟΣ

Συγγραφεὺς τις(1) παρατηρεῖ ὅτι τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα ὑπόκειται εἰς περιοδικὰς ἐκλείψεις. Εἰς τοιαύτην δὲ ἐκλειψιν ἀποδίδει τὰς ὑφισταμένας σήμερον ἀμφιβολίας περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ.

Ἐκλείπει καὶ ὁ Ἥλιος καὶ ὅμως ἀναφαίνεται πάλιν λαμπρότερος. Τὸ φωτοβόλον ἄστρον θέλει ἐξακολουθεῖ, ἐνόσῳ ὑπάρχει ὁ κόσμος, νὰ διατρέχῃ τὸν ἡμερήσιον δρόμον του, καὶ τῶν θνητῶν ἢ διάνοια θὰ

στρέφεται αείποτε πρὸς τὸ θεῖον ὡς πρὸς τὴν μόνην αὐτῆς ἀνάπαυσιν ἢ τὸν μόνον ἀγῶνα.

Τί εἶναι ὁ Ἥλιος; Διὰ τοὺς μὲν αἴνιγμα, διὰ τοὺς δὲ θαῦμα· καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ εἶναι διὰ τοὺς μὲν γρίφος, διὰ τοὺς δὲ λαμπάς.

Ὁ περιώνυμος Λιττρέ, ἀποθανὼν πρὸ δύο μηνῶν ἐν Παρισίοις, καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ Αὐγουστος Κόντ «δὲν ἀρνοῦνται τὸν Θεόν, ἀλλὰ τὸν θέτουσι κατὰ μέρος». Ἐντοσοῦτῳ ὁ Λιττρέ ἐβαπτίσθη καὶ ἐκοινώνησε τῶν μυστηρίων κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ βίου αὐτοῦ στιγμᾶς.

Λέγουσιν ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῶν κληρικῶν, τῆς γυναικὸς καὶ τῆς θυγατρὸς του παρέτρεψεν αὐτόν. Τί ἀποδεικνύει τοῦτο; Ὅτι ὁ πενιχρὸς οὗτος ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος εἶναι ἀσθενέστερος ἢ ὥστε νὰ ἐπιχειρῇ νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸ θεῖον.

Πρὸ τῶν σήμερον ὑλιστῶν, δαρβινιστῶν καὶ θετικιστῶν ὑπῆρξαν οἱ ἀπαισιόδοξοι, οἱ ὀρθολογισταὶ καὶ οἱ κριτικισταί· ἀλλὰ παρήλθον· πρὸ αὐτῶν ἦσαν οἱ πανθεισταί, ἀλλὰ ἐξέλιπον. Παρέρχονται, κρύπτονται ἐν τῇ σκιᾷ, ἀφανίζονται, ἀφοῦ ἐπὶ βραχὺ τέρψωσι τοὺς φιλοκαίνους καὶ τοὺς φιλαναγνώστας διὰ περιέργου συναυλίας λέξεων καὶ γνωμῶν. Ὁ δὲ Χριστιανισμὸς ἔμεινε καὶ θὰ μένη.

Τὸ ἀρνεῖσθαι τὴν αἰτίαν πράγματός τινος εἶναι τοσοῦτον ἄτοπον, ὅσον καὶ τὸ ἀρνεῖσθαι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἦττον παράλογοι ἦσαν οἱ παραδοξολόγοι ἐκεῖνοι φιλόσοφοι, οἵτινες ἠρνήθησαν ἀπλῶς τὴν ὑπαρξιν τοῦ κόσμου. Ὁ Ἀναξαγόρας ὅμως, ὅστις δὲν ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ τόσον ἀστείαν ἰδέαν, εἶπε πρὸ δισχιλίων ἐτῶν, ὅτι νοῦς ἐδημιούργησε τὰ πάντα. Ὁ δὲ Σωκράτης, ὅτε ἠρμήνευε πρὸς τὸν Ἀριστόδημον τὴν θαυμαστὴν σκοπιμότητα τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, οὐδὲν ἄλλο ἔπραττεν ἢ ἔθετε τὰς βάσεις τῆς ἐν τῇ νῦν χριστιανικῇ ἐπιστήμῃ λεγομένης τελεολογικῆς ἀποδείξεως τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ.

Πνεῦμα εὐθύ, διάνοια ὑψηλὴ καὶ εὐρεῖα, ὁ ὄντως ἐκεῖνος φιλόσοφος ἀνεκάλυπτε φῶς, ὅπου οἱ πολλοὶ εὐρίσκουσι σκότος. Μετεῖχε τῆς οὐσίας τοῦ ἀληθοῦς καὶ μετέδιδεν αὐτῆς πρὸς πάντα. Ὁ πόθος τῆς μωρᾶς ἐπιδείξεως, ἡ μανία τοῦ καινὰ ἐκάστοτε λέγειν, ἡ δοκησιοσοφία, ὁ τῦφος καὶ ἡ οἴησις ἄγουσιν εἰς τὰς συγχρόνους ἀθειϊστικὰς θεωρίας, ἀφ' ὧν τούναντίον ἀπάγει ἡ εἰλικρινὴς καὶ ἀκραιφνὴς φιλοσοφικὴ ζήτησις τῆς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν κειμένης ἀληθείας.

(1914)

1. Ὁ Κάρολος Λεβέκ ἐν τῇ «Ἐπιστήμῃ τοῦ Καλοῦ».

ΑΡΘΡΟΝ ΔΙΑ ΤΟΝ ΚΑΖΑΜΙΑΝ

Τῷ Κυρίῳ Β...

... Παραπολὺ χυδαῖον εἶναι τὸ ἀνέκδοτον τῆς χήρας γυναικός, ἣτις χάσασα ἀρτίως τὸν ἄνδρα τῆς, δὲν ἐλησμόνει καὶ δύο ἄλλας ὀλίγον τι προγενεστέρας ἀπωλείας χρησιμωτάτων διὰ τὸν πτωχικὸν οἶκόν τῆς ζῶων, καὶ θρηνοῦσα ἔλεγεν: Ἄνδρα μ', γουρούμι μ', γαῖδαρε μ'!...

Παραπολὺ χυδαῖον, καὶ ὅμως δὲν ἀντέχω εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ τὸ προτάξω ἐνταῦθα, ὡς προοίμιον ἐκ παραβολῆς... Σὺ ὁμοιάζεις μὲ τὴν χήραν ἐκείνην γυναικίκα, ἀφοῦ ἀπαιτεῖς παρ' ἐμοῦ νὰ εἶμαι ὄχι μόνον ἐπιφυλλιδιογράφος, μεταφραστής, ἀρθρογράφος καὶ δὲν ἤξεύρω τί ἄλλο ἀκόμη, ἀλλὰ καὶ συνεργάτης διὰ τὸν Καζαμίαν σου.

Πρὸς Θεοῦ! ὡς τί μ' ἐξέλαβες ἐμέ; Μ' ἐπῆρες δι' ἓνα παλαιὸν συνεργάτην σου, ὅστις ἔχει, ὡς λέγουσι, τοσαύτην εὐχέριαν εἰς τὸ ἀρθρογραφεῖν περὶ παντὸς ἐπιστητοῦ πράγματος ἐπὶ θέματος δεδομένου, ὥστε, ἐν τῇ φοβερᾷ ταχύτητι τῆς γραφίδος του, δὲν προφθάνει νὰ βάλλῃ ὀξείας καὶ περισπωμένας εἰς τὰς λέξεις, οὔτε κἂν νὰ διακρίνῃ μεταξὺ ἰῶτα καὶ ἦτα καὶ τῶν ὁμοίων διφθόγγων, ἢ μεταξὺ ὀμικροῦ καὶ ὠμεγάλου, καὶ τούτου ἔνεκα ἔχει ἀνάγκην δύο συνεργατῶν ὑποαρθρογράφων, διὰ νὰ ἐπαρκῶσιν εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν μικρῶν τούτων ἀνωμαλιῶν τῶν χειρογράφων του. Ὁ νέος οὗτος ἂν ἐγεννᾶτο ἐν Ἰταλίᾳ, καθ' ὃν χρόνον ἤκμαζεν ἡ ἐξ ὑπογυίου ποίησις, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι θὰ ἀνεδεικνύετο ὁ μέγιστος τῶν αὐτοσχεδιαστῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ὠμοίαζα κατὰ τι μὲ τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον παντογράφον, εἰς τὸν Καζαμίαν τί ἠδυνάμην νὰ σοῦ γράφω ἐγώ; Εἶμαι ἰκανὸς νὰ συντάξω τὰς γνωστὰς ἐκεῖνας σεληνογραφίας καὶ μετὰ Χριστὸν προφητείας (εὐτυχῶς, ἐλπίζω ὅτι ἔπαυσαν πλέον νὰ εἶναι τοῦ συρμοῦ), τὰς πληρούσας κατ' ἔτος, οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἀκόμη, τὰς σελίδας παντὸς Ἡμερολογίου; Καὶ ὑπερέβησαν πᾶν ὄριον ἀναληγσίας, οἱ ἀθεόφοβοι. Παιδάκια ἀσυνεῖδητα ἔγραφον παίζοντα ψευδοπροφητείας, περὶ θεομηνιῶν καὶ νόσων καὶ συμφορῶν καὶ παντοίων ἀπαισιῶν πραγμάτων, καὶ οἱ βάνουσοι ἐκδότης τὰς ἐτύπωναν καὶ τὰς ἐπωλοῦσαν εἰς τὸ δημόσιον πρὸς ἑβδομήκοντα λεπτὰ ἢ πρὸς ἡμίσειαν δραχμὴν τὸ τεῦχος. Καὶ ἤξεύρεις πόσον τρόμον ἐνέσπειρον, πόσον φόβον καὶ ἀγωνίαν ἐνέβαλλον εἰς τὰς ψυχὰς ἀμαθῶν καὶ ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων αἱ ψευδοπροφητεῖαι αὗται; Φρονῶ ὅτι δὲν ἐξήρχετο τῶν ὀρίων τῆς δικαιοδοσίας τῶν ἀστυνομικῶν ἀρχῶν ἢ κατάσχεσις καὶ ἡ ἐξαφάνισις τοιούτων ἐπιβλαβῶν δημοσιευμάτων. Πρὸ δύο ἐτῶν ἀκόμη, διατρίψας ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἑβδομάδας ἐν τινι πολίχνῃ τῆς Ἑλλάδος, εἶδον τοὺς χωρικοὺς ἐντρόμους καὶ ἀγωνιῶντας ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ ἡμέρας τινὸς τοῦ Ἰουλίου, τὴν ὁποίαν ἐσημεῖοι ὁ Καζαμίας ὡς ἡμέραν τῆς συντελείας τοῦ Κόσμου. Ὁ μπακάλης τοῦ τόπου εἶχε Καζαμίας πρὸς πώλησιν, ὡς δεῖγμα δὲ τοῦ περιεχομένου ἐδείκνυεν εἰς τοὺς πελάτας τὴν περὶ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἡμέρας προφητείαν. Ἐσχηματίζοντο ὅμιλοι, ἐπεδεικνύετο ἡ σελὶς τοῦ Καζαμίου, ἀνεγινώσκετο τὸ οἰκεῖον χωρίον,

ἠγρεύοντο ἀγορασταί. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἐφαντάζοντο ὅτι αἱ προφητεῖαι αὐταὶ εἶχον συνταχθεῖ ὑπὸ λίαν σπουδαίων ἀνδρῶν καὶ σοφῶν ἀστρονόμων. Μετὰ πολλοῦ κόπου προσεπάθησα νὰ τοὺς διδάξω ὅτι οἱ συγγραφεῖς τῶν κατὰ τέταρτον σελήνης προφητευμάτων ἦσαν παιδάκια τῶν Ἀθηνῶν, παιδάκια προσουροῦντα τῇ συγγραφικῇ τέχνῃ καὶ τῇ δημοσιογραφίᾳ. Τότε δὲ μόνον ἐπέισθησαν, ὅτε ἡ φοβερὰ ἡμέρα παρήλθε, καὶ ὁ οὐρανὸς ἐξηκολούθησε νὰ μένη ἀσάλευτος, θρόνος τοῦ Ὑψίστου, καὶ ἡ γῆ νὰ εἶναι ὑποπόδιον τῶν ποδῶν Αὐτοῦ.

Οὐδεὶς βεβαίως θὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τοιαῦτα μέσα εἶναι συντελεστικά πρὸς μετάνοιαν τοῦ πλήθους. Ἡ μὲν θρησκεία δὲν ἔχει ἀνάγκην, ὅπως στηριχθῇ, ψευδοπροφητειῶν καὶ ψευδοθαυμάτων, ἢ δ' ἐπιστήμῃ δὲν ἔχει προγνωστικά ἄλλα παρὰ τὰ πορίσματα τῶν μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν καὶ τῶν λογαριθμῶν. Δὲν πρέπει δέ, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περὶ συντελείας τῶν αἰώνων θρησκευτικοῦ δόγματος, νὰ ἐγείρωσι τὴν κεφαλὴν ἀνέρπουσαι ψευδεπιστημονικαὶ προρρήσεις, γελοιοποιουμένης θρησκείας καὶ ἐπιστήμης, πρὸς ἐκφόβησιν τοῦ πλήθους.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλην διακωμώδησιν τῆς τε θρησκείας κ' ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας ἀποτελοῦσι τὰ συνήθη ἡμερολόγια, ἐγχειρίδια ἢ κρεμαστὰ τοῦ τοίχου, ὅπως ἐκδίδονται. Οὐδεμία ἀκριβεία, οὐδεμία τάξις τὰ διακρίνει. Ἀταλαιπωρία ἐν πᾶσιν, ἐπιπολαιότης καὶ ἀδιαφορία αὐτόχρομα ρωμέικη. Οὔτε εἰς τὴν ὀρθὴν σημείωσιν τῶν ἡμερῶν, τῶν τε ἀκινήτων τοῦ Μηνολογίου καὶ τῶν κινήτων τοῦ Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου, τηρεῖται εὐσυνείδητος ἀκρίβεια, οὔτε εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἑορτῶν, οὔτε εἰς αὐτὴν τὴν ὀρθογραφίαν καὶ ὀρθὴν ἐκφορὰν τῶν ὀνομάτων τῶν Ἁγίων. Θὰ εἴπη τις ὅτι ἡμεῖς τώρα ἐπεράσαμεν πέρα, καὶ δὲν μᾶς μέλει πλέον δι' ἑορτάς, δι' Ἁγίους καὶ διὰ θρησκευτικὰ πράγματα. Ἀλλὰ δὲν ὀμιλῶ ἐνταῦθα περὶ ἀκριβείας θρησκευτικῆς οὔτε περὶ εὐλαβείας καὶ θεοσεβείας· ὀμιλῶ περὶ ἀκριβείας πρακτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς. Τοὺς Φράγκους, ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρήσωμεν ὡς χριστιανικωτέρους ἡμῶν αὐτῶν, καὶ ὅμως οἱ Φράγκοι ἐκδίδουσιν ἐν τελειοτάτῃ ἀκρίβειᾳ καὶ τάξει τὰ ἡμερολόγια των, θρησκευτικὰ τε καὶ ἄλλα, ὡς παρακατιῶν ὁ λόγος θὰ δείξη. Βεβαίως, ἂν πράγματι ἐπαραγίναμεν καὶ δὲν ἔχωμεν πλέον ἀνάγκην θρησκευτικῶν ἑορτῶν καὶ Ἁγίων, συνεπέστερον καὶ λογικώτερον θὰ ἦτο νὰ σημειοῦται, φέρον εἰπεῖν, ἡ 6ῃ Αὐγούστου λευκὴ καὶ ὀρφανή, ἄνευ μνείας τοῦ ὀνόματος Ἁγίου, παρὰ νὰ σημειοῦται ἐν αὐτῇ ἡ μνήμη Σισίνης τοῦ Μεγάλου, ὅπως σημειοῦται τακτικὰ κατ' ἔτος εἰς ὅλα ἀνεξαίρετως τὰ ἀθηναϊκὰ ἡμερολόγια (γράφει Σισώη τοῦ Μεγάλου). Προκριτώτερον θὰ ἦτο νὰ σημειοῦται κενὴ ἡ 5ῃ Αὐγούστου, παρὰ ν' ἀναγράφεται ἐν αὐτῇ ἡ μνήμη Εὐγενίου Μάρτυρος (γράφει Εὐσιγνίου Μάρτυρος). Ὁρθότερον θὰ ἦτο νὰ ἐσημειοῦτο ἀπλῶς τῷ Σαββάτῳ τῆς Α' Ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν ἡ μνήμη τοῦ συμπύπτοντος Ἁγίου τῆς ἡμέρας τοῦ μηνός, παρὰ ν' ἀναγράφεται ἡ μνήμη τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, ἐνῶ εἶναι ἀπλῶς τοῦ ἑνὸς Ἁγίου Θεοδώρου, τοῦ Τήρωνος, καὶ ὄχι πάλιν ἡ μνήμη του, ἀλλ' ἀνάμνησις τοῦ γενομένου ὑπ' αὐτοῦ θαύματος, ἐμφανισθέντος εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως καὶ

κελεύσαντος νὰ τραφῶσι πρὸς καιρὸν οἱ χριστιανοὶ διὰ κολλύβων, ὅπως μὴ μολυνθῶσι διὰ τῶν εἰδωλοθύτων.

Μὲ τοιαύτην ραστώνην καὶ νωχέλειαν, μὲ τοιαύτην ἐπιπολαιότητα καὶ ὀλιγωρίαν, συντάσσονται καὶ τὰ ἡμερολόγια, ὡς διεξάγονται ἄλλως καὶ τὰ πράγματα ὅλα παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἑλλησιν. Εὐκόλον δέ, τηρουμένων ὀλιγίστων κανόνων, καὶ ἡ σαφήνεια καὶ ἀκρίβεια νὰ ἐπιτευχθῆ, καὶ ἡ συντομία νὰ μὴ λείψῃ. Τῆ 14 Ὀκτωβρίου σημειοῦται, παραδείγματος χάριν, ἐν τοῖς ἡμερολογίοις «Κελσίου Μάρτυρος. Κοσμᾶ τοῦ ποιητοῦ». Δὲν ἀπαιτῶ ν' ἀναγραφῆ διὰ μακρῶν, ὡς φέρεται ἐν τῷ Μ. Ὁρολογίῳ καὶ τοῖς Μηναίοις «Τῶν ἁγίων Μαρτύρων Γερβασίου, Ναζαρίου, Προτασίου καὶ Κελσίου· καὶ τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Κοσμᾶ τοῦ Ἁγιοπολίτου καὶ Ποιητοῦ, ἐπισκόπου Μαΐουμᾶ». Ἄλλ' ἰδοὺ τί τρέχει. Ὁ ἁγ. Γερβάσιος εἶναι γνωστότερος εἰς ἡμᾶς τοὺς γαλλίζοντας, παρ' ὅσον εἶναι ὁ ἁγ. Κέλσιος, ἀφοῦ καὶ εἰς τοὺς Παρισίους ὑπάρχει, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ὁδὸς Saint - Gervais, περὶ ἧς εἰς ὅλα τὰ παλαιότερα μυθιστορήματα γίνεται λόγος. Ἔχει δέ,

ὡς βλέπετε, καὶ τὰ πρωτεῖα τοῦ χρόνου ἢ τῆς τάξεως ἀπέναντι τῶν τριῶν ἄλλων συναθλητῶν του. Συντόμως λοιπόν, καὶ ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ καὶ σεμνότητι, δύναται νὰ σημειωθῆ: «Γερβασίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ Μαρτύρων. Κοσμᾶ ὁσίου τοῦ Ποιητοῦ». Ἐπι συντομώτερον, ὀριζομένων κατὰ συνθήκην *abbréviations*, δύναται νὰ γραφῆ: «Γερβασίου καὶ τῶν σ. Α.Μ.Μ. Κοσμᾶ Ὁσ. τοῦ Ποιητοῦ».

Οὕτω καὶ τῆ 13ῃ Δεκεμβρίου, δύναται συντόμως νὰ σημειοῦται «Εὐστρατίου καὶ τῶν σ. Α.Μ.Μ. Λουκίας παρθένου Μ.». Ὁμοίως, ἐξ ἀναλογίας, καὶ εἰς ἄλλας ἡμέρας.

Ἄλλὰ ποῦ τὰ ἀκούει ὁ Ρωμιὸς αὐτά, φίλε μου. Ρωμιὸς εἶσαι καὶ τὰ ἠξεύρεις. Ὅλοι, καὶ πρὸ πάντων σεῖς οἱ ἐπιχειρηματικοὶ ἄνδρες, ζητεῖτε εἰς πάντα τὴν εὐκολίαν, ὄχι τὴν ἀκρίβειαν. Ὁ Ρωμιὸς δὲν τὸ ἔχει διὰ τίποτε ν' ἀντιγράψῃ τὸ ἐφετινὸν ἡμερολόγιον ἀπὸ τὸ περυσινόν, ἀδιάφορον ἂν αἱ ἡμέραι τοῦ μηνὸς δὲν συμπίπτουν πλέον μὲ τὰς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος. Πέρυσι, εἰς ἐν παντοπωλεῖον, ἀντικρὺ τῆς κατοικίας μου, ὅπου ἔκαμνα ὀψώνια, ὑπῆρχεν ἡμερολόγιον κρεμασμένον εἰς τὸν τοῖχον, τοῦ 1891, τὸ ὁποῖον εἶχε τὰς νέας σελήνας τοῦ ἔτους ὅλας σημειωμένας κατὰ τὴν τάξιν τοῦ 1890. Ακριβῶς δὲ ἡ σημειουμένη ὡς νέα σελήνη συνέπιπτε πάντοτε μὲ τὴν πραγματικὴν πανσέληνον. Μίαν Δευτέραν τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1886 μία μακαρίτικη ἐφημερὶς ἐξεδόθη πρῶι πρῶι φέρουσα ἐν τῇ θέσει τοῦ Ἡμερολογίου τὴν ἐξῆς μνεῖαν: «Δευτέρα... Φεβρουαρίου. Τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου». Καὶ ἠξεύρεις τί εἶναι τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου; Εἶναι ἡ γνωστὴ πρώτη Κυριακὴ τοῦ Τριωδίου, πάντοτε Κυριακὴ. Ἄλλ' ὁ ἀστεῖος εἶχεν ἀντιγράψῃ ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ προλαβόντος ἔτους, ὅτε ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου ἦτο Κυριακὴ, καὶ ὅτε συνέπιπτε νὰ εἶναι ἡ Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου. Ἐφαντάσθη ὅτι ὁ Τελώνης καὶ ὁ Φαρισαῖος εἶναι Ἅγιοι τοῦ Ἡμερολογίου, ἐνῶ εἶναι ἀπλῶς ὄροι δεσποτικῆς

παραβολῆς, ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ.

Κ' ἐπειδὴ περὶ Τριωδίου ὁ λόγος, ὑπομνήσκω ὅτι ἐν τοῖς ἡμερολογίοις καλὸν νὰ σημειοῦνται ἀκριβέστερον, τὸ μὲν πρὸ τῆς Τυρινῆς Σάββατον «Τῶν ὁσίων Πατέρων» (συντόμως «τῶν ὁσ. Π.Π.»). Ἡ πρώτη Κυριακὴ τῶν νηστειῶν, «τῆς Ὁρθοδοξίας», ἢ Β' Κυριακὴ «Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ Ι.» (ιεράρχου). Ἡ Γ' «τῆς Σταυροπροσκυνησεως». Ἀλλὰ καὶ ἡ Δ' Κυριακὴ «τοῦ ὁσ. Ἰωάννου τῆς Κλίμακος», καὶ ἡ Ε' «τῆς ὁσ. Μαρίας». Ὁ Μέγας Κανὼν πρέπει νὰ σημειοῦται τῇ Πέμπτῃ τῆς Ε' ἐβδομάδος, οὐχὶ τῇ Τετάρτῃ, ὡς ὁ Ἀκάθιστος τῷ Σαββάτῳ τῆς αὐτῆς ἐβδομάδος, οὐχὶ τῇ Παρασκευῇ.

Καὶ ἐν τῷ Πεντηκοσταρίῳ δὲ πρέπει νὰ σημειοῦται ἡ Δευτέρα καὶ ἡ Τρίτη τῆς Διακαινησίμου, ὡς καὶ ἡ Παρασκευὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καὶ ἡ Τετάρτη τῆς Μεσοπεντηκοστῆς. Τῇ παραμονῇ τῆς Ἀναλήψεως δὲ πρέπει νὰ σημειοῦται: «Ἀπόδοσις τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα». Ἐν τοῖς λατινικοῖς ἡμερολογίοις σημειοῦνται αἱ Ἀποδόσεις (Octaves) ὅλων τῶν ἑορτῶν, ὡς καὶ τὰ μεθέορτα. Οὕτω παρ' ἡμῖν ὀφείλει, τῇ 23 Αὐγούστου νὰ γίνεται μνεῖα τῆς Ἀποδόσεως τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τῆς καὶ μεταστάσεως, ὅτε ἄγονται τὰ κοινῶς καλούμενα Ἐννεάμερα.

Ὅμοίως καὶ τῶν ἄλλων ἑορτῶν ἡ Ἀπόδοσις καλὸν νὰ σημειοῦται, τῶν μὲν Θεοφανείων τῇ 14 Ἰανουαρίου, τῆς δὲ Ὑπαπαντῆς, τῇ ἡμέρᾳ καθ' ἣν ἐκάστοτε ἀποδίδεται ἡ ἑορτὴ, ὡς συμπίπτουσα μὲ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Τριωδίου, τῆς Ἀναλήψεως τῇ Παρασκευῇ τῆς Ζ' ἐβδομάδος (μετ' αὐτὴν Ψυχασάββατον), τῆς Πεντηκοστῆς, τῷ Σαββάτῳ πρὸ τῆς τῶν Ἁγίων Πάντων, τῆς Μεταμορφώσεως τῇ 13 Αὐγούστου, τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ τῇ 21 Σεπτεμβρίου, τοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου τῇ 12 Σεπτεμβρίου καὶ τῶν Εἰσοδίων τῇ ἡμέρᾳ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Καλὸν ἐπίσης ν' ἀναγράφονται, πρὸς τῇ Κυριακῇ τῶν Πατέρων τοῦ Πεντηκοσταρίου, καὶ αἱ ἄλλαι δύο Κυριακαὶ τῶν Πατέρων τοῦ Ἰουλίου καὶ τοῦ Ὀκτωβρίου, ὡς καὶ ἡ Κυριακὴ πρὸ καὶ μετὰ τὴν Ὑψωσιν, ἢ Κυριακὴ τῶν Προπατόρων, κατὰ Δεκέμβριον, ἢ πρὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως Κυριακὴ καὶ μετὰ τὴν Χριστοῦ Γέννησιν, ἢ πρὸ καὶ μετὰ τὰ Θεοφάνεια, κτλ.

Ὅμοίως κάλλιστα θὰ εἶχε ν' ἀναγράφονται ἢ μετὰ τὴν τῶν Ἁγίων Πάντων ὡς Κυριακὴ Β' τοῦ Ματθαίου, ἢ μετ' αὐτὴν Γ' Κυριακὴ τοῦ Ματθαίου, καὶ καθεξῆς, ἄχρι Σεπτεμβρίου ὑπερμεσοῦντος, ὅτε ἄρχεται Κυριακὴ Α' τοῦ Λουκᾶ, Β' τοῦ Λουκᾶ, καὶ οὕτω καθεξῆς. Εὐχῆς ἔργον ὡσαύτως θὰ ἦτο ν' ἀναγράφονται καὶ τινες τῶν Κυριακῶν ἐν σχέσει πρὸς τὰς οἰκείας περικοπὰς τῶν Εὐαγγελίων, ὡς, φέρ' εἰπεῖν, Κυριακὴ τῆς ἐπὶ Ὄρους διδασκαλίας, Κυριακὴ τοῦ Ἀμπελῶνος, Κυριακὴ τῶν Δέκα Λεπρῶν, Κυριακὴ τοῦ Ζακχαίου, Κυριακὴ τοῦ Πτωχοῦ Λαζάρου, κτλ.

Διότι, σὰς παρακαλῶ, εἰς τί χρησιμεύει τὸ πρόχειρον θρησκευτικὸν ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους; Βεβαίως ὡς χρήσιμον βοήθημα ὅλου τοῦ θρησκευτικοῦ ἔτους. Καθ' ὃν τρόπον τὸ ἡλιακὸν ἡμερολόγιον ἀναγράφει

πλήρως τὰς ἀνατολὰς καὶ δύσεις τοῦ ἡλίου, ὡς καὶ τῆς σελήνης τὰς φάσεις, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ τὸ ἡμερολόγιον τὸ θρησκευτικὸν ὀφείλει ν' ἀναγράφη ἀνελλιπῶς πᾶν τὸ ἐνδιαφέρον τῷ χριστιανῷ πρὸς ἄσκησιν τῶν θρησκευτικῶν του ἔργων. Ἡ πρέπει νὰ εἶναι σχετικῶς τέλειον, ἢ ἄς διαγραφῶσιν ἀπ' αὐτοῦ αἱ μνήμαι τῶν Ἁγίων καὶ αἱ δεσποτικαὶ ἑορταί, καὶ ἄς ἀναγραφῶσιν ἀντ' αὐτῶν αἱ μνήμαι τοῦ Ροβεσπιέρρου, τοῦ Μαράτου καὶ λοιπῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ὅπως ἐπρότεινεν οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου λογογραφίσκος τις, ἐμποτισθεὶς τὰ νάματα τῆς αἰρέσεως τοῦ Αὐγούστου Κόντ καὶ ἄλλων γελοίων ψευδοφιλοσόφων.

Ἐμνήσθην δις τῶν λατινικῶν ἡμερολογίων καὶ ἰδοὺ σημειῶ ἐνταῦθα κατὰ πόσον εἶναι ἀξία μιμήσεως ἢ παρ' αὐτοῖς μετὰ συντομίας καὶ τάξεως ἀκριβεία. Παρ' αὐτοῖς τὸ Μ. σημαίνει Μάρτυς, τὸ Αρ. ἀπόστολος, τὸ Ρ. (Père) ὄσιος, τὸ D. (Docteur) διδάσκαλος, τὸ C. Confesseur (ὁμολογητῆς), τὸ E.M. enêque Martyr (ιερομάρτυς), τὸ E.C. enêque confesseur (ιεράρχης καὶ ὁμολογητῆς) κτλ. Οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν δύναται νὰ κανονισθῇ τὸ «Φιλίππου Ἀπ.» νὰ σημαίνῃ Φιλίππου τοῦ Ἀποστόλου, τὸ «Γρηγορίου I.» Γρηγορίου τοῦ ἱεράρχου, τὸ «Διονυσίου I.M.» Διονυσίου Ἱερομάρτυρος, τὸ Μακαρίου Ὁσ. νὰ σημαίνῃ τοῦ ὁσίου, τὸ Παύλου τοῦ Ὁμ. νὰ σημαίνῃ τοῦ ὁμολογητοῦ, κτλ. Καὶ πληθυντικῶς τὸ ΑΑπ. δύναται νὰ σημαίνῃ ἀποστόλων, τὸ Μ.Μ. μαρτύρων, τὸ ΟΟμ. ὁμολογητῶν κτλ. κτλ.

Ἴσως τις, μὲ τὴν συνήθη πάλιν νεοελληνικὴν ἀνυπομονησίαν καὶ ἰταμότητα, μὲ τὴν σύγχυσιν τῶν ἰδεῶν καὶ τὰ qui pro quo τὰ οἰκεία εἰς τὰ νεοελληνικὰ μυαλά μας, ἐνταῦθα ἀνακράξῃ: «Ἄφοῦ λοιπὸν οἱ Εὐρωπαῖοι ἔχουν τόσον καλὰ τὸ ἡμερολόγιόν των, καὶ τὸ ἰδικόν μας εὐρίσκεται εἰς τόσον ἀθλίαν κατάστασιν, ἄς παραδεχθῶμεν μίαν φορὰν διὰ πάντα τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον, διὰ νὰ ἡσυχάσωμεν...». Βλέπεις; Τί σοῦ ἔλεγα ἐγώ!... Εὐκολίαν ζητεῖ ὁ Ρωμιός, ραστώνην ζητεῖ καὶ ἀνάπαυσιν... Θέλει τὸ λατινικὸν ἡμερολόγιον διὰ νὰ τὸ ἀντιγράφη εὐκόλως, νὰ μὴ τὸ ἀντιγράφη μάλιστα, νὰ τὸ κρεμνᾷ εἰς τὸν τοῖχον, νὰ τὸ ἔχη πρόχειρον, καὶ νὰ μὴ σκοτιζέται... Ἄλλ' ὦ φίλτατε Ρωμιέ, ἐγὼ δὲν σοῦ εἶπα ὅτι τὸ ἡμερολόγιον τὸ ἰδικόν μας εἶναι ἐσφαλμένον, καὶ ὅτι τὸ φράγκικον εἶναι σωστόν. Ἄπαγε! Τόσον σοφὸς δὲν εἶμαι. Ἄλλὰ σὺ ἐκλαμβάνεις τὴν σκιὰν ὡς πρᾶγμα, κάμνεις, δηλαδή, κιπρόκο, ὡς λέγουν οἱ Φράγκοι. Ἐγὼ εἶπα ὅτι αἱ ἡμέραι αἱ τακταί, αἱ ἐκ συνθήκης, αἱ ἑορταί, αἱ μνήμαι τῶν Ἁγίων, ὡς ἔχουσι παρ' αὐτοῖς, ἐσφαλμένως βέβαια, σημειοῦνται ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ χάρτου· ἐνῶ παρ' ἡμῖν, ἐνῶ ἔχουσιν ὀρθῶς, σημειοῦνται ἀνακριβῶς καὶ συγκεχυμένως, καὶ τοῦτο ἐκ ραστώνης καὶ ἀταλαιπωρίας νεοελληνικῆς.

Ἐνταῦθα ὁ λόγος κυρίως εἶναι περὶ ἡμερολογίων καὶ ὄχι περὶ Ἡμερολογίου, almanachs καὶ ὄχι Calendrier. Τὸ ἐπ' ἐμοί, φοβοῦμαι μήπως ὄχι μόνον οἱ Δυτικοί, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἀκόμη βαίνομεν ἐμπρὸς ὡς πρὸς τὸν ἀκριβῆ χρόνον, ὅταν π.χ. κρουολογῶ τὸν Ἰούνιον ἐν Ἀθήναις, καὶ ὑποπτεύω ὅτι εἶναι ἀκόμη Ἀπρίλιος. Ἀνησυχοῦντες ἂν μετὰ δισχίλια ἔτη ὁ παρ' ἡμῖν Μάρτιος θὰ εἶναι ὁ Ἰούλιος τῶν Εὐρωπαίων, ἐνῶ οὐδόλως εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ

ὑπάρχη κόσμος μετὰ δισχίλια ἔτη, ὑπερακοντίζομεν τὸν ἀρχαῖον Σχολαστικόν, ὅστις ἔτρεφε κόρακα διὰ νὰ πεισθῇ ἰδίους ὄμμασιν ὅτι ὁ ὄρνις οὗτος ζῆ ὑπὲρ τὰ διακόσια ἔτη. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία οὐδέποτε θ' ἀσπασθῇ τὸ Γρηγοριανὸν Ἡμερολόγιον. Ἀλλὰ καὶ ἂν οἱ εὐρωπαϊζόντες ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐνεκομποῦντο τὸ Ἡμερολόγιον τοῦτο εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις, ἐν τοῖς ἡμετέροις ἡμερολογίοις οὐδέποτε θ' ἀναγραφῶσι τὰ Πέντε Τραύματα τοῦ Κυρίου, οὔτε ἡ Ἱερὰ Καρδιά τοῦ Ἰησοῦ, οὔτε τῆς Παναγίας τὰ Δάκρυα, οὔτε οἱ Χαιρετισμοὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωσήφ. Ἀδύνατον δὲ νὰ τιμηθῶσι παρ' ἡμῖν ὁ ἅγ. Λουδοβίκος καὶ ὁ ἅγ. Φραγκίσκος καὶ ὁ Σάν - Κάρολος, ὅστις, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἔφαγεν ἐννέα κοφίνια σαλιάγκους - καὶ πάλιν τὰ κοφίνια εὐρέθησαν γεμᾶτα. Τὸ Ἡμερολόγιον ἄρα τὸ ἡμέτερον θὰ διαφέρῃ οὐσιωδῶς τοῦ παρὰ Δυτικοῖς καὶ Διαμαρτυρομένοις ἡμερολογίου, καὶ ἐπειδὴ μόνον περὶ τάξεως μεθόδου πρόκειται, εὐκόλως δύναται μετὰ τινος προσοχῆς νὰ καταρτίζωνται μεθοδικῶς τὰ ἐνιαύσια θρησκευτικὰ ἡμερολόγια τῇ βοηθείᾳ τῶν οἰκείων βιβλίων τῆς Ἐκκλησίας.

...Ἀλλὰ τώρα μόλις μοῦ ἔρχεται εἰς τὴν μνήμην, φίλε, ὅτι μοῦ ἀνέθεσες νὰ γράψω, διὰ τὸν Καζαμίαν, εἶδος διδαχῆς ἐναντίον τοῦ ὑπερπλεονάσαντος ἐν τῇ χώρᾳ ἐγκλήματος... Τὸ εἶχα ξεχάσει, σὲ βεβαιῶ. Ἀλλ' ὀφείλω νὰ σοὶ ὁμολογήσω ὅτι εἶμαι ὄλως ἀνεπιτήδειος διὰ τοιοῦτον εἶδος συγγραφῆς... Τίς εἶναι ἱκανὸς νὰ τιθασεύσῃ τὰ θηρία; Ἀφοῦ δὲν κατορθοῦτε σεῖς οἱ δημοσιογράφοι νὰ ἐξημερώσητε ὀλίγον τοὺς πολιτικούς. Ἄς εἶναι. Διὰ τὴν Κυβέρνησιν δὲν χρησιμοποιοεῖ τοὺς τόσους καταδίκους εἰς ἀναγκαστικὰ ἔργα, καὶ μάλιστα εἰς γεωργίαν ἀνὰ τὸ θεσσαλικὸν πεδῖον; Ἀλλὰ θὰ εἴπῃς, πῶς νὰ τοὺς φυλάξῃ; Ἐκ τῶν ἰδίων, ἐκ τῶν ληξιποίνων καὶ τῶν καλυτέρας διαγωγῆς, θὰ ἠδύνατο νὰ καταρτίσῃ φύλακας. Τὸ μέτρον θὰ ἦτο φιλανθρωπότατον. Θὰ ἔζων αὐτοὶ καλύτερον ἐκ τοῦ κόπου των, θὰ ἐρρωννύοντο σωματικῶς καὶ ἠθικῶς, θ' ἀνεγεννῶντο... Ἀλλὰ δὲν εἶμαι ποινικολόγος. Ἴσως γελάσουν ἄλλοι μὲ τὸ ἀφελές τῆς προτάσεως. Τί μὲ μέλει;

Δὲν μοὶ λέγεις, ὡς πόσαι χιλιάδες κόσμος νὰ ταξιδεύωσι τὴν νύκτα μὲ τὸν σιδηρόδρομον Ἀθηνῶν - Πειραιῶς; Θὰ εἴπῃς, τί σ' ἐνδιαφέρει νὰ τὸ μάθῃς; Ἰδοῦ. Συλλογίζομαι ὡς (...)

(1987)